

ಶಿಷ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ ಸಂವೇದನೆ ಮಾಲಿಕೆ

ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ

ಡಾ. ಜಿ. ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ

ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯುಕ್ತಗಾನ
ಆರೋಮಿ ಪರಿಷತ್ತು ೫೬೦೦೦೨

ಶಿಷ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ ಸಂವೇದನೆ-೯

ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ

ಡಾ. ಜಿ. ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ

ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ

ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೦೨

DASA SAHITYA MATTU JANAPADA (Classic Literature & Folklore Series-9) : Written By. Dr. G.R. Tippeswamy, Pub. M.S. Siddegowda Registrar, Janapada and Yakshagana Academy, Nrupatunga Road, Bangalore - 560 002.

Pages XIV + 65

Price : Rs. 25/

© Publisher

ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು :

ಪ್ರೊ. ಎಚ್. ಜೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಪ್ಪಗೌಡ

ಸಂಪಾದಕರು :

ಪ್ರೊ. ಹಂಪ. ನಾಗರಾಜಯ್ಯ

ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣ : ೧೯೯೭

ಬೆಲೆ : ರೂ. ೨೫/-

ಭಾಯಾಕರ ಚೋಡಣ್ಣ:

ವರ್ಷಿಣಿ ಗ್ರಾಫಿಕ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು - ೪೦ ☎ : 3402575

ಮುದ್ರಕರು :

ಸ್ಟೇಹಾ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್

೨೨, ೨ನೇ ಮೈನ್, ಅತ್ತಿಗುಪ್ಪೆ

ವಿಜಯನಗರ ೨ನೇ ಹಂತ

ಬೆಂಗಳೂರು - ೪೦

☎ : 3302417

ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರ ಮಾತು

೧

ಲೋಕದ ಜ್ಞಾನ - ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ತಾಯಿಬೇರು ಜಾನಪದ ಎಂಬುದು ಈಗಾಗಲೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿರುವ ಸಂಗತಿ. ಎಲ್ಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಹಾಗೂ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವ ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಜಾನಪದದ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ, ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಎತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ, ಸತ್ವವನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಇದು ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದಲ್ಲಾ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉಸಿರನ್ನು ಬೆರೆಸಿದೆ ಎಂಬುದು ಆಳವಾದ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮೂಲಕ ವಿದಿತವಾಗಿದೆ.

೨

ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದರೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರ ಸೃಜನಶೀಲ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಅತಿ ಸಹಜವಾದ ಶಕ್ತಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹುಟ್ಟುವ ಮೊದಲೇ ಆದಿ ಮಾನವರು ತಮ್ಮ ದೈನಂದಿನ ನೋವು - ನಲಿವುಗಳನ್ನು, ಅನಿಸಿಕೆ-ಅನುಭವಗಳನ್ನು, ಕನಸು- ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು, ಕ್ರಿಯೆ- ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಮೌಖಿಕವಾಗಿ ಹಾಡಿನ ಮೂಲಕ, ಕಥೆಯ ಮೂಲಕ, ಗಾದೆ ಒಗಟು ಒಡಪುಗಳ ಮೂಲಕ ತೋಡಿಕೊಂಡರು. ಇದು ಆಡು ಮಾತಿಗಿಂತ ವಿಶೇಷವಾದ ಧ್ವನಿಯನ್ನು, ಬನಿಯನ್ನು, ಶಕ್ತಿಯನ್ನು, ಪರಿಣಾಮವನ್ನು, ಹೊಸ ಹೊಳಪುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ. ಕಾರಣದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಮರೆಯುವುದು ಸುಲಭವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಕೇಳಿದ ಜನ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ,

ಮಗದೊಬ್ಬರಿಗೆ, ಇಡೀ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಕಂಠ ಮತ್ತು ನಾಲಿಗೆಗಳ ಮೂಲಕ ದಾಟಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಅದು ಅಂಬುತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಶರಾವತಿಯಂತೆ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ, ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಬರುಬರುತ್ತಾ ತೊರೆಯಾಗಿ ನೆರೆಯಾಗಿ ಮಹಾಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಹರಿಯಿತು. ಈ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಜನತೆಯ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲಾ ಮಗ್ಗುಲುಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಮೈ ತೆರೆದುಕೊಂಡವು. ಲಿಪಿಯ ಉಗಮದೊಡನೆ, ಅಕ್ಷರ ಕಲಿಕೆಯೊಡನೆ, ಶಿಕ್ಷಣ ಸಿಕ್ಕಿದಂತೆಲ್ಲಾ ಈ ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಅನುಭವಗಳು ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕವಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟು ಅವರ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಜೀವಧಾತುವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದವು. ಈ ಸಂಗತಿ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಜನಜೀವನದಿಂದ ಹೊರತಾದುದಲ್ಲ. ಜನರಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿ, ಜನರಿಗಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಜನರಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಶಕ್ತವೂ ಉಪಯುಕ್ತವೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯೂ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೂ ಜೀವನಬದ್ಧವೂ ಮತ್ತು ಚಿರಂತನವೂ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಜೀವನದ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು ಕಣ್ಣಡೆಯಬೇಕು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಜಾನಪದವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದ ಯಾವ ಮಹಾಕೃತಿಯೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವಿಭವಿಸಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸತ್ಯ ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತದ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತಗಳನ್ನೇ ಉದಾಹರಣೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಈ ಸಂಗತಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಮಾಯಣದ ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಅದರ ಪಾತ್ರಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಆದರ್ಶದ ಸೆಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ರಾಮಾಯಣದ ಕತೆ ಕೂಡ ಮೂಲತಃ ಜನಪದ ಗಾಯಕರಿಂದಲೇ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡಿದ್ದು ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡಿದ್ದು. ರಾಮಾಯಣದ ಬಾಲಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಕ್ರೌಂಚವಧೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ವ್ಯಾಧನಿಗೆ ಶಾಪಕೊಟ್ಟ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ತನ್ನ ಎಲೆಮನೆಗೆ ಹೋದಮೇಲೆ ತಾನು ಕೊಟ್ಟ ಶಾಪ ಹೇಗೆ ತಂತ್ರೀಲಯ ಸಮನ್ವಿತವಾಗಿ, ಶ್ಲೋಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ವೇಳೆಗೆ ನಾರದ ಮಹರ್ಷಿ ಬಂದು ಶ್ರೀರಾಮನ ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ರಾಮಾಯಣ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವಂತೆ ಆಶೀರ್ವದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ರಾಮನೆಂಬ ಆದರ್ಶ ನಾಯಕನ, ಸೀತೆ ಎಂಬ ಆದರ್ಶ ಸತಿಯ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ-ಭರತರೆಂಬ ಆದರ್ಶ ಸಹೋದರರ,

ಹನುಮಂತನೆಂಬ ಆದರ್ಶ ಸೇವಕನ ಕತೆ ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಹಬ್ಬಿ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಪಕ್ವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ನಾರದ ಹೇಳಿದಂಥ ಕತೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡು ನಾಡಿನ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಕಾಡು, ಹಳ್ಳಿ, ನಗರಗಳೆನ್ನದೆ ಸಂಚರಿಸಿ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿದ್ದ ರಾಮ ಕತೆಯ ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ತಾನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ರಾಮ ಕತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸುಸಾಂಗತ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಹೆಣೆದಿರಬೇಕು. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ, ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯ ಮತ್ತು ಲಂಕೆಯ ಜನಜೀವನದ ಚಿತ್ರಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಜನರ ಚಿತ್ರಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ತಮ್ಮ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಮೀರಿದ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ, ತಮ್ಮ ಅಳತೆಗೆ ದಕ್ಕಲಾರದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅತಿಮಾನುಷತೆಯನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವುದು ಜನಪದರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣ. ಅದರಂತೆ ಮಾನವನಾಗಿದ್ದ ರಾಮನನ್ನು ದೈವ ಸಮಾನನನ್ನಾಗಿ, ಅನಂತರ ದೇವತಾ ಅವತಾರವನ್ನಾಗಿ ನಮ್ಮ ಜನ ಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷವಾಗಿಲ್ಲದ ಮತ್ತು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಅನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಜನರನ್ನು ವಾನರರೆಂದೂ; ದೈಹಿಕ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ಭಾವೋನ್ಮಾದದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರೂಕ್ಷತನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನರನ್ನು ರಾಕ್ಷಸರೆಂದೂ ಮತ್ತು ಇತರರೆಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಮೇಲಟ್ಟದ ಹಾಗೂ ನಿಗ್ರಹಾನುಗ್ರಹ ಸಮರ್ಥರಾಗಿದ್ದ ಜನಾಂಗವನ್ನು ದೇವರೆಂದೂ ನಮ್ಮವರು ಪರಿಭಾವಿಸಿರಬೇಕು. ಈ ಕಲ್ಪನೆಗಳೇ ಮುಂದೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಾಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಉತ್ತರಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಲವಕುಶರಿಗೆ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಬಾಯಿಪಾಠ ಮಾಡಿಸಿದನೆಂದೂ, ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಮಧುರ ಕಂಠದಿಂದ ಆ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಹಾಡಿದರೆಂದೂ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಈ ಉಲ್ಲೇಖ ಭಾರತದ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಜನಪದ ಗಾಯಕರನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು ಎಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಅಕ್ಷರ ನಾಗರಿಕತೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಲು ಈ ಕುಶಲವರೆಂಬ ಗಾಯಕದ್ವಯರನ್ನು ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು. ಇವರೇ ಮುಂದೆ ರಾಮನ ಮಕ್ಕಳೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯ ಪರಿವೇಷದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡರು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ವಾಲ್ಮೀಕಿ

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿವಿಧ ಜನರ ಸ್ವಭಾವಗಳು, ನಡವಳಿಕೆಗಳು, ಆಚರಣೆಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿವೆ. ನೇಗಿಲ ತೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸೀತೆ ಹುಟ್ಟಿದಳು ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ, ಅವಳು ಜನಕನಿಗೆ ಯಜ್ಞಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಳೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಕೂಡ ಯಾವುದೋ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಿಗೆ ಬಿಸಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಾಥ ಹೆಣ್ಣೊಂದರ ಕತೆಯ ಅತಿಮಾನುಷ ಸ್ವರೂಪ ಮಾತ್ರ ಎಂದು ಊಹಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿದೆ. ಬೇಡನಾಗಿ, ದಲಿತನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯಾದ ಕವಿ ಈ ಮೂಲಕ ಪರಿತ್ಯಜಿತ ಹೆಣ್ಣು ಮಗುವೊಂದನ್ನು ನಾಯಕಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಆಕೆ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಆದರ್ಶ ಮಾತೆಯಾಗಿ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆದಳು ಎಂಬ ರೋಚಕ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೀಡಿ ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದಲಿತ ಯಶೋಗಾಥೆಯನ್ನು ಹಾಡಿದ್ದಾನೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅತಿಮಾನುಷ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಸರಿಸಿ ಯಾವುದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯಶೀಲ ಕನ್ನಡಕವನ್ನು ಹಾಕದೆ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಇಂತಹ ಜಾನಪದೀಯ ತಥ್ಯಗಳು ಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಣ್ಣನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮನೂ, ತಮ್ಮನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಅಣ್ಣನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಅಥವಾ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಗುಡ್ಡುಗಾಡು ಜನರ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಯಾವುದೇ ಅಶ್ಲೀಲತೆಯ ಅಥವಾ ಜಿಗುಪ್ಸೆಯ ಸೋಂಕಿಲ್ಲದೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಹಜವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತಮ್ಮ ರಾಕ್ಷಸ ಬಲದಿಂದ ಮನ ಬಂದವರನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವ ಮತ್ತು ಭೋಗಿಸುವ ರಾಕ್ಷಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕೂಡ ಆದಿಮಾನವ ಜನಾಂಗದ್ದೇ ಆಗಿದೆ. ಮಹಾಭಾರತದ ಕತೆ ಕೂಡ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ದಾಯಾದಿಗಳ ಕಲಹದ ದುರಂತ ಕತೆ ಕರ್ಣಾಕರ್ಣಿಯಾಗಿ ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಹಾದು ಬಂದು ವ್ಯಾಸ ಎನ್ನುವ ಪ್ರತಿಭಾಶೀಲ ಸಂಯೋಜಕ ಕವಿಯ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಈಗಿನ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆದಿದೆ. ವ್ಯಾಸ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೂಡ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಅರ್ಹವಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಸ ಎಂದರೆ ಸುದೀರ್ಘವಾದುದು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಪದ ಕವಿಗಳ ಒಂದು ಸುದೀರ್ಘ ಸರಣಿಯೇ ಇಷ್ಟು ಬೃಹತ್ ಕತೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಊಹಿಸುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಮಹಾಭಾರತ ಕಾಲದ ವಿವಿಧ ಜನಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ವೈಭವೀಕೃತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಏನು ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಬೆಸ್ತರ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಋಷಿ

ಮರುಳಾಗುವುದು, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ವರ್ಗದವರು ಕೆಳವರ್ಗದ ಹೆಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಉಪಭೋಗದ ವಸ್ತುಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರ ಸಂಕೇತ. ಪರಾಶರ ಅವಳನ್ನು ಯೋಜನಗಂಧಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಎಂಬುದು ಕೇವಲ ಕಲ್ಪನೆ ಅಥವಾ ಅವಳು ಬೆಸ್ತ ಜೀವನವನ್ನು ತೊರೆದು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಾಗರಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಳು ಎಂಬುದರ ಸಂಕೇತ. ಹಾಗೆಯೇ ಗಂಡಂದಿರಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಾಗದಿದ್ದಾಗ ಹಿರಿಯರ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ಬೇರೊಬ್ಬ ಗಂಡಸಿನಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ನಿಯೋಗ ಪದ್ಧತಿ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿದ್ದ ಜಾನಪದ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಕುಂತಿಗೆ ದೂರ್ವಾಸರು ಕೊಟ್ಟ ವರಗಳ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪಾಂಡುರಾಜ ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಾದ ಮೇಲೆ ಯಮಧರ್ಮ, ಇಂದ್ರ, ವಾಯು, ಅಶ್ವಿನಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪಾಂಡವರು ಹುಟ್ಟುವ ಕ್ರಿಯೆ ಕೂಡ ಗಂಡನ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಪರಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವೈಭವೀಕರಣ. ಹಾಗೆಯೇ ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹಿಡಿಂಬೆ, ಘಟೋದ್ಗಜ ಮುಂತಾದ ರಾಕ್ಷಸರು ಎನ್ನಲಾದ ಜನಾಂಗ ಕೂಡ ಕಾಡಿನ ನಾಡಿನ ಅನಾಗರಿಕ ಜನಾಂಗದ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ರೂಪ. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನಾಂಗಗಳು, ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಧಾನಗಳ ಚಿತ್ರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬೇಡ ಏಕಲವ್ಯ ಸಮಸಪ್ತಕರೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸರು, ಅರಸು ಮನೆತನದ ಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಳೆಗಳು ಮುಂತಾದುವೆಲ್ಲಾ ಜಾನಪದೀಯವೇ. ಸಮಾಜದ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮೇಲ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಜನರನ್ನು ದೇವತೆಗಳೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅವರು ನಿರ್ಣಾಯಕ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದಂಥ ಚಿತ್ರಣ ಕೂಡ ಜಾನಪದೀಯ ಕಲ್ಪನೆಯೇ. ದ್ರೌಪದಿ ಪಂಚ ಪಾಂಡವರ ಪತ್ನಿಯಾದರೂ ಅವಳಿಗೆ ಪತಿವ್ರತೆ ಎಂಬ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಬಗೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿವಾಹ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಗುಡ್ಡುಗಾಡು ಜನಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರೆಲ್ಲರೂ ಒಬ್ಬಳೇ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಅದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಪಾಂಡವರು ಬಹುಶಃ ದುರ್ಯೋಧನನನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಅವರಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಐಕ್ಯಮತ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೂಡ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಮದುವೆಯಾದರು. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಜಾನಪದ

ಹೇಗೆ ಹರಿದಿದೆ-ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಜೀವನ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಗ್ರೀಸಿನ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಾದ ಇಲಿಯಡ್ ಮತ್ತು ಒಡಿಸ್ಸಿ ಕಾವ್ಯಗಳು ಸಹ ಮೂಲತಃ ಜನಪದ ಕಾವ್ಯಗಳೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳ ಕರ್ತೃ ಹೋಮರನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದ್ದರೂ ಹೋಮರ್ ಎಂಬ ಪದ ಹೋಮರಾಯ್ಡ್ ಪದದಿಂದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಹೋಮರಾಯ್ಡ್ ಎಂದರೆ ಅಂಧ ಗಾಯಕರ ಗುಂಪು ಎಂದೂ ಸಂಶೋಧಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಗ್ರೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದ್ದ ವೀರರ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡುಗಳನ್ನಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ ಅಲ್ಲಿನ ಜನಪದ ಗಾಯಕರು ಹಾಡಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ತುಂಬಾ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಸತ್ಯ ಕತೆಗಳಿಗೆ ಶುದ್ಧ ಜನಪದ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಅವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಅತಿಮಾನುಷ ಪರಿವೇಷ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಇವೆರಡೂ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಈಗಲೂ ಓದಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿನ ಮಾನವರು, ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಮೂಲತಃ ಜಾನಪದೀಯವಾಗಿ ದೈಹಿಕ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಭಾವ ತೀವ್ರತೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಜನಪದ ಕಥೆಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗರ್ಭವನ್ನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದುದರ ಕುರುಹಾಗಿದೆ. ವರ್ಜಿಲನ 'ಈನಿಯಡ್' ಕೂಡ ಇಂತಹ ಜನಪದ ಕತೆಯ ಮರು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ಮಿಲ್ಟನ್‌ನ 'ಪ್ಯಾರಡೈಸ್ ಲಾಸ್ಟ್' ಬೈಬಲಿನ ಕತೆಗೆ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಸುತ್ತ ಹೆಣೆದ ಜನಪದ ಕಲ್ಪನೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೂರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತಾ ಹೋಗಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಜಾನಪದ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯವೂ ಅನನ್ಯವೂ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ಅಂಗವಾಗಿದೆ.

ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದಾಗ ಕೂಡ ನಮ್ಮ ಜಾನಪದದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಜೀವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪಂಪ, ರನ್ನ, ನಾಗವರ್ಮ, ನಯಸೇನ, ಬಂಧುವರ್ಮ, ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮಶಿವ, ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ, ವಚನ ಕೀರ್ತನೆ ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ; ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ, ಸರ್ವಜ್ಞ; ಆಧುನಿಕ ಕತೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ,

ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಜಾನಪದ ಅಂಶಗಳು ಜೀವಸತ್ತ್ವಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

೩

ಪ್ರಾಚೀನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಂಡಿತ ಸಮ್ಮುಖವಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಅದರ ವಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸ, ಪಾತ್ರ ಚಿತ್ರಣ, ನಿರೂಪಣಾ ವಿಧಾನ, ಭಾಷಾ ಪ್ರಯೋಗ ಮುಂತಾದವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಹೆಚ್ಚೆಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚೆ ಇಟ್ಟು ನಡೆದ ಕಾರಣ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಗ್ರಾಮೀಣರ ದೈನಂದಿನ ಜೀವನವನ್ನು ಅವರನ್ನಾಳುವ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು, ಅವರು ಅನುಸರಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು, ಅವರ ಮನೋಲಹರಿಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಡುವ ಅಸಲು ಕಸುಬನ್ನು ಈ ಕವಿಗಳು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕವಿಗಳ ಒಂದು ಕಣ್ಣು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯದಾತನಾದ ರಾಜನ ಮೇಲೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಣ್ಣು ಅವರನ್ನು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿ ಅಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸುವ ಕವಿ - ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮೇಲೆ ಇದ್ದ ಕಾರಣ ಅವರು ಜನರಿಗಾಗಿ ಜನರದ್ದೇ ಆದ ಜೀವನ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾವ್ಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಿಡಿ ಮಂದಿಗಲ್ಲ, ಬಹುಮಂದಿಗೆ ಮತ್ತು ಬಹುಮಂದಿಯ ಜೀವನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರಧಾನ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ವಚನಕಾರರು ಅನನ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರವತಾರ ಮಾಡಿಸಿದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಸಹಜವಾಗಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಜಾಡನ್ನೇ ಹಿಡಿದ ರಗಳೆ, ತ್ರಿಪದಿ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೇಂದ್ರ ನೆಲೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಜನರ ಭಾಷೆ, ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಆಶಯಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದವು. ಹಾಗೆಯೇ ರಾಜರನ್ನು ರಾಜಾಸ್ಥಾನವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜನದೆಡೆ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದ ಕವಿಗಳು ಪುರಾಣ ಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಭಿನ್ನವಾದ ಮತ್ತು ಜೀವಂತವಾದ ಹೊಸ ಅನುಭವ ಲೋಕವನ್ನು ತಮ್ಮದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ, ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ, ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಪಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ, ಅವರಣ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಜಡ್ಡು ಕಟ್ಟಿದ ರಾಜಾಸ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಕೋಲೆಗಳಿಂದ ಹೊರಗೆಳೆದು ಜನರ ನಡುವೆ ತಂದವು.

ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ನಡುಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಸಹ ಜಾನಪದದ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ದೂರವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಹಿಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲೇ ಜಾನಪದ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ಇದು ಗರ್ಭೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಯುಗ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದ ಮತ್ತು ಸ್ತರದ ಜನರಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಬೆಳಕು ಮುಕ್ತವಾಗಿ ದೊರೆಯಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಕಾರಣ ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಜನ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅಕ್ಷರ ವಂಚಿತರಾಗಿದ್ದ ಈ ವರ್ಗದ ಜನ ಸಹ ಸುಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತವಾಗಿ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಇದು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಪುಷ್ಟರಾಗಿರುವ ಲೇಖಕರು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಜಾನಪದ ಜೀವನವನ್ನೇ ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಲು ತೊಡಗಿದರು. ನವೋದಯ, ಪ್ರಗತಿಶೀಲ, ದಲಿತ ಮತ್ತು ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪಂಥಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ಅವಿಭವಿಸಿವೆ. ತುಂಬಾ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಆಧುನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಜಾನಪದದ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅನುಭವಲೋಕಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ತೆರೆದಿಟ್ಟು, ಸತ್ವಶಾಲಿಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಹೀಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ಕನ್ನಡದ ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಷ್ಟು ಮತ್ತು ಹೇಗೆ ಜಾನಪದ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ಕಲಾಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಫಲಪ್ರದವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕಾಡೆಮಿ 'ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ ಸಂವೇದನೆ' ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಜಾನಪದೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವೊಂದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಫಲವೇ ಈಗ ಬೆಳಕು ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಹನ್ನೆರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಹೆಸರು ಮಾಡಿರುವ ಹಿರಿ ಕಿರಿಯ ಲೇಖಕರು ಈ

ಮಾಲಿಕೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತುಂಬಾ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ಶಕ್ತಿ, ಜಾನಪದದ ಬಗೆಗಿನ ದಟ್ಟವಾದ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ನಿರೂಪಣೆಯ ಸೊಗಸುಗಳು ಮೇಳಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಇವು ತೋರುಗಂಬಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಕೋರಿಕೆ ಮೇರೆಗೆ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಲೇಖಕ ಮಿತ್ರರಿಗೆ ನಾನು ಆಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರೂ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಆದ ಮಾನ್ಯ ಮಿತ್ರರಾದ ಪ್ರೊ. ಹಂಪ. ನಾಗರಾಜಯ್ಯನವರು ಈ ಮಾಲೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಬಿಡುವಿರದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಲೇಖಕರೊಡನೆ ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಿರುವ ಋಣಭಾರ ಕೃತಜ್ಞತೆಗೆ ಮೀರಿದ್ದು. ಅವರನ್ನು ನಾನು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯುತ್ತೇನೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಅಚ್ಚಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸ್ನೇಹಾ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಮಾಲೀಕರು ಮತ್ತು ಸಿಬ್ಬಂದಿ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ನನ್ನ ನಮನಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇನೆ.

೫-೧೨-೯೭

ಡಾ. ಎಚ್. ಜೆ. ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡ

ಸಂಪಾದಕರ ಮಾತು

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು, ಪ್ರೌಢವಾದದ್ದು. ಒಂದೂವರೆ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಅಖಂಡತೆ ಹಾಗೂ ಸಾತ್ಯ ಇರುವ ಈ ಶಿಷ್ಟಪದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ ಜಾನಪದ ಅಂಶಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿವೆ. ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ಜಾನಪದೀಯ ಸತ್ವ-ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪೃಥಕ್ಕರಿಸಿ ತೋರಿಸುವ ದಿಕ್ಕಿನ ಕೆಲಸ, ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಬಿಡಿ ಬರೆಹದ ಹೊರತು, ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿಯೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಯೂ ನಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ಅಧ್ಯಯನದ ಅಗತ್ಯವಿತ್ತು. ಬಹುಕಾಲದ ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಮನಗಂಡು ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖರಾದ ಆದ್ಯ ಪುರುಷರು ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ-ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಈಗಿನ ಹಾಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಡಾ.ಎಚ್.ಜೆ. ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡರು. ಅವರಿಗೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ತ ಜಾನಪದ ಪರಂಪರೆಯ ಹಾಗೂ ಇತ್ತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ತಲಸ್ಪರ್ಶಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಭಾಗ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಹೊಸ ಯೋಜನೆಯ ಅಗತ್ಯ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿ ಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರದ ತವನಿಧಿಯೊಳಗೆ ಕುಳಿತ ಜಾನಪದ ನಿಧಿಯನ್ನು ತನಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದು ತೋರಿಸುವ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು ವಿಳಂಬವಿಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರರಾದರು. 'ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ ಸಂವೇದನೆ' ಎಂಬ ಈ ಪುಸ್ತಕ ಮಾಲೆ ಅವರ ಕನಸು.

ಈ ಯೋಜನೆಯ ಸಂಪಾದಕನಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಡಾ.ಎಚ್.ಜೆ. ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡರು ನನಗೆ ವಹಿಸಿದಾಗ ನಾನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಎರಡು ಪ್ರಬಲ ಕಾರಣಗಳಿದ್ದುವು: ೧. ಈ ಕೆಲಸದ ಅಗತ್ಯ

ಎಷ್ಟು ಜರೂರಿನದೆಂಬ ಅರಿವು ನನಗೂ ಇದ್ದುದು. ೨. ಡಾ.ಎಚ್.ಜೆ. ಲಕ್ಕಪ್ಪಗೌಡರು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಸಕಾಲಿಕವಾದ, ಯೋಗ್ಯವಾದ ಯೋಜನೆಯ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಸಹಕರಿಸುವುದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂಬ ಭಾವನೆ. ಈ ಅವಕಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೂ ಇತರ ಕಾರ್ಯ ಸಮಿತಿ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ.

'ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ ಸಂವೇದನೆ' ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲು ನಮ್ಮ ಕೋರಿಕೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಡಾ. ಜಿ. ಆರ್. ತಿಪ್ಪೇಸ್ವಾಮಿ ಅವರು 'ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಅಕಾಡೆಮಿ ಹಾಗೂ ನನ್ನ ವತಿಯಿಂದ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು. ಈ ಮಾಲೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದ ಸ್ನೇಹಾ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಅವರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಈ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ನೂರು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೊರತರುವುದು ಮೊದಲ ಯೋಜನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಅದರ ಪ್ರಾರಂಭದ ಹಂತವೆಂದು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವಾದ ಕನ್ನಡ ಕವಿ-ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಹನ್ನೆರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳ ಒಂದು ಕಂತು ಬಿಡುಗಡೆ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ಹಣದ ಅನುಕೂಲ ಮತ್ತು ಲೇಖಕರ ಸಕಾಲಿಕ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಯಥಾವಕಾಶ ಉಳಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವಿದೆ.

ಹಂಪ. ನಾಗರಾಜಯ್ಯ

ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ ಒಂದು ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ ಒಂದು ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ ಒಂದು ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ ಒಂದು ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವು ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ ಒಂದು ಶಿವಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು.

ಪರಿವಿಡಿ

- ೧. ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ / ೧
- ೨. ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರೇರಣೆಗಳು / ೩
- ೩. ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ : ಒಂದು ವಿಹಂಗಮ ನೋಟ / ೧೧
- ೪. ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ / ೧೫
- ೫. ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ / ೩೪
- ೬. ಜನಪದ ವಾದ್ಯಗಳು / ೪೬
- ೭. ಆಭರಣಗಳು / ವೈದ್ಯ / ನಡವಳಿಕೆಗಳು / ೫೦
- ೮. ದೇಸೀಯತೆ / ೫೪
- ೯. ಸಮಾರೋಪ / ೬೨

ವಿಷಯ

೧ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೧

೨ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೨

೩ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೩

೪ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೪

೫ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೫

೬ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೬

೭ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೭

೮ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೮

೯ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೯

೧೦ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೧೦

೧೧ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೧೧

೧೨ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೧೨

೧೩ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೧೩

೧೪ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೧೪

೧೫ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೧೫

೧೬ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೧೬

೧೭ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೧೭

೧೮ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೧೮

೧೯ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೧೯

೨೦ | ದಾಸರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆ ೨೦

ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ

ಜಾನಪದ ಬದುಕಿನ ಭಾಗವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡದ್ದು. ಜನಪದಸಾಹಿತ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡದ್ದಲ್ಲ. ಅಂದಂದಿನ ಬದುಕಿಗೆ ಮೈಮನ ತೆರೆದು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡದ್ದು. ಅದೊಂದು By Product ಆದರೆ ಶಿಷ್ಟಸಾಹಿತ್ಯ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು. ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡು ಬರಹದ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವಂಥದ್ದು. ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದಂಥ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಾನ್ಯತೆ ಇದೆ. ಅನಾಮಧೇಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಷ್ಟಿ ಅನಿಸಿಕೆಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಜನಪದ ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವಂತೆ ಸಂಬಂಧವೂ ಇದೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಶಿಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮೂಲ, ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಯೂ ಅದೇ. ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ. ಅವರು ಬಹಳಹಿಂದೆಯೇ ಇದನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡೇ "ಜನವಾಣಿ ಬೇರು ಕವಿವಾಣಿ ಹೂವು" ಎಂದರು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಇವೆರಡೂ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕ ಹರಿಯುವ ಎರಡು ನದಿಗಳಿದ್ದಂತೆ. ನೆರೆಬಂದಾಗ ಒಂದರ ನೀರು ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಕೊಂಡಿದೆ, ಪುಷ್ಟಿಗೊಂಡಿದೆ. ಜನಪದ ಹಾಗೂ ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂತರ್ಸಂಬಂಧ ಖಚಿತವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಕಹಂತದಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುವುದು ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ. ಪಂಪ, ನಯಸೇನ, ಹರಿಹರ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಸರ್ವಜ್ಞ ಮೊದಲಾದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಾನಪದೀಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಂತೆ ಒಂದು ಸಮುದಾಯದ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಂತರ ಬಂದ ಕೀರ್ತನಕಾರರು ವಚನಕಾರರನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಹೊರಟರು. ಹಾಗಾಗಿ ಸಾಮುದಾಯಿಕವಾದ -

ಸಮಾಜಮುಖಿಯಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅವರಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಶಿವಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ ವಿಷ್ಣುಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕೀರ್ತನಕಾರರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಕೀರ್ತನಕಾರರಿಂದ ಮೂಡಿಬಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೇವಲ ಭಾಷಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಾನಪದಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವೆನಿಸಿತು. ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕದಂಥ ಉಳಿದ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಮೌನವಹಿಸಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರೂ ಕೀರ್ತನೆಗಳಂತೂ ದೇಸಿ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶ. ಇಂಥ ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದದ ಸಂಬಂಧ ಕೇವಲ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಬಂಧವಷ್ಟೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಆಯಾ ಕಾಲದ ಒಟ್ಟು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಜನಪದ ಲಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವಂತೆ ಜನಪದ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜಾನಪದದ ವಿಷಯಗಳು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಬೇರೆಬೇರೆ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿ ಅವರಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ, ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿವೆ ಎಂಬುದರ ಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರೇರಣೆಗಳು

ಮನುಷ್ಯ ಭಗವಂತನಿಂದ ತಾನು ಭಿನ್ನನೆಂದು ಯಾವಾಗ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನೋ ಆಗಲೇ ಭಕ್ತಿ, ಭಕ್ತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕು. ದೈವವೇ ಬೇರೆ ತಾನೆ ಬೇರೆ ಎಂಬ ದ್ವೈತಭಾವ ಆತನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಇದರ ಕಾರಣವಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಆ ದೈವಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಭಕ್ತಿಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಶೋಧಕರು ಮನುಷ್ಯನೊಳಗಿರುವ ನಾಗರೀಕತೆಯ ಕಾಲದಿಂದ ಇದನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದ ಸಿಂಧೂಕಣಿವೆಯ ನಾಗರೀಕತೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವ, ಶಕ್ತಿ, ನಾಗಗಳ ಆರಾಧನೆಯ ಕುರುಹುಗಳಿವೆ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ವಿಷಯಕವಾದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ನಡೆದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.¹ ನಾರದ ಭಕ್ತಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದ ತತ್ವವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸಿದೆ. 'ಸಾತು ಅಸಿನ್ತ್ ಪರಮಾ ಪ್ರೇಮರೂಪಾ ಅಮೃತ ಸ್ವಮಾಪಾಚ (ಅಮೃತಮಯವಾದ ಉತ್ಕಟ ಪ್ರೇಮವೇ ಭಕ್ತಿ) ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶಾಂಡಿಲ್ಯಸೂತ್ರ 'ಸಾ ಪರಮಾನುರಕ್ತರೀಶ್ವರೇ ಭಕ್ತಿ', (ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ನಾವು ಕೋರುವ ಪರಮಾನುಶಕ್ತಿಯೇ ಭಕ್ತಿ) ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. 'ಭಜನಂ ಭಕ್ತಿ', 'ಭಜ್ಯತೆ -ಅನಯಾ ಇತಿ ಭಕ್ತಿ', ಭಜಂತೆ ಅನಯಾ ಇತಿ ಭಕ್ತಿ' - ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯ ಬಗೆಬಗೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದೇ ಭಕ್ತಿ (ಭಗವತಿ ಮನಃ ಸ್ಥಿರೀಕರಣಂ ಭಕ್ತಿ) ಎಂದು ನಾರದಭಕ್ತಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.² ಭಗವಂತನ ಅವತಾರ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೂ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು

೧. ಟಿ.ಎಸ್. ನಾಗರತ್ನ, ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ೧೯೯೦ಸಾಧನೆ, ಸಂ.೧೯, ಸಂಚಿಕೆ ೨-೪ ಪು. ೪೩.

೨. ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ, ಪು. ೩ ಐ ಬಿ ಹೆಚ್ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು ೧೯೮೭

ಪುಷ್ಟಿ ದೊರೆಯಿತು. ಈ ರೀತಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡವರು ತಮ್ಮ ಸಂಬಂಧದ ಬಗ್ಗೆ ತೋರುವ ಪ್ರೀತಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವತಾರ ಕಲ್ಪನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತೋರಿಸತೊಡಗಿದರು. ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಳೆತಂದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದಾಗಿರಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಭಕ್ತಿಯ ಇತಿಹಾಸ ತುಂಬ ಪ್ರಾಚೀನವಾದುದಾದರೂ ಅದು ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟದ್ದು ಮಾತ್ರ ಪುರಾಣಗಳ ಕಾಲದಿಂದ. ಭಾಗವತ ಪುರಾಣವಂತೂ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೂಲವೆಂದೇ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿರುವ ದೈವತ್ವವನ್ನ, ಅತಿಮಾನುಷತೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಅನುಯಾಯಿಗಳು 'ಭಾಗವತ ಪಂಥ' ದವರೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಭಾಗವತ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸುಮಾರು ೫ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದಲೇ ಪಂಥರಪುರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಿದೆ. ಪಾಂಡುರಂಗ ಅಥವಾ ವಿಠಲ ಈ ಪಂಥದ ಆರಾಧ್ಯದೈವ' (ಉದ್ಭೂತ: ಟಿ.ಎಸ್. ನಾಗರತ್ನ) ತುಂಬ ಹಿಂದಿನದೆಂದು ಹೇಳಲಾದ ಶೈವಧರ್ಮದ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಯಾ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ತಮಿಳುನಾಡಿನ ನಾಯನಾರರ ಶೈವಸಾಹಿತ್ಯ, ಆಳ್ವಾರರ ವೈಷ್ಣವ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡವು. ಅವೇ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳೆನಿಸಿದುವು. ಈ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಂದೆ ರಾಮಾನುಜರ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮತಕ್ಕೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ಪರ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಭರವಸೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದ ಗುಂಪುಗಳಿದ್ದಂತೆಯೇ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವ ಲೋಕಾಯತ, ಚಾರ್ವಾಕ ಪಂಥಗಳೂ ಆಗಿ ಹೋಗಿವೆ. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ದೈವ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯ, ಮನುಷ್ಯ ಮತ್ತು ನಿಸರ್ಗ - ಇವುಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧ ಹಾಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ನಾನಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಯಿತು. ಬೌದ್ಧ ಪಂಥವಾದರೋ ಜೀವನವನ್ನು ಸದಾ ಹರಿಯುವ ನದಿಯಂತೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿತು. ಕರ್ಮದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ನಿರ್ವಾಣವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಅದರ ಉದ್ದೇಶವಾಯಿತು. ಜೈನಧರ್ಮದ್ದು ಅನೇಕಾಂತವಾದ, ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸಿದ್ಧಿ ದೊರಕುತ್ತದೆಂಬುದು ಇದರ ಆಶಯ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ದೈವವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಪಾವಿತ್ರತೆ ಹಾಗೂ ಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವಂಥ ಪಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ಶಾಕ್ತ- ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಗಳಿವೆ. ತುಂಬ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶೈವ-ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥಗಳು

ವೇದಗಳನ್ನು ಆಧಾರಗ್ರಂಥಗಳನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ವಿಷ್ಣುವಿನದು ದಶಾವತಾರವಾದರೆ ಶಿವನದು ೨೫ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡದ್ದು. ಈ ಎರಡೂ ಪಂಥಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆ ಆಚಾರಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದುಬಂದಿವೆ.

ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಂದ ವಚನಕಾರರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಜಗತ್ತು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಕ್ರಿಯೆ, ಜ್ಞಾನ, ವೈರಾಗ್ಯಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟು ಮಾತನಾಡಿದರು. ಆದರೂ 'ಭಕ್ತಿ' ಆ ಪಂಥದ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣವೂ ಆಯಿತು. ಶೈವರಿಗೆ 12 ಪುರಾಣಗಳಾದಂತೆ ವೈಷ್ಣವರಿಗೆ ವೈಷ್ಣವ ಪುರಾಣಗಳಾದವು, ಜೊತೆಗೆ 13 ಗವದ್ಗೀತೆಯ ಪ್ರಭಾವವೂ ಇವರಿಗಾಯಿತು. ಆಳ್ವಾರರ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವಾಯಿತು. ಇವರು ಪೂಜಿಸುವ ದೇವರುಗಳು ಪವಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡವು. ವಚನಕಾರರು ಶೈವಭಕ್ತಿ ಪಂಥವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿದರೆ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರು ಮದ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಎರಡು ಬೇರೆಬೇರೆ ವೈಷ್ಣವ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಇವರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪೀಠಗಳೂ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದವು. ರಾಮಾನುಜರ ವೈಷ್ಣವ ಪಂಥ ವೀರಶೈವ ಪಂಥದಷ್ಟೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತೆರೆದದ್ದು. ಶೃತಿ, ಸ್ಮೃತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಅವರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ. ವೈದಿಕ ಪಂಗಡದ ಅನೇಕರಿಗೆ ಈ ಪಂಥದ ಬಗ್ಗೆ ಬೇಸರವುಂಟಾಯಿತು. ವಿದ್ವತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರೆಂದು ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆದ ಮದ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಅದ್ವೈತ ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ತಮ್ಮ ತತ್ವಬೋಧೆಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಶಂಕರ, ಅದ್ವೈತವಾದಿಗಳ ನಿರ್ವಚನ ಅತಿಯಾಗಿ ಅಮೂರ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಅವರಿಗೆ ಕಂಡಿರಬೇಕು. ಬೌದ್ಧಿಕತೆಯೇ ಅತಿಯಾಗಿ ನಿತ್ಯದ ಬದುಕಿಗೆ ನಿರುಪಯುಕ್ತವಾದುದೆಂದೆನಿಸಿರಬೇಕು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ನಿರ್ಗುಣ ಬ್ರಹ್ಮವಾದವನ್ನಾಗಲೀ ಆತ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಗಳ ಐಕ್ಯವನ್ನಾಗಲೀ ಅವರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ರಾಮಾನುಜರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಜನರ ಮನವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದ್ದವು. ರಾಮಾನುಜರಂತೆ ಎಲ್ಲ ಭಕ್ತರೂ ಸಮನೆಂಬ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಮದ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಬರಲಿಲ್ಲ. ವೇದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ, ಪೂರ್ವಾಚಾರ ಸ್ವೀಕಾರ, ಆಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ಲಾಂಛನವಾಗಿ

‘ತಸ್ತುಮುದ್ರಾಧಾರಣ’- ಇವು ಈ ಜನವರ್ಗವನ್ನು ಬೇರೆ ಒಂದು ಶಾಖೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಇತರರಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅದ್ವೈತಗಳು, ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಗಳು, ದ್ವೈತಗಳು ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿಯೇ ಮೂರು ಪಂಗಡಗಳಾದವು.^೨ ಮಾಧ್ವ ಪಂಥ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯರು ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ಜಯತೀರ್ಥರು, ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು ಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿದರು. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಮಾಧ್ವ ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಾಗ- ಶಿಷ್ಯರು, ಭಕ್ತಾದಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬೆಳೆಯಿತು.

ಕರ್ಮಮಾರ್ಗ, ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗ, ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗ - ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ತಲುಪಲು ಜೊತೆಗೆ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗವೇ ಸುಲಭವಾದುದೆಂದು ಪ್ರಚಾರವಾಯಿತು. ಅಂದಿನ ಜನತೆಗೂ ಇಂಥವರ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇತ್ತು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರತದ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬದುಕಿನ ಎಲ್ಲ ರಂಗದಲ್ಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಾದವು. ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ನೆಲೆಯೂರಿದ್ದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅವರ ವಶವಾದವು. ಅವರ ಕಾಟ ತಾಳಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಹಿಂದೂಗಳೂ ಸಹ ಮತಾಂತರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಬಲಿಯಾಗತೊಡಗಿದ್ದರು. ಜೊತೆಗೆ ಹಿಂದೂಗಳು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದೇವರುಗಳು, ದೇವಾಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ದೊರೆಗಳ ಕಣ್ಣು ಬಿತ್ತು, ಲೂಟಿ ನಡೆಯಿತು, ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನಾಶವಾದುವು. ದೈವವನ್ನೇ ಅಂತರಂಗದ ತುಂಬ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಹಿಂದೂಗಳ ಬದುಕು ಅತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಅವರ ಮಾನಸಿಕ ಆರೋಗ್ಯವಂತೂ ಹದಗೆಟ್ಟಿತು. ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದ ಕ್ರೌರ್ಯ, ಹಲ್ಲೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಭಯದ ವಾತಾವರಣವೇ ಮೂಡಿ ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರುಗಳುಂಟಾದುವು. ಭೋಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿದ್ದ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದವರಿಗೆ ಆಗ ಭಕ್ತಿಯೇ ಬಂಡವಾಳವಾಯಿತು. ತಂಬೂರಿ, ತಾಳ ಹಿಡಿದು ‘ಎಲ್ಲಾರು ಮಾಡುವುದು ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ ಬಟ್ಟೆಗಾಗಿ’ ಎಂದು ಹಾಡಿದರು. ಭೋಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೊರತೆ ಬಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ

೨. ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರು, ಪು. ೧೧

ತಳಮಳ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆಗ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಿಮಿತಕ್ಕೆ ತರಬೇಕಾದರೆ ಅವರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯೇ ನಿಜವಾದ ಸಾಧನವಾಯಿತು. ಆಳುವ ವರ್ಗ ಮುಸ್ಲಿಂರಾದ ಮೇಲೆ ‘ರಾಜಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದೈವ’ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ರಾಜನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದೈವವೇ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡು ಅವನ ಮೇಲಿನ ನಿಷ್ಠೆ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿತು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥ ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸಾರಗೊಳ್ಳಲು ಮುಖ್ಯ ಪ್ರೇರಣೆ ಮುಸಲ್ಮಾನ ದಂಡಯಾತ್ರಿಗಳೇ. ಯಾವ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಶೂನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬದುಕಲಾರದ ಜನತೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ನಂಬಬೇಕಾಯಿತು. ಇಂಥ ಸಂದಿಗ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವಿರಿಸಿಕೊಂಡ ಜನ ಭಾರತದ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಶೀಲರಾದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ಯಯುಗ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಪುನರುತ್ಥಾನದ ಕಾಲವೆನಿಸಿತು. ಚೆರುಶೆರಿ(ಕೇರಳ), ಅನ್ನಮ ಪೋತನ (ಆಂಧ್ರ), ಜ್ಞಾನದೇವ ನಾಮದೇವ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ), ಕಬೀರ್ (ಉ. ಭಾರತ), ಶಂಕರದೇವ (ಅಸ್ಸಾಂ), ನರಸಿಂಹಮಹತ (ಗುಜರಾತ್), ಗುರುನಾನಕ್ (ಪಂಜಾಬ್), ಚಂಡೀದಾಸ್ (ಬಂಗಾಳಿ), ಮೀರಾ(ರಾಜಾಸ್ಥಾನ), ಶ್ರೀಪಾದರಾಯ (ಕರ್ನಾಟಕ) - ಹೀಗೆ ಅನೇಕರು ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದರು.

ಕಂಠಿಯ ಶೈವಭಕ್ತರಿಂದ ಉಚ್ಛಾಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಮೊದಲೊಂದು ಈ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥ ತಮಿಳುನಾಡಿಗಿಂತಲೂ ತುಂಬ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಯೇ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡಿತು. ತಮಿಳುರಾಜರ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಓಡಿಬಂದ ರಾಮಾನುಜರು ಜೈನ ರಾಜನಾದ ಬಿಟ್ಟಿದೇವನನ್ನು ವೈಷ್ಣವ ಮಠಾಧಿಪತಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನಾಗಿ ಮತಾಂತರಿಸಿದರು. "ಇಲ್ಲಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮ ಮದ್ರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಮುಂದುವರಿದು ವ್ಯಾಸರಾಯ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಈ ಕಾಲ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ತುಂಬಾ ಸಂಕ್ಷೋಭೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದ ಕಾಲ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಚಲ್ಲಾ ಕಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಸಾಮಂತರೆಲ್ಲ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಲು ಪರಸ್ಪರ ಕಚ್ಚಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾಪುದ್ದೀಸ್ ಖಿಲ್ಜಿ ತುಂಬ ಪ್ರಬಲನಾಗಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ದಾಳಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು.

೧೪-೧೫ನೇ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಮುಸ್ಲಿಂರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ತೀವ್ರವಾಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸೇವುಣರು, ಕಾಕತೀಯರು, ಹೊಯ್ಸಳರು, ಪಾಂಡ್ಯರು ಕಚ್ಚಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ದೇವಗಿರಿಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಕತೀಯ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ದ್ವಾರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಹೊಯ್ಸಳರನ್ನು ಸದೆಬಡಿದನು. ಇಂಥ ಯುದ್ಧಗಳು, ಅಧಿಕ ತೆರಿಗೆಯ ಹೊರೆ, ಜೊತೆಗೆ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ರೋಸಿಹೋದ ಜನಕ್ಕೆ ನೆಮ್ಮದಿ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಗುರುಗಳು ಶಾಂತಿಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಬೀರುವುದರ ಬದಲು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಾತ್ ರಾಜ್ಯ ಕಟ್ಟಲು ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಹಿಂದೆ ಇಂಥ ಪ್ರಚೋದನೆ ಕೊಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆ ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠಗಳ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಹೀಗೆ ವೈದಿಕಧರ್ಮ ಅರ್ಥಾತ್ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪುನರ್ ಸಂಘಟನೆಯಾಯಿತು. ಸಂಸ್ಥಾನ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಮಧ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚ್ ಏನು ಮಾಡಿತೋ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಂಸ್ಥಾನ ಮಾಡಿತು. ವಿಜಯನಗರದ ಈ ತೋರಿಕೆಯ ನೆಮ್ಮದಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ವೈದಿಕ, ಜೈನ, ವೀರಶೈವ ಮತಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿದವು. ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠಗಳಿಗೆ ಹಕ್ಕಬುಕ್ಕರು, ವಿರಕ್ತಮಠಗಳಿಗೆ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯ, ಮಾಧ್ವಮಠಗಳಿಗೆ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು.”^೪ ಜನರ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯ ಕಡೆ ಗಮನಹರಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಈ ಧರ್ಮಗಳು ರಾಜರ ಸಂಪರ್ಕಹೊಂದಿ ಜನರಿಂದ ದೂರವೇ ಉಳಿದುಬಿಟ್ಟವು. ವ್ಯಾಸರಾಯರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದರೆ ಸಮಗ್ರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ವಮತ ಪ್ರಸಾರವೂ ಆಯಿತು. ಈ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿಪಂಥವೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹರಿದಾಸ ಪಂಥ. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಈ ಪಂಥದ ಪ್ರಮುಖರೆಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು. ಇವರು ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆ ಸಾಳುವ ನರಸಿಂಹನಿಗೆ ರಾಜಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಮಾಧ್ವಮತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಕೂಟ ಮತ್ತು ದಾಸಕೂಟ - ಎಂಬ ಎರಡು ಗುಂಪುಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರು ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನ, ಗೀರ್ವಾಣಭಾಷೆಯನ್ನ,

೪. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ, ಪು. ೧೦೬.

ಪೀಠ ಮತ್ತು ಅರಮನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರು. ಆದರೆ ದಾಸ ಕೂಟದವರು ದ್ವೈತದ ಜೊತೆಗೆ ಭಾಗವತವನ್ನ, ಕನ್ನಡವನ್ನ, ಜನತೆಯನ್ನು ತಮ್ಮದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರು. ವ್ಯಾಸಕೂಟದವರಿಗೆ ರಾಜಾಶ್ರಯ ದೊರಕಿದರೆ ದಾಸಕೂಟದವರಿಗೆ ಜನಾಶ್ರಯ ದೊರಕಿತು. ದಾಸಕೂಟದವರಿಗೆ ಏನೆಲ್ಲ ಮಿತಿಗಳಿದ್ದರೂ ಅವರು ಜನಪರವಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ. “ದೇವರ ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಮಾನರು ಎಂಬ ಭಕ್ತ ಚಳುವಳಿಯ ಬೋಧೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿರುವವರ ವಿರುದ್ಧ ಹಿಂದೂ ಹಾಗೂ ಇಸ್ಲಾಂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಳುವಳಿಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರಾಂಶ ನಾಯಕರ ವಿರುದ್ಧ ಮುಸ್ಲಿಮರ ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರ ಸ್ಥಿತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂಗಳ ಜಾತಿ ಅಂತಸ್ತುಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ವಿಚಾರ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ರಾಜಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಜನ ಸಮೂಹಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಈ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥ ಕಾರಣವಾಯಿತು”^೫ ಒಟ್ಟಾರೆ ಮುಸಲ್ಮಾನ ದೊರೆಗಳ ಆಕ್ರಮಣ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ದೊರೆಗಳ ಹಾಗೂ ಪುಂಡ ಪಾಳೇಗಾರರ ಒಳವ್ಯಾಜ್ಯಗಳಿಂದಾಗಿಯೂ ಬೇಸತ್ತು ಹೋಗಿದ್ದ ಜನತೆಗೆ ಮಾನಸಿಕ ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಸಂಗತಿಯಾಯಿತು.

ಪರಕೀಯರಾದ ಮುಸ್ಲಿಂರ ಆಕ್ರಮಣದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದಂತೆ ಹಿಂದೂಗಳು ಮತಾಂತರಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ಉರ್ದು ಕಲಿತ ಶೂದ್ರರಿಗೇನೋ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೆಲಸಗಳು ದೊರೆತವು. ಉರ್ದು ಕಲಿಕೆಯ ಕಡೆಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರದ ಮಾಡಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಮಡಿವಂತ ಕಾಯಕವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವೈದಿಕರಿಗೆ ಪೌರೋಹಿತ್ಯವೂ ಜಹಗೀರುಗಳೂ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿ ಬದುಕು ಕಷ್ಟವೆನಿಸಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಜೀವನ ಹೇಗೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅರಿಯದ ಅವರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯೇ ಬಂಡವಾಳವಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುತ್ತ ಬಿನ್ನಹಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು. ವಚನಕಾರರಂತೆ ದಾಸರು ವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಹರಿದಾಸ ಭಕ್ತಿಪಂಥವು ಸನಾತನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನೇ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದಿತು. ಸೌಲಭ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷಿಯಾದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ

೫. ಅದೇ ಪು. ೧೦೭.

ಮೋಕ್ಷಸುಖಕ್ಕೂ ಸುಲಭಮಾರ್ಗ ತೆರೆದದ್ದು ವರವಾಯಿತು. ಕರ್ಮದ ಕಷ್ಟವಾಗಲೀ ಜ್ಞಾನದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಾಗಲೀ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. 'ಕೃಷ್ಣ' ಎಂದರೆ ಸದ್ಗತಿ ಎಂದರು. ಇಹದ ಜೀವನದಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರದ ಚಿಂತೆಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರ ದೊರಕಿತು. ದೇವರ ಹೆಸರನ್ನೇಳಿಕೊಂಡು ಬಂದರೆ ಯಾರಾದರೂ ಅನ್ನ ಹಾಕೇ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣಾ ಎನ್ನುವ ಮೂಲಕ ಇಹ ಪರವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರು.

○

ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ : ಒಂದು ವಿಹಂಗಮ ನೋಟ

“ವಚನಕಾರರು ಮತ್ತು ಕೀರ್ತನಕಾರರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಂದೋಲನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹಳ ಪ್ರಮುಖರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದವರಾದರೂ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿದ್ದ ತೀವ್ರವಾದ ವೈಚಾರಿಕತೆ ಮತ್ತು ವೈದಿಕ ವಿರೋಧಿ ನೆಲೆ ಕೀರ್ತನಕಾರರಲ್ಲಲ್ಲ. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದ ಮುಂದುವರಿಕೆಯಂತೆ ಕೀರ್ತನಕಾರರು ಕಂಡರೂ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಶೂದ್ರರಿಗೂ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಮುಂದಾದರು. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ರಾಜನ ಪರವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದಂಟಾದ ಸೀಳು ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮದ ಹರಿದಾಸರು - ರಾಜನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದರು. ದುಡಿದು ತಿನ್ನುವ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಜಯನಗರದರಸರು ಅಪಾರವಾದ ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಹೇರಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಸಾಂತ್ವನ ನೀಡಲು ಮನೆ ಮನೆ ತಿರುಗಿ ಕೃಷ್ಣ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಆಚರಣೆಗಳು, ಕರ್ಮತತ್ವ, ಬಲಿಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುತ್ತ ಸರಳವಾದ ವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಮೋಕ್ಷ ಹುಡುಕಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಈ ಹರಿದಾಸ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧನೆ. ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಈ ಎರಡನೇ ಘಟ್ಟ ರಾಜವಿರೋಧಿ ನಿಲುವನ್ನು ಆ ಮೂಲಕ ಯುದ್ಧ ವಿರೋಧಿ ನಿಲುವನ್ನು ತಾಳಿದೆ.”^೬

ಮಧ್ಯಯುಗದ ಈ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಹೊಸ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮನೀಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ದೇವರ ಸಾನಿಧ್ಯ ಪಡೆಯಲು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿತು. ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಚಿಲುಮೆಯಂತೆ ಭಗವಂತನ ಮುಂದೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು ಭಕ್ತಿಯ ಲಕ್ಷಣವಾಯಿತು. ಭಗವಂತನನ್ನು

೬. ಅದೇ, ಪು. ೧೧೦.

ಭಗವಂತನಿಗಾಗಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಬಯಸುವುದು, ಸ್ತೋತ್ರ, ಧ್ಯಾನ ಹಾಡುಗಳ ಮೂಲಕ ಅವನನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬಯಸುವುದು, ಅವನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಪೂರ್ತಿ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಲಕ್ಷಣವಾಯಿತು. ಈ ಗುರಿಯ ಮುಂದೆ ಜ್ಞಾನ, ಜಾತಿ, ಕುಲ, ಸಂಪತ್ತು ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮುಖವೆನಿಸಿದವು.

ಜನಜೀವನವನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿತು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ತೊಡಿಸುವ ಯತ್ನ ಕಂಡುಬಂದರೆ, ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ (ಡಾ. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ: ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ, ಪು. ೬೪). ಮುಕ್ತವಾದ ವಾತಾವರಣ ಈ ಚಳುವಳಿಯ ಮುಖ್ಯ ಕೇಂದ್ರವೆನ್ನಬಹುದು. ಜಾತಿಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಅದು ತಟ್ಟಿತು. ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಚಿತ್ರಣ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ತಮ್ಮನ್ನು ಮತ್ತು ಸುತ್ತಲಿನ ಸಮಾಜವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿವೆ. ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಯತ್ನವಿದೆ. ಸಹಜವಾದ ಜನಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸರ ವಿಚಾರಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡವು. ಮಠ ಪರಂಪರೆ, ಗುರು ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ಬಂದ ಹರಿದಾಸರಿಂದ ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದುಂಟು. ಹಾಗಾಗಿ ಗುರುಸ್ತುತಿ, ಗುರು ಪರಂಪರೆಯ ಸ್ತುತಿಪದ್ಯಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರು ಕಾಲಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಉಳಿದವರೂ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಹಾಡನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಕುಣಿಯುತ್ತ 'ವಾರ ತಿರುಗಿ' ಬದುಕುವವರು ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದ್ದಾರೆ. ದೇವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು, ಆಗಿ ಹೋದ ಗಣ್ಯರ ಪವಾಡ ಸದೃಶ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕತೆ- ಕಾವ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅವನ್ನೇ ಜನರೆದುರು ಸೊಗಸಾಗಿ ಹಾಡಿದವರು ವೇದಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಅಲೆಮಾರಿಗಳಾಗಿ ತಂಬೂರಿ ಮಿಟುತ್ತ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತ ಬದುಕಿದವರು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥವರನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನರು 'ಕುಶೀಲವರು' ಎಂದು ಕರೆದರು. ರಾಮಾಯಣದಂಥ ಕತೆಯನ್ನು ಹರಡಿದವರೂ ಸಹ ಕುಶೀಲವರೆ. ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥೆಗಳಾಗಲಿ, ಜನಪದ ವೃತ್ತಗಳಾಗಲಿ ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಗೆ

ಪ್ರಸಾರವಾದದ್ದು ಸಹ ಇಂಥವರಿಂದಲೇ. ಒಂದೆಡೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪಾಕವನ್ನು ದೂರದೂರ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಉಣಬಡಿಸುವುದು ಇವರ ಕೆಲಸವಾಗಿದ್ದಿತು. ಭಾಗವತರು, ಪುರಾಣಿಕರು, ಗಮಕಿಗಳು, ಕೀರ್ತನಕಾರರು- ಇವರೆಲ್ಲ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು. ಅವರವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಜನ ಮನ್ನಣೆ ದೊರಕಿತು. ದಾಸರೂ ಸಹ ಇದೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವರಾದರೂ ಅವರ ಬದುಕಿನ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದವರಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದಾಸರ ಜೀವನಧೋರಣೆಯೇ ಬೇರೆ. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸಿಲುಕಿ ಕೊಂಡವರಲ್ಲ. ಯಾರ, ಯಾವುದರ ಹಂಗಿಗೂ ಒಳಗಾಗಲು ಇಷ್ಟಪಡಲಿಲ್ಲ. 'ನೀನ್ಯಾಕೋ ನಿನ್ನ ಹಂಗ್ಯಾಕೋ' ಎಂದು ದೇವರನ್ನೇ ಕೇಳಿದ ಜನ ಅವರು. "ಅವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತ್ತು. ಅದು ದಾಸಕೂಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಅವರು ಎಲ್ಲೆ ಇರಲಿ ಒಂದೇ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. 'ಹರಿದಾಸರೆನ್ನಬಂದವರು' ಎಂದು ಪುರಂದರ ದಾಸರು ಹಾಡಿದರು. ಆದರೆ ದಾಸ ಕೂಟಕ್ಕೆ ನೆಲೆ ಇಲ್ಲ. ಮೂರ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವೆಲ್ಲ ದಾಸಕೂಟ ಹರಿದಾಸರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಿನ ಆಕಾರವಿಲ್ಲ ಅವರ ನಿಯಮಗಳು ಸುಧಾರಣಾವಾದವು, ಮಾನವೀಯವಾದವು. ಹರಿಯೆ ಪರನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಮನುಷ್ಯ ಅದಕ್ಕೆ ಅಧೀನನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ, ಸಂಸಾರವು ಸತ್ಯ ಎಂಬ ಪರಿವೆ, ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ, ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ, ಸಾಲ ಮಾಡದಿರುವುದು, ಸಾಲದೇನಿರುವುದು, ಣಾಳೆಗಂದಿಡದಿರುವುದು, ಹರಿದಿನ, ವ್ರತಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ಬಿಡದಿರುವುದು, ದೈವನಿಂದ ಕೇಳಿದರೆ ಆತ್ಮ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಹರಿಸೇವೆಗೆ ಜೀವನವನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿಡುವುದು, ಅನ್ನಪಾನಕ್ಕೆ ಅವಸರ ಬೀಳದಿರುವುದು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದು, ಭಾವಶುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ತಿರುಗುವುದು, ಕಣ್ಣಿದ್ದು ಕುರುಡನೆಂತೆನಿಸುವುದು- ಇವೆಲ್ಲಾ ಹರಿದಾಸರ ನಿಯಮಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ. 'ಒಂದುದೆಲ್ಲವ ಬರಲಿ ಗೋವಿಂದನ ದಯವೊಂದಿರಲಿ'- ಇದು ದಾಸರ ನಿಲುವು. ಈ ನಿಲುವಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ (ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ, ಪು. ೬೨). ಸುಳಾದಿ, ಕೀರ್ತನೆ, ಉಗಾಭೋಗ, ದಂಡಿಕ, ವೃತ್ತನಾಮ- ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಕಾರಗಳೆಲ್ಲ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ರಾಗ, ತಾಳ, ಲಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಗೆದ್ದಿತು. ಜೊತೆಗೆ ಭಕ್ತಿಯ

ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿದರು. ಜಾನಪದ ವಾತಾವರಣ ದಾಸರಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ನೆಲೆಯಾಯಿತು. ಮಾಧ್ಯಮತ ತತ್ವಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗಲೂ ಕೆಲವರು ಜಾನಪದ ಧಾಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಜನಪದ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು, ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳನ್ನು, ಗಾದೆ, ಒಗಟು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ನರಹರಿತೀರ್ಥರು (ಕ್ರಿ. ೧೨೮೧), ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೨೨-೧೪೮೦), ವ್ಯಾಸರಾಯರು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೪೨-೧೫೩೯), ವಾದಿರಾಜರು (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೮೦-೧೬೦೦), ಪುರಂದರದಾಸರು (ಸು. ೧೪೮೦- ೧೫೬೪), ಕನಕದಾಸರು, ಮಹಿಪತಿರಾಯರು, ವಿಜಯದಾಸರು, ರಾಘವೇಂದ್ರರಾಯರು, ಗೋಪಾಲದಾಸರು, ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು, ಹೆಳವನಕಟ್ಟೆ ಗಿರಿಯಮ್ಮ ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು, ಮೋಹನದಾಸರು ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕರು ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಗೊಳಿಸಿದರು.

ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ

'ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು ಕೃಷ್ಣನ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಕೈ ಬರಹದ ಹಾಡಿನ ಹೊತ್ತಗೆಗಳು ಇವರ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ವಾಸಿಸಿದ ಮನೆಯಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಅವರ ತಂಬೂರಿ, ಗೆಜ್ಜೆಯ ಸರ, ಕೈಕೋಲು, ಗೋಪಾಳ ಬುಟ್ಟಿ- ಮುಂತಾದವುಗಳು ಕಾಡಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅವರ ಪುಣ್ಯ ತಿಥಿಯ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಪೂಜಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವುಂಟು. '(ಕರ್ನಾಟಕದ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪು. ೭೧). ಕಾತಿ ಸಮಸ್ಯೆ ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದ್ದದ್ದೇ, ಬೇರೆಯವರನ್ನು ಕೀಳೆಂದು ಹಳಿಯುವ ಜನ ತಮ್ಮ ಡೊಂಕನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. 'ಹೊಲೆಯನಾರು' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ವಿಜಯದಾಸರು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉತ್ತರ, ಅವರು ಸಮಾಜವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಕಂಡಿರುವರೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿವು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅನ್ನದಾನವನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದವ, ಕನ್ನಿಕೆಯನ್ನು ಮಾರಿಕೊಂಬುವವನು, ಮದ್ದಿಕ್ಕಿ ಜನರ ಕೊಲ್ಲುವವನು ಹೊಲೆಯರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹಬ್ಬ ಬಂದಿತೆಂದು ಸಾಲ ಮಾಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಮೆಲ್ಲುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸಾಲವಿಲ್ಲದ ನೆಮ್ಮದಿಯ ಬಾಳಿಕೆಯೇ ಹಬ್ಬ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಗಂಟೆಕುಡಿದರೂ ಸತಿಪತಿಯರಲ್ಲಿ ಅನ್ನೋನ್ಯ ಪ್ರೀತಿ ಇರುವುದೇ ಹಬ್ಬ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಎತ್ತಿಗೆ ಭತ್ತದ ಚಿಂತೆಯಾತಕ್ಕೆ
ಕತ್ತಿಗೆ ಬಣವೆಯ ಯೋಚನೆ ಯಾತಕ್ಕೆ
ತೊತ್ತಿಗೆ ಒಡೆಯನ ಬವಿಷ್ಕೊತ್ತರವಾಕೆ

ಈ ಉಪಮೆಗಳು ಕೂಡ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾದಿರಿಸುವ ಗತ್ತುಗಾರಿಕೆಯನ್ನೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆಯಲ್ಲವೆ? ಪ್ರತಿಭಟನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಎಲ್ಲಿದೆ? ಬಳಸುವ ಮಾತು ಜಾನಪದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಾದರೂ ಅವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸುಭದ್ರಗೊಳಿಸಲು

ಮಾತ್ರ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಇವತ್ತಿನ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಜನನಾಯಕರೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡವರು ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗಗಳ ಸಭೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿಯ ವೇಷಭೂಷಣ, ಶೃಂಗೇರಿ, ಕಾಂಚಿವರ-ಮುಂತಾದ ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ವೇಷ ಭೂಷಣ, ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬಂದರೆ ಪೇಟೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರುಮಾಲು- ಇವುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾಕೆ ಈ ರೀತಿ ವೇಷ ಹಾಕುತ್ತಾರೆಂದರೆ ಅವರನ್ನು ಬುಕ್ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸುಭದ್ರಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ವಸ್ತು ಮತ್ತು ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸುವ ಮೂಲಕ ಜನರನ್ನು ತಮ್ಮತ್ತ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅನುಚಾರವಾಗಿ ಮುಂದುವರೆಸಿ ಹೋಗುವುದು ಸಂಕೇತ. ಹಾಗೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೂ ಸಹ.

ಈ ಸುಳಾದಿಯಲ್ಲಿ ದಾಸರು ಭಕ್ತನ ಕರ್ತವ್ಯ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣ, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಸಂಪತ್ತುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅನೇಕ ಉಪಮೆಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಿ ನೆಲವನ್ನು ಎತ್ತುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಬೆಳೆದ ಭತ್ತವನ್ನು ಮೂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ರೈತನೊಬ್ಬ ಪೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಮಾರಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರೂ ಆ ಎತ್ತಿಗೆ ತಿನ್ನಲು ಭತ್ತವನ್ನಾಗಲೀ ಹಣದಿಂದ ತಾನನುಭವಿಸುವ ಸುಖವನ್ನಾಗಲೀ ರೈತನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಎತ್ತು ಭತ್ತದ ಮೂಟೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ನೀರೂರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ, ತನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಮಾತ್ರ ಎತ್ತಿಗಿರುವ ಹಕ್ಕು. ರೈತನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಎತ್ತುಗಳು ಗಾಡಿಯನ್ನು ಎಳೆಯದಿದ್ದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ಏಟುಗಳು ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಿಧಿಸಿರುವ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡರೆ ದುಃಖವೆಂಬ ಬಾರುಕೋಲಿನ ಏಟುಗಳಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರ.” “ಕೋಲು ಕೈಯಲಿ ಕೊಳಲು ಜೋಲುಗಂಬಳಿ ಹೆಗಲ/ ಮ್ಯಾಲೆ ಕಲ್ಲಿ ಚೀಲ ಕೊಂಕಳಲ್ಲಿ / ಕಾಲಗಡಗವನ್ನಿಟ್ಟು ಕಾಡೊಳಿಹ ಪಶುಹಿಂಡ/ ಲಾಲಿಸುವ ಬಾಲಕರ ಮ್ಯಾಳದೊಳಗಿದ್ದೆನ್ನೆ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು ಹಳ್ಳಿಯ ದನ ಕಾಯುವವನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪೌರಾಣಿಕ ಪಾತ್ರಗಳಂತೂ ನಮ್ಮ ನಡುವಿನ ಪಾತ್ರಗಳಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ‘ಬಳರ ಕುಲ ವೈರಿಯ ಆರೋಗಣೆಗೆ ತಿಳಿನೀರು ಮಜ್ಜಿಗೆ ಎಳನೀರು ಪಾನಕ ಸೀತಳದುದಕೆ’.

ತಡವಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಬರುವ ಗಂಡನಿಗೆ ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆಯದೆ ಸತಾಯಿಸುವುದು ಒಬ್ಬ ಬೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿ. ರಾತ್ರಿಯ ಅವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮನೆಗೆ ಬರುವ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸತ್ಯಭಾಮೆ ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆಯಲು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಜನಪದ ಛಂದಸ್ಸಾದ ತ್ರಿಪದಿಯಲ್ಲಿ ವಾದಿರಾಜರು ಪೌರಾಣಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಇಂಥ ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತನ್ನ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಆಶಿಸುವ ತನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಗಂಡಿಗೆ ಇಚ್ಛಿಸುವ ಲೌಕಿಕರ ಬದುಕಿನ ವಾಂಛೆಗಳನ್ನು ಗೋಪಿ, ಗೋಪಾಲಕನ ಆದರ್ಶದಲ್ಲಿ ಸಮೀಕರಿಸಿ ಅದು ಮನುಷ್ಯ ಸಹಜಕ್ರಿಯೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ರಹದಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯ ವಚನಗಳು ಛಾಂದಸ್ಸು ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ. ‘ನಾಗಶಯನನು ನಿನಗಾಗಿಯೆ ಬಂದಿಹ/ ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆಯೆ ಭಾಮಿನಿ/ ಬಾಗಿಲ ತೆಗೆಯೆ ಭಾಮೆ/ ಕೂಗುವ ನೀನ್ಯಾರೆ ಈಗ ಹೊತ್ತಲ್ಲ/ ಕೂಗಬೇಡೂ ಪೋಗೊ - ನೀ ಕೂಗಬೇಡವೊ’. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಗುಂಪುಗೂಡಿ ‘ಗುಟ್ಟಿಯೊಳು’ ಎಂಬ ಹಾಡನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಕುಣಿಯುವ ಹಾಡನ್ನು ವಾದಿರಾಜರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತೆಲುಗು ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ‘ಗುಟ್ಟಿಯಾಲು’ ಸೊಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬರುವುದುಂಟು.

“ಫುರಂದರ ದಾಸರು ಬರುವ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೇ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ತನ್ನ ಗೇಯ ಸಜ್ಜಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಕಳಕಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ವಚನ ಸಂಕಲನದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಮನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿ ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಗಳು ಹಾಗೂ ಪ್ರಭುಲಿಂಗ ಲೀಲೆಗಳು ಮೈತಾಳಿದ್ದವು. ಷೈಕರಲ್ಲಿ ರುದ್ರಭಟ್ಟನಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣಕಥೆ ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸನಲ್ಲಿ ಛಾಂದಸ್ಸು ತೋತ್ತಮನನ್ನು ಪುರುಷೋತ್ತಮನನ್ನೂ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಾಗಿಯೇ ಕಂಡರಿಸಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣನ ಬಾಲ ಲೀಲೆಗಳು ಹಾಗೂ ದಶಾವತಾರ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಕವಿ ಮನೋರಂಜಕವಾಗಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಅವನತಿಗಳೊಂದಿಗೇ ಬದುಕಿನ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಇಂಥ ಪರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಎರಡು ದಶಕಗಳ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬದುಕಿದ ಈ ಬೀವ ಪರಿವ್ಯಾಜಕನಂತೆ ತಂಬೂರಿ ಹಿಡಿದು ನಾಡನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸುತ್ತಿತ್ತು. ಜಾನಪದದ ಕೋಟಿ ಕೊರಳುಗಳ ಗೇಯದ ವೈವಿಧ್ಯ ತನ್ನ ಕೋಟಿ ಬಾಹುಗಳಿಂದ ಫುರಂದರದಾಸರನ್ನು ಬಾಚಿ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಒಂದು ಕಡೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ವಿವಿಧ ಗೀತೆಗಳ ಛಾಂದಸ್ಸು ಮಾಧ್ಯಮ, ವೈವಿಧ್ಯ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಅನ್ಯಕೀರ್ತನಕಾರರಿಗಿಂತ

ವಿಭಿನ್ನವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದಲೂ ಪಡೆದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೇಯ ಪರಂಪರೆಯೊಂದರ ಪ್ರಸ್ತಾನಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡ ವೇದಿಕೆಯಂತಿದ್ದವು. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಇದಕ್ಕೊಂದು ಭದ್ರವಾದ ನೆಲೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.² ಭಾಗವತ ತಂಡವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ ಆರಾಧನಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವೇದಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವಂತೆಯೇ ಭಾಗವತರಿಂದಲೇ ದೇವರ ನಾಮಗಳನ್ನು ಹಾಡಿಸುವ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇವರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪುರಂದರದಾಸರು ಮತ್ತು ಕನಕದಾಸರು ಹಲವಾರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ವೈದಿಕ ಪರಿಸರದ ಆರಾಧನಾ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದ ಹಾಡುಗಳು ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು ಕಾರಣರಾದರು. ವ್ಯಾಸರಾಯರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರಚನೆಗಳಿಂದ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಭದ್ರವಾದ ಅಡಿಪಾಯವನ್ನು ಹಾಕಿದರು. ಆದರೆ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಮನೆಮನೆಯ ಮುಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ ಕೀರ್ತಿ ಹಾಗೂ ತಂಬೂರಿಯೊಂದಿಗೆ ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಪುರಂದರದಾಸರು ಮತ್ತು ಕನಕದಾಸರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. “ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ನಂತರ ದಾಸರಿಗೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಂದ ತಟ್ಟನೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ತೋರುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಉಡುಪು ಗೋಟಂಚು ಮಡಿಯುಟ್ಟು, ದುಂಡು ತಂಬಿಗೆ ಹಿಡಿದು, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ತುಳಸಿ ಮಾಲೆ ಧರಿಸಿ, ಹಣೆಗೆ ನಾಮವಿಟ್ಟು, ತಂಬೂರಿ ಮೀಟುತ್ತ, ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತ ಭಕ್ತಿ ಸಂದೇಶವನ್ನು, ನೈತಿಕ ಎಚ್ಚರವನ್ನು ಮನೆಮನೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತ ಹರಿದಾಸರು ಗೀತನರ್ತನದಿಂದ ನಿತ್ಯ ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುವುದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ದೃಶ್ಯವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ‘ಅಂದಿಗೆ ಕಿರುಗೆಜ್ಜೆ ಮುಂಗಾಲಿಲಳವುಟ್ಟು ದಿಂಧಿಮಿಧಿಮಕೆಂದು’ ಕುಣಿಯುತ್ತ ಭಾರತ, ರಾಮಾಯಣ ಪುಣ್ಯ ಕಾವ್ಯಗಳ ‘ಸಾರ ಸತ್ವದ ಬಿಂದು’ ವನ್ನು ಜನತೆಗೆ ತಲುಪಿಸಲು ದಿನಬೆಳಗಾದರೆ ಅವರು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಇಡೀ ಬದುಕನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಪಡೆ ಈ ದಾಸಕೂಟ’ (ಎಚ್. ಎಸ್. ವೆಂಕಟೇಶಮೂರ್ತಿ, ಕೀರ್ತನಕಾರರು, ಪು. ೧೫). ಕನಕದಾಸರು ಕೀರ್ತನೆಗಳಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತವಾಗಲಿಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಪುರಂದರ

2. ಈ ಪರಿಯ ಸೊಬಗು, ಪು. xiii

ದಾಸರು ಕೀರ್ತನೆ, ಉಗಾಭೋಗ, ಸುಳಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಗೇಯ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದರು. ಜಾಗತಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನೋಡುವಾಗ ಪುರಂದರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ತನ್ನ ಕಾಲದ ಬದುಕಿನತ್ತಲೂ ಮುಖ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಕೇರಿ ಕೇರಿಗಳನ್ನು ಊರೂರುಗಳನ್ನು ಸಂಚರಿಸಿ ಐನ ಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುವ ಉಪದೇಶಾತ್ಮಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೂ ಗೋಚರವಾಗದೇ ಇರದು. ಅಪಾರವಾದಂಥ ಲೋಕಾನುಭವ ಅವರಿಗಿದೆ. ಐನಸಾಮಾನ್ಯರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ತನ್ನದೇ ಆದ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅದ್ಭುತ ಲೋಪಕಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಕಣ್ಣೆದುರಿಗಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ತುಂಬ ಸೊಗಸಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣ ಶೈಲಿಗೆ ಕಿವಿಕೊಡದ ಐನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಆತ್ಮೀಯವೆನಿಸುವ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಆಕರ್ಷಿಸುವ ತಂತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ‘ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆ ಕೊಳ್ಳಿರೋ (೩೧೩) - ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಖ್ಯಾತಿಯೊಬ್ಬ ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಗಾಡಿಯ ಮೇಲೆ, ಚೀಲದ ಮೇಲೆ ಹರಡಿಕೊಂಡು, ಕೂಗಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವಂತೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರವೇ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವವನೂ ಸಹ ಈ ಕೂಗನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡು ತಟಕ್ಕನೆ ನಿಲ್ಲುವುದುಂಟು- ಹೀಗೆ ಅವರ ಪಲ್ಲವಿಗಳೆ ಆಕರ್ಷಕವೆನಿಸಿಬಿಡುತ್ತವೆ.

ಜಾನಪದ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಡಂಗೂರ ಹೊಡೆಯುವವರನ್ನು ಕಂಡು ‘ಹೊಯ್ಯೋ ಡಂಗೂರವ ಜಗದಯ್ಯನಯ್ಯ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಲ್ಲದಿಲ್ಲವೆಂದು’, ‘ಹೊಡಿನಗಾರಿ ಮೇಲೆ ಕೈಯ ಫಡಫಡ ಹೊಡಿ ನಗಾರಿ ಮೇಲೆ ಕೈಯ’ (೨೨೪) ಎಂದರು. ನದಿಯ ಹತ್ತಿರ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಏಳುವ ಜನರನ್ನು ಕಂಡು ‘ಉದಯ ಕಾಲದೊಳೆದ್ದು ಗಡಗಡ ನಡುಗುತ ನದಿಯಲಿ ಮಿಂದೆವೆಂದು’ ಹಿಗ್ಗುವವರನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಡಿದರು. ಅದು ಅವರಿಗೆ ತೋರಿಕೆಯ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕಂಡಿರಬೇಕು. ಆಗ ‘ಉದರ ವೈರಾಗ್ಯವಿದು ನಮ್ಮ ಪದುಮನಾಭನಲ್ಲಿ ಲೇಶ ಭಕುತಿ ಇಲ್ಲ’ ಎಂದು ಹಾಡಿದರು. ಉತ್ತಮರಂತೆ ತೋರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಜನರ ಆಂತರ್ಯ ಅತ್ಯಂತ ನೀಚತನದಿಂದ ಕೂಡಿದುದು ಎಂಬ ಆಶಯವಿಲ್ಲಿದೆ. ದೇವರ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಚುಗಾರರ ಬಿಡಾರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಂಚು ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಯ ನೆರಹಿ/ ಮಿಂಚಬೇಕೆಂದು ಬಹಳ ಲೋಪಿಗಳನೆ ಹಚ್ಚಿ/ ವಂಚಕತನದಲಿ ಪೂಜೆಯ ಮಾಳ್ಪುದ’ (೧೨೯) ನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗಂಟೆಯ ಶಬ್ದ ಕೇಳಿ ಬಂದಾಗ ‘ತಾಸುಬಾರಿಸುತಿದೆ ಕೇಳಿ

ಹರಿದಾಸರೆಲ್ಲಾ ಶ್ರೀಶನ ಭಜನೆಯ ಮಾಡದ ಮನುಜನ ಆಯುಷ್ಯವು ವ್ಯರ್ಥ ಹೋಯಿತು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಎಚ್ಚರಿಸಿದರು. ದಾಸರು ಒಂದು ಮನೆಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದು, ಅವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಹಸಿವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು, ಆಗ 'ಊಟಕ್ಕೆ ಬಂದೆವು ನಾವು ನಿಮ್ಮ/ ಆಟಪಾಠವ ಬಿಟ್ಟು ಅಡುಗೆ ಮಾಡಮ್ಮ' ಎಂಬ ಹಾಡು ಅವರಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಹಸಿವಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತನಗಾದ ಸಂಕಟವನ್ನು, ಆಯಾಸವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವ ಕೀರ್ತನೆ ಇದು. ಒಂದು ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಲು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಭಿಕ್ಷೆ ನೀಡಲು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ. ನೀಡಲಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಕೆ ಕೊಡುವ ಕಾರಣಗಳು ಹಲವು. ಕೈ ಎಂಜಲಾಗಿದೆ, ಮಕ್ಕಳು ಅಳುತ್ತಾರೆ, ಮಡಕೆ ತೊಳೆಯುತ್ತಿರುವೆ, ಮಸಿಯ ಸಾರಿಸುತ್ತೇನೆ, ಹುಡುಗರೊಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲ, ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂಸು ಮೊಲೆಯನುಣ್ಣುತಲಿದೆ, ಅಟ್ಟದಮೇಲಿನ ಅಕ್ಕಿ ತೆಗೆಯಬೇಕು, ಹೊಟ್ಟೆ ನೋಯುತ್ತಲಿದೆ, ಮುಟ್ಟಾಗಿದ್ದೇನೆ, ಮನೆಯೊಳಗಾರೂ ಇಲ್ಲ (೧೪೨)- ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನಾನಾ ಸುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಅದನ್ನೇ ಹಾಡು ಮಾಡಿದರು. ನಿಜ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಂಥವು ಸಹಜ. ಇನ್ನೊಂದು ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಹೋದಾಗ ದಡಾರನೆ ಬಾಗಿಲು ಮುಚ್ಚಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡರು. ಹೊಟ್ಟೆಪಾಡಿನ ದಾಸರ ಕಂಡು ಜಾನಪದರ ವಾಸ್ತವ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಇದಾಗಿರಬಾರದೇಕೆ? ಬಂದ ಬಂದವರಿಗೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲಿ ತಂದು ಹಾಕುವುದು? ಅವರಿಗೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ:

'ಕದವ ಮುಚ್ಚಿದಳಿದೆಕೊ ಗಯ್ಯಾಳಿ ಮೂಳಿ
ಕದವ ಮುಚ್ಚಿದಳಿದೆಕೋ ಚಿಲಕ ಅಲ್ಲಾಡುತಿದೆ
ಒಳಗಿದ್ದ ಪಾಪವು ಹೋದೀತು ಹೊರಗೆಂದು' (೧೫೬)

ಹಾಡಿದರು. ಮುಸುರೆ ತೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವರನ್ನು ಕಂಡು 'ಮುಸುರೆ ತೊಳೆಯಬೇಕು ಮನಸಿನ ಮುಸುರೆ ತೊಳೆಯಬೇಕು' ಎಂದರು. 'ನಿಂದಕರಿರಬೇಕು ಹಂದಿ ಇದ್ದರೆ ಕೇರಿ ಹ್ಯಾಂಗೆ ಶುದ್ಧವೊ ಹಾಂಗೆ ನಿಂದಕರಿರಬೇಕು' (೧೬೬) ಎಂದು ನಿಂದಕರನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಡಿದರು.

ದಶಾವತಾರ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ವರಾಹಾವತಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಪುರಂದರ ದಾಸರು ಇಲ್ಲಿ ಹಂದಿಯನ್ನು ತುಚ್ಛವಾಗಿ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಂದಿಯನ್ನು ದೇವರ ಅವತಾರವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದ ಅವರು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಅದೇ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ತಿನ್ನಬಾರದ್ದನ್ನು ತಿನ್ನುವ

ಪ್ರಾಣಿಯೆಂದು ಗೇಲಿಮಾಡುವುದು ಅವರಲ್ಲಿನ ದ್ವಂದ್ವವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕಾಗದ ಹಂಚುವವನು ಎದುರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಕಮಲನಾಭನ ಕಾಗದದ ಅನುಭವ ಅಪರಿಗಾಗಿರಬೇಕು ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ 'ಕಾಗದ ಬಂದಿದೆ ನಮ್ಮ ಕಮಲನಾಭನದು ಈ ಕಾಗದವನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡು ಕಾಲವ ಕಳೆಯಿರೋ' ಎಂದು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಕಾಗದದ ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಕುರುಹು, ಆದರೆ ಅಕ್ಷರ ಜ್ಞಾನ ಎಷ್ಟು ಜನಕ್ಕಿತ್ತು ಎಂಬ ಯೋಚನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಲೋಕದ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪುರಂದರದಾಸರು ತುಂಬ ತಮಾಷೆಯಾಗಿ ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. 'ಜಾಲಿಯ ಮರದಂತೆ ಧರೆಯೊಳು ದುರ್ಜನರು' (೧೭೧) ಎಂದು ದೃಷ್ಟರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಜಾಲಿಯ ಮರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ ಎಂಥ ಅಪಾಯಕಾರಿಗಳು ಎಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವತ್ತು ಮನುಷ್ಯ ಎಲ್ಲವೂ ತನ್ನದಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸು ಹೀಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಯಾವುದನ್ನು ತನ್ನ ಸ್ವಂತದ್ದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಅಂಥ ವಸ್ತುವಿನ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಂತಸಪಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಪುರಂದರ ದಾಸರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ಸೇನೆ, ಭಂಡಾರ, ಮಾನಿನಿಯರಸಂಗ, ಮತ್ತು ಮಾಣಿಕ್ಯ, ಪ್ರಭುತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲಾ 'ಲೋಳಲೊಟ್ಟೆ' (೧೭೩) ಟೊಳ್ಳು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಯಾರೋ ಅವರಿಗೆ ರಾಗಿಯನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿರಬೇಕು, ಅದೇ ಒತ್ತಾಸೆಯಾಗಿ 'ರಾಗಿ ತಂದಿರಾ' ಕೀರ್ತನೆ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಕನಕದಾಸರ ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತೆಗೆ ಇಂಥ ಮಾತುಗಳು ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದವು. ಜನಮುಖಿಯಾದ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆಗೆ ಇಂಬು ದೊರೆಯಿತು. ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಆಶಯಗಳು ರೂಪು ಪಡೆದವು.

ರಾಗಿ ತಂದಿರಾ ಭಿಕ್ಷೆ
ರಾಗಿ ತಂದಿರಾ
ಯೋಗ್ಯರಾಗಿ ಭೋಗ್ಯರಾಗಿ
ಭಾಗ್ಯವಂತರಾಗಿ ನೀವು -

ಎಂಬಲ್ಲಿ ರಾಗಿ ಭಿಕ್ಷೆ ನೀಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ ಧಾನ್ಯವಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಅದು ಭಿಕ್ಷಾಧಾನ್ಯ ಏಕಾಗಬಾರದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಏಳುತ್ತದೆ. ರಾಗಿ ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ 'ಆಗಿ' ಎಂಬ ಭಾಗವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರು ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದು

ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇವತ್ತಿನ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಹಣ ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣು- ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬಾಯಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅತಿಯಾದ ಆಸೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದೇ ಆದರೆ ದಾಸರಿಗೆ ಗೊತ್ತು ರೊಕ್ಕ ಏನು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಏನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು 'ರೊಕ್ಕ ಎರಡಕ್ಕೂ ದುಃಖ ಕಾಣಕ್ಕೆ' (೨೦೫) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಅದು ಇದ್ದರೂ ದುಃಖ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ದುಃಖ. ನೆಂಟರಿಗೆ ಸಾಲವನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ಹೆಂಡತಿಯ ತವರು ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವಾತ ಮೂರ್ಖನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಟ್ಟು ನೆಂಟರ ಸೇರುವುದು ಕಠಿಣ, ಪಾಪಿಬಲ್ಲನೆ ಪರರ ದುಃಖವ, ರಮಣನಿಲ್ಲದ ನಾರಿ ಪರರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಾರಿ- ಈ ಮಾತುಗಳೆಲ್ಲಾ ಅವರ ಲೋಕಾನುಭವಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. 'ಡೊಂಕು ಬಾಲದ ವಾಯಕರು' ಕೀರ್ತನೆಯಂತೂ ನಾಯಿಬಾಲಡೊಂಕು ಎಂಬ ಗಾದೆಯ ಆಶಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಸಂಗೀತದ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. 'ಗಿಳಿಯು ಪಂಜರದೊಳಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗಿಳಿ ಜಾನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಾಣಿಪಕ್ಷಿ ಗಿಳಿಯೇ. ಆತ್ಮದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಬಿದಿರು ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪೂಜಾವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೊರಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಪುರಂದರರು 'ಹೆಡಿಗೆ ತುಂಬ ದೇವರು ನಮ್ಮ ಮನೆಯೊಳಗಿರುವಾಗ/ ಒಡವೆ ವಸ್ತು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸುಖದೊಳಿದ್ದೆವು' (೧೨೧) ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲಮ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳ ಸಂತ್ಯಾಪ್ತಿಗಾಗಿ 'ಸಿಡಿ' ಮೊದಲಾದ ಆಚರಣೆ ನಡಿಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಒಡತಿ ಎಲ್ಲಮ್ಮನೆಂದು ಇಲ್ಲದರಿಕೆ ಹೊತ್ತು
ಸಿಡಿಯಾ ಊರಿಸಿಕೊಂಡು ಜೋಲಾಡುವೆ' (೧೨೫)

ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸ್ತಿಲ ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಬನದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಭಾರತದ ಹುಣ್ಣಿಮೆ ಮೊದಲಾದ ಜಾನಪದ ಆಚರಣೆಗಳು ಅಂಬಾಭವಾನಿಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಲು ಗೊಂದಲ ಹಾಕುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಾರವೆಂದು ಮುಕ್ತಿಗೆ ಹರಿಯ ಸೇವೆಯೇ ದಾರಿ ಎಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಊರ ದೇವರ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲಾ ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನೆ'- ಎಂಬ ಹಾಡನ್ನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಕಂಡರೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿರುವ 'ಊರ ದ್ಯಾವರು ಮಾಡುವ' ಆಚರಣೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ತಂಬೂರಿ ಹಿಡಿದು ಹೊರಟ ಪ್ರತಿಭೆಗಳು

ಕಂಡದ್ದನ್ನು, ಕೇಳಿದ್ದನ್ನು, ಅನುಭವಿಸಿದ್ದನ್ನು ಹಾಡು ಮಾಡಿದರು. ಅದೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದಂದಿನ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಮೂಡಿಬರುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾ ರೂಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪುರಂದರರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನ ಬಗೆಗೆ ತೋರುವ ತಾಯಿಯ ಪಾತ್ರಲಭಾವವಂತೂ ಅತ್ಯಂತ ಮನಮೋಹಕವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿದೆ. ಎಳೆಯರ ಮುಗ್ಧತೆ, ಸುಕುಮಾರತನ, ಮಗುವಿನ ಆಟಪಾಟಗಳು, ತಾಯಿಯ ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಆತಂಕಗಳು, ಸುಖಸಂತೋಷಗಳು ಯಾರ ಮನವನ್ನಾದರೂ ಆಕರ್ಷಿಸುವಂಥವು. ದಾಸರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಯಶೋಧ ಕೃಷ್ಣರ ಪ್ರಪಂಚ ಅಂಥದ್ದು. ಕೃಷ್ಣನ ತುಂಟಾಟ, ಆತನಿಗಾಗಿ ಅವರಿವರು ಹಾತೊರೆಯುವುದು, ತಾಯಿ ಕಳಪಳಪಟ್ಟು ಆತನನ್ನು ಬೆದರಿಸುವುದು, ಆತ ಹಟಮಾಡುವುದು, ಆತನ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಗೋಪಿಕೆಯರು ತಾಯಿಯ ಬಳಿ ಬಂದು ದೂರು ಹೇಳುವುದು, ಬಾಲಗೋಪಾಲ ಕಂಡ ತಕ್ಷಣ, ಅಂಬೆಗಾಲಿಕ್ಕುತ್ತಲಿ ಬಂದ ಗೋವಿಂದ, ಅಂಬುಜನಾಭ ದಯದಿಂದ ಎನ್ನಮನೆಗೆ ಕೊಳಲನೂದುತ್ತ ಬಂದ ನಮ್ಮ ಗೋಪಿಯ ಕಂದ, ಕೊಳಲನೂದುವುದು 'ಬಲುಚಂದಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಂತಸಪಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲಾ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಮಂದೆ ನಿಂತುಬಿಡುತ್ತವೆ. 'ಮಣ್ಣಾಟ ಬೇಡವೋ ಬುಕ್ಕಚ್ಚಿ ಮಾಡಬೇಕು/ ಅಣ್ಣಯ್ಯ ಬಾರೆಂದು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು/ ಎಣ್ಣೆ ಬತ್ತಿ ಬೇಗ ಎರೆದಳು ಗೋಪಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಡಿಗೆ ಇಟ್ಟಳು ಕೇಳಯ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದಳೆಂದು ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ತಲೆಗೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ದೀರ್ಘಾಯುವಾಗಿ ಬಾಳು ಎಂದು ಯಶೋಧರೆ ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡಿರುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ನಿತ್ಯದ ಬದುಕನ್ನು ದಾಸರು ಎಷ್ಟು ಸೊಗಸಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಗನ ತುಂಟತನವನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದ ತಾಯಿ 'ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗೆಲೋ ಜೋಗಿ' ಎಂದು ಹೆದರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಾಗ 'ಅಮ್ಮಾ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ರಂಗನ ಕಂಡಿರೇನಮ್ಮ' (೧೧೭) ಎಂದು ಹಂಬಲಿಸಿ ಹುಡುಕುತ್ತಾಳೆ. ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ 'ನವ ನೀತ ಜೋರ ಸಿಕ್ಕಿದನಮ್ಮ' ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಪಡುತ್ತಾಳೆ. ಕೊನೆಗೆ ಸಾಕಾಗಿ 'ಪೋಗದಿರೆಲೋ ರಂಗ ಬಾಗಿಲಿಂದಾಚೆಗೆ' ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಾಳೆ. ಇವೆಲ್ಲಾ ಸಹಜ ಚಿತ್ರಗಳಂತೆ ಮೂಡಿವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜನಪದರ ಭಾಷೆ, ಭಾವ, ಲಯಗಾರಿಕೆ, ವಸ್ತು, ವಾಹನ, ಕೃಷಿಯ ಪರಿಕರಗಳು, ಕಸುಬಿನ ಪರಿಕರಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ತಂದು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವ

ಮೂಲಕ ಜನಪದ ಕಣಜಕ್ಕೆ ಲಗ್ನ ಹೊಡೆದಿದ್ದಾರೆ ದಾಸರು. ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವಂಥ, ಸುಲಭವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸುವಂಥ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಬಾಲಗೋಪಾಲನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿವೆ. ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಆತನಿಗೂ ಸ್ನಾನವೆಂದರೆ ಬೇಸರ, ಬಿಸಿ ನೀರು ಕಾಯಿಸಲೇ ಬೇಡ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಹಸಿವಾದಾಗ ಅವಲಕ್ಕಿ, ಬೆಲ್ಲ ಕೊಡೆಂದು ಪೀಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೊಡುವತನಕ ಮೊಸರು ಕಡೆಯಲು ಬಳಸುವ ಕಡಗೋಲನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು ಕಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಂಡ ತಾಯಿ ಕೊನೆಗೆ 'ಬೂಚಿಬಂದಿದೆ ರಂಗ ಬೂಚಿಬಂದಿದೆ' (೧೩೬) ಎಂದು ಹೆದರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಕೊನೆಗೆ ಹೆದರದೆ ಬಾಲಗೋಪಾಲ "ಗುಮ್ಮನ ಕರೆಯದಿರೆ ಅಮ್ಮನೀನು/ ಸುಮ್ಮನೆ ಇದ್ದೇನು ಅಮ್ಮಿಯ ಬೇಡೇನು/ ಮಮ್ಮ ಉಣ್ಣುತ್ತೇನೆ ಅಮ್ಮ ಅಳುವುದಿಲ್ಲ" (೧೩೭) ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಸುಮ್ಮನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪುರಂದರರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ನೋಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಕೃಷ್ಣ ಬಾಲಗೋಪಾಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಜನಪದ ಭಾಷೆಯನ್ನು, ಸರಳಜೀವನವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹರಿ ಎಂದಾಗ ಶಿಷ್ಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಜೀವನದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. 'ಬೂಚಿಬಂದಿದೆ ಪಾಚಿಕೊಳ್ಳೋ', 'ಗುಮ್ಮನ ಕರೆಯದಿರೆ', 'ಅಮ್ಮಿಯ ಬೇಡೇನು', 'ಮಮ್ಮ ತಿನ್ನುವೆನು', 'ಪೋಪು ಹೋಗೋವಿ' ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಪುರಂದರರಿಗೆ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಶೂದ್ರಗೊಲ್ಲ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದದ್ದು ಕಡಿಮೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸ ಭಿನ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೃಷ್ಣನ ಬಾಲ ಕುಟಿಲತೆಗಳನ್ನು ಲೇವಡಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಯುವ ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಆತನ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಾನೆ. ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾದ ಲಾಲಿಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಅಳುತ್ತಿರುವ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮಲಗಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವಿದೆ. ಇಂಥ ಬದುಕನ್ನು ಪುರಂದರರು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಲಗೋಪಾಲನಿಗಾಗಿ ಯಶೋಧರೆ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಲಾಲಿಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಗೋಪಿಕೆಯರೆಲ್ಲಾ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ತೊಟ್ಟಿಲು ತೂಗುವ ಚಿತ್ರವಂತೂ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ.

ತೂಗಿರೆ ರಂಗನ ತೂಗಿರೆ ಕೃಷ್ಣನ
ತೂಗಿರೆ ಅಚ್ಚುತಾನಂದನ
ತೂಗಿರೆ ವರಗಿರಿ ಅಪ್ಪ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನ
ತೂಗಿರೆ ಕಾವೇರಿ ರಂಗಯ್ಯನ (೧೭೨)

ದಾಸರು ಹಾಡಿದ ಜನಪದ ಜೋಳುಗಳಿಗೆ ಕಾವೇರಿರಂಗಯ್ಯ ಪವಡಿಸಿದ, ಕನ್ನಡ ನುಡಿವೆಣ್ಣು ಕಣ್ ತೆರೆದಳು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಕಲಿಯದವರಿಗೂ ಕಾಮಧೇನುವಾಗಿ ರಸದ ಹಾಲುಣಿಸಿತು. ಮಗುವನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ತೊಟ್ಟಿಲಿಗೆ ಹಾಕುವಾಗ ಕೆಲವು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಲಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಲಾಲಿ ಪದ'ಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ದಾಸರೂ ಸಹ ಅಂಥ ಲಾಲಿಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಲಾಲಿ ಗೋವಿಂದ ಲಾಲಿ ಕೌಸಲ್ಯ ಬಾಲ ಶ್ರೀರಾಮಲಾಲಿ' ಎಂದು ಆರಂಭಿಸಿ ಸುವಾಸಿನಿಯರೆಲ್ಲಾ ಸಡಗರದಿಂದ ಉಯ್ಯಾಲೆ ರಚಿಸಿ ತೂಗುತ್ತಾರೆ.

'ಲಾಲಿಸಿದಳು ಮಗನ ಯಶೋದೆ ಲಾಲಿಸಿದಳು ಮಗನ' (೧೭೦)

'ಲಾಲಿ ಲಾಲಿ ನಮ್ಮ ಹರಿಯ ಲಾಲಿ' (೧೭೧)

ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಉಯ್ಯಾಲೆಯ ಚಿತ್ರವಂತೂ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ.

ಕನಕ ರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಗನೇ
ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳನ್ನು ಸರಪಣಿಯ ಮಾಡಿ
ಅನೇಕ ಭೂಮಂಡಲವ ಹಲಗೆಯನು ಮಾಡಿ
ಶ್ರೀಕಾಂತನುಯ್ಯಾಲೆಯನು ವಿರಚಿಸಿದರು.

ಇಂಥ ಉಯ್ಯಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಮಲಗಿಸಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತೂಗಿದರಂತೆ. ಪುರಂದರದಾಸರು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಲಾಲಿ ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ: ಅಖಿಳ ವೇದಗಳ ತಂದೆಗೆ ಲಾಲಿ/..... ನಿಗಮಗಳನು ತಂದಿತ್ತಿಗೆ ಲಾಲಿ..../ ಚೊಟ್ಟಿಲ ಬೆಟ್ಟವ ನೆತ್ತಿದಗೆ ಲಾಲಿ/ ಮೆಟ್ಟಿಲಿ ಭೂಮಿಯ ನೆಳೆದೆಗೆ ಲಾಲಿ/ ಕಟ್ಟುಗ್ರ ನರಸಿಂಹಗೆ ಲಾಲಿ.... ಲಾಲಿ/ ಶರಧಿಗೆ ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಿದಗೆ ಲಾಲಿ/ ತೊಟ್ಟಿಲಿಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆಯೆ ಆರತಿ ಎತ್ತುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಜನಪದರಲ್ಲಿದೆ. ಅದನ್ನು ಗಮನಿಸಿರುವ ವಾದಿರಾಜರು ಹರಿಗೆ ಆರತಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿರಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಭೂರಿ ನಿಗಮವ ಕದ್ದ ಚೋರ ದೈತ್ಯನ ಗೆದ್ದ/ ಸಾರವೇದಗಳವಿಧಿಗಿತ್ತ/ ಸಾರವೇದಗಳ ವಿಧಿಗಿತ್ತ ಮತ್ಯಾವ/ ತಾರಗಾರುತಿಯ ಬೆಳಗಿದೆ'.... ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆರತಿ ಎತ್ತುವಂಥ ಜನಪದ ಆಚರಣೆಯ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಹರಿಯ ದಶಾವತಾರಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮದುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮೀಯತೆ ಬೆಳೆಯಲಿ ಎಂಬುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಡು

ಹೇಳುವುದುಂಟು. ಅರಿಶಿನ ಕುಂಕುಮ ಹಚ್ಚುವುದನ್ನು ವಾದಿರಾಜರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಉರುಟಣೆ ಹಾಡು' ಹಾಗೂ 'ಬಾಗಿಲು ಕಟ್ಟುವ ಹಾಡು'ಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಹರಿಯ ಹತ್ತು ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉರುಟಣೆ ಮತ್ತು ಬಾಗಿಲು ಕಟ್ಟುವುದು ಈ ಎರಡೂ ಆಚರಣೆಗಳು ಮದುವೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜರುಗುತ್ತವೆ. ಮದುವೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚ ಕಣ್ಣಿಯಾಗಿ ಆತ್ಮಿಯತೆ ಬೆಳೆಯಲಿ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹಾಡಿನೊಂದಿಗೆ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕೈಯಾರ ಗಂಡಿಗೆ ಅರಿಶಿನ ಕುಂಕುಮ ಗಂಧಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಲೆ, ಅಡಿಕೆ, ಹೂಗಳು ಕೊಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆರತಿ ಬೆಳಗುತ್ತಾರೆ. ವಾದಿರಾಜರು ಈ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರನ್ನೇ ಮಧುಮಕ್ಕಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಿಂದಲೇ:

'ಲಕುಮಿ ರಮಣಗೆ ಮಾಡಿದಳು ಉರುಟಾಣೆ
ಇಳೆಯೊಳಗತಿಜಾಣೆ ಸುಂದರ ಫಣವೇಣೆ'

ಎಂದು ಹರಿಗೆ ಉರುಟಣೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೆಳವನ ಕಟ್ಟಿ ಗಿರಿಯಮನ್ವವರ 'ಸೀತಾ ಕಲ್ಯಾಣ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸೀತಾರಾಮರ ಮದುವೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜರುಗುವ ಉರುಟಣೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸುದೀರ್ಘವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮದುವೆಗಳಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಹೆಸರು ಹೇಳಿಸುವ, ಬಾಗಿಲು ತಡೆಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಇವೆ. ವಾದಿರಾಜರು ಭೂಮಿಯೇ ಬಾಗಿಲು ಕಟ್ಟಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅವನ ಕುರುಹನ್ನು ಕೇಳಿದಳೆಂಬಂತೆ ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೀರೊಳು ಮುಳುಗಿ ನಿಗಮಚೋರನೆ ಗೆದ್ದ/ ನೀರಜಾಕ್ಷನೆ ಭಾಮೆನಾ/ ನೀರಜಾಕ್ಷನೆ ಬಾಮೆ ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಮೆ- ನಾರಾಯಣರ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಸಂಭಾಷಣೆ ಇದೆ. ಅದರ ಮೂಲಕ ದಶಾವತಾರದ ಚಿತ್ರ ನಿರೂಪಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೋ ಏನೋ ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು ಕೃಷ್ಣ ಸತ್ಯಭಾಮೆಯರ ನಡುವೆ ಪ್ರಣಯ ಕಲಹದ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಜಯದಾಸರಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಸಂಭಾಷಣಾ ವೈಖರಿ ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹೆಣ್ಣಿನ ಸಹಜವಾದ ಮುನಿಸು, ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಉದಾಸೀನತೆ, ದರ್ಪವೆಲ್ಲ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಗೀತೆಗಳಿಗೇನೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ತಿರುಪತಿ, ಉಡುಪಿ, ಪಂಡರಪುರ, ಬೇಲೂರು, ಮನ್ನಾರು, ಕಾಶಿ, ಬದರಿ, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ,

ವಿಜಯನಗರ, ದ್ವಾರಕೆ, ಬಂಕಾಪುರ, ಕುಂಭಕೋಣಂ, ಕಂಚಿ, ಅಳಗಿರಿ, ಹೊಳೆ ಹೊನ್ನೂರು, ಗದಗ, ಕೂಡಲಿ, ತೊರವೆ, ಉಮ್ಮತ್ತೂರು, ಗೋರಂಟಿ, ಘಟಕಾಚಲ, ಶೃಂಗೇರಿ, ಹೊನ್ನಾಳಿ, ಅಹೋಬಲಿ, ಕೊಂಚೆಯೂರು, ಯಾದವಗಿರಿ, ಮಂತ್ರಾಲಯ, ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಮೊದಲಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು ದಾಸರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿವೆ. ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುತ್ತದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಮಾಧ್ವ ಮತ ತತ್ವಗಳು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವ ಕೈಂಕರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ ದಾಸರು ಅಲೆಮಾರಿಗಳು, ಹಲವಾರು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಬೇಟಿಯಿಡುತ್ತಾರೆ. ತಿರುಪತಿಯಂತೂ ಅನೇಕರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದೆ. ತಿರುಪತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನನ್ನು ಕಂಡು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿರುವುದುಂಟು. ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪುರಂದರ ದಾಸರು ತಿಮ್ಮಪ್ಪನನ್ನು ಕುರಿತ ರೀತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೋಸೆ, ಅನ್ನವನ್ನು ಮಾರುವ, ಬಿಡಿಗಾಸೂ ಬಿಡದೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಹರಕೆ, ಪೂಜಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭಾರಿಸುವ ಎರಡು ದೊಡ್ಡಗಂಟೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡಿ ಧನ್ಯನಾದೆನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪುಷ್ಕರಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ, ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿ, ಮಹಾದ್ವಾರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿರುವ ಗರುಡ ಗಂಬಕ್ಕೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ 'ನೆಟ್ಟನೆಯ ದ್ವಾರವ ದಾಟಿ ಪೋಗುತಿರಲು/ ದಟ್ಟಣೆಯ ಮಹಾಜನದೊಳು/ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನದವರ ಕೈಪೆಟ್ಟು ಕಾಣುತ್ತ ಕಂಗೆಟ್ಟು ಹರಿಹರಿ ಎನುತಲಿ ಕಟಾಂಜನವನ್ನು ತಲುಪಿ ದೇವರ ದರ್ಶನ ಪಡೆದರಂತೆ.

'ಕೆರೆಯ ನೀರನು ಕೆರೆಗೆ ಚೆಲ್ಲಿ ವರವ ಪಡೆದವರಂತೆ ಕಾಣೆರೋ'- ಎಂಬಂತೆ ಜನರ ನಡುವೆ ಇದ್ದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೇ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಮಾನ್ಯರ ಹಿರಿಮೆಗಾಗಿಯೇ ಬರೆದ ಈ ಪದಗಳು ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಮೂಲ್ಯ ರತ್ನಗಳು ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಮೃದ್ಧ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ತುಂಬಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪುರಂದರದಾಸರು ಅಥವಾ ಉಳಿದ ದಾಸರು ಮೇಲ್ವರ್ಗದಿಂದ ಬಂದವರು. ಅವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ನೆಲೆ ಕನಕದಾಸರದು. ಕೀರ್ತನಕಾರರಲ್ಲಿಯೇ ಏಕೈಕ ಶೂದ್ರ ಕನಕದಾಸರು. ಜನರ ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತುಂಬ ಸಮೀಪದಿಂದ ಕಂಡವರು. ಹಾಗಾಗಿ

ಪುರಂದರ ದಾಸರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲದ ಅಪಾರ ಜಾನಪದ ಸಂಪತ್ತು ಕನಕದಾಸರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೋಲಾಟದ ಪದಗಳು, ಡೊಳ್ಳಿನ ಹಾಡುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಜನಪದ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ- ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರು. ವಿವಿಧ ಮೇಳಗಳು, ಹಾಡುಗಳು ಅವುಗಳ ಅರ್ಥ, ಲಯಗಾರಿಕೆ - ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಪರಿಚಯವೂ ಅವರಿಗಿತ್ತು. ಇವೆಲ್ಲದರ ಗಾಢ ಅನುಭವ ಹೊಂದಿದ್ದ ಕನಕದಾಸರು ತಾವೇ ಹಾಡುತ್ತ ಕುಣಿದದ್ದೂ ಉಂಟು. ಅವರ ಹಾಡುಗಳ ಮೇಲೆ ಜನಪದ ಕಾವ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರಭಾವವೂ ಆಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

‘ನಮ್ಮ ಶಾರದೆ ಉಮಾಮಹೇಶ್ವರಿ

ನಿಮ್ಮೊಳಗಿಹನ್ಯಾರಮ್ಮ

- ಎಂಬ ಹಾಡು ನೀಲಗಾರ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಿದೆ. ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ ಕಾವ್ಯದ ಗಣಸ್ತುತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ರೀತಿ ಇದು.

ಅಮ್ಮಮ್ಮ ಸರಸ್ವತಿ ಚಿನ್ಮಯ ಮೂರುತಿ

ನಿಮ್ಮೊಳಗಿಹ ನಾರಮ್ಮ ಕಾಮಸುತನ ವೈರಿ

ಸಂಡಿಲ ಬೆನುಮಯ್ಯ - ನಿಮ್ಮಯ್ಯ ಗಣನಾಯಕ

ಉಟ್ಟು ಪಟ್ಟಿದಟ್ಟಿ ಬಿಗಿದುಟ್ಟು ಚಲ್ಲಣ

ದಿಟ್ಟಿತಾ ಇವನಾರಮ್ಮ’

ಬಹುಶಃ ಕನಕದಾಸರು ನೀಲಗಾರರ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿರಬಹುದು.

“ಹರಿದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಯೊಂದು ಮೌಖಿಕ ಮೂಲದ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಬಂದು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಜನಪದ ಸಂಗೀತದ ಮೂಲ ಲಯ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ನಿಲ್ಲುವ ಗಣಪತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಚಿತ್ರ, ಉಟ್ಟದಟ್ಟಿ, ಬಿಗಿದಿಟ್ಟು ಚಲ್ಲಣ, ಹೊಟ್ಟೆಯ ಗಣನಾಥ ಮೋತಿ ಕಪ್ಪಿನ ಭಾವದ ಮೊರದಗಲ ಕಿವಿಯ ಕೋರೆದಾಡಿಯ ಗಣನಾಥ ಅವನು. ಈ ವರ್ಣನೆ ಜನಪದರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಚಿರಮುದ್ರೆಯನ್ನೊತ್ತುವಷ್ಟು ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದುದು, ಅಲ್ಲದೆ ಜನಪದ ಭಾಷೆಯ ಬೆಡಗೂ ಇಲ್ಲಿನ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಪೂರಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ”^೪

ದಶಾವತಾರದ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಇತಿಹಾಸದ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ‘ದೇವಿ ನಮ್ಮ ದ್ಯಾವರು ಬಂದರು’ ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಂತೂ ಡೊಳ್ಳಿನ ಹಾಡಿನ ಲಯ ಹಾಗೂ ವರ್ಣನೆಯೇ ಆಗಿದೆ.

೮. ಕನಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ, ಪು. ೬೦೯

ಕಿಂಗಣ್ಣ ವಿೂನನಾಗಿ| ನಮರಂಗ

ಗುಂಗಾಡಿ ಸೋಮನ ಕೊಂದಾನ್ಯಾ

ಗುಂಗಾಡಿ ಸೋಮನ ಕೊಂದು ವೇದವ

ಭಂಗಾರ ದೊಡಲಿನಗಿತ್ತಾನ್ಯಾ

ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ಈ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದಶಾವತಾರದ ಚಿತ್ರ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವಚನಕಾರರಿಂದ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ದೂರ ಸರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಪುರಾಣಗಳ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತಗಳ ಶಿಷ್ಟ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ನೆಟ್ಟರು ಹರಿದಾಸರು. ಬೌದ್ಧಾವತಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಒಂಭತ್ತು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಆಡುಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಡೋಲಿನ ಮೇಲ್ ಕೈ ಬರಮಪ್ಪ ಹಾಕ್ಯಾನು

ತಾಳವ ಶಿವನಪ್ಪ ತಟ್ಟಾನ್ಯಾ

ಒಳ್ಳೊಳ್ಳೆ ಪದಗಳು ಹನುಮಪ್ಪ ಹಾಡ್ಯಾನು

ಚೆಲುವ ಕನಕಪ್ಪ ಕುಣಿದಾನ್ಯಾ

ಕೀರ್ತನೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ ಹಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು ಕಂಡ ಕಲಾವಿದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಆ ಕಲಾವಿದರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಡೊಳ್ಳು, ತಾಳ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳ ವಿವರಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿವಿಧ ಜನಪದ ಕಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಪ್ರಭಾವದಂತೆ ತನ್ನ ಜಾತಿಯವರ ಪ್ರಭಾವವೂ ಕನಕದಾಸರ ಮೇಲಾಗಿದೆ.

ಮನುಷ್ಯರೆಲ್ಲಾ ಪಶುಗಳು ಇವರನ್ನು ಕಾಪಾಡುವವನು ದೈವ. ಆ ದೈವವೇ ಬೀರಯ್ಯ, ಆ ಬೀರಯ್ಯನೇ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವ ‘ನಾವು ಕುರುಬರು’ ಕೀರ್ತನೆ ಕುರಿಸಾಕಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರ ಬದುಕಿನ ಚಿತ್ರ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಕುರಿಕಾಯುವ ಕುರುಬ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತನ್ನ ಮಂದೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಕೆ, ಟಗರು, ನಾಯಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ತೋಳ ಚಿರತೆಗಳ ಭಯವಿರುವುದರಿಂದ ಇಂಥವುಗಳನ್ನು ಆತ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಆದಿಕೇಶವನೆಂಬ ಮುದುಕ ಕಾಯುವುದು ಮನುಷ್ಯ ಕುರಿಗಳನ್ನು. ಆತ ಕಾಯುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ:

ಅಷ್ಟ ಮದ ಮತ್ತರಗಳಂತೆಂಬ ಟಗರುಗಳು
 ದೃಷ್ಟಿ ಜೀವಾತ್ಮನೆಂಬೋ ಆಡು
 ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂತೆಂಬುವಾ ಹೋತಗಳು
 ಕಟ್ಟಿ ಕೋಲಿನಲಿ ಇರುತಿರುವ ನಮ್ಮಜ್ಜ

ಕೋಲನ್ನು ಹಿಡಿದ ಈ ಮುದುಕ “ಮದುವೆಯಲಿ ಯಮನೆಂಬ ತೋಳ ಹೊಕ್ಕು |
 / ತರುಬಿ ಹಿಂಜಾವದಲ್ಲಿ ಕುರಿಯ ಮುರಿವುದ ಕಂಡು ಅರಿತು ಅರಿಯದ ಹಾಗೆ”
 ಇಂಥವನು ಆ ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರಾಶಿಗಳಿಗೂ ಅಂಬಲಿ ಮಾಡಿ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವ
 ಹಾಗೆ ಮಾಡುವಂತವನು. ಲೌಕಿಕ, ಅಲೌಕಿಕಗಳ ಜೀವ-ದೈವಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು
 ಹೇಳಲು ಕನಕದಾಸರು ಕುರಿ ಮಂದೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ
 ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಕುರಿ ಕಾಯುವ ಕಸುಬಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಗಳ
 ದಟ್ಟ ಅನುಭವವೂ ಇದರಿಂದಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕುರುಬ ಜಾತಿಯಿಂದ ಕನಕದಾಸರು
 ಬಂದದ್ದರಿಂದ ತಾಜಾ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ‘ಎಲ್ಲಾರು
 ಮಾಡುವುದು ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ’- ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಲ ಕಸುಬುಗಳನ್ನು
 ಮಾಡುವವರ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಬೇಸಾಯವನ್ನು ಮಾಡುವವರ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ.
 ಇತರ ದಾಸರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.
 ‘ಕುಂಟೆ ತುದಿಗೆ ಕೊರಡು ಹಾಕಿ ಹೆಂಟಿ ಮಣ್ಣು ಸಮಮಾಡಿ | ರೆಂಟಿ ಹೊಡೆದು
 ಬೆಳೆಸುವುದು ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ ಗೇಣು ಬಟ್ಟೆಗಾಗಿ’ - ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ ‘ಕುಂಟೆ’,
 ‘ಹೆಂಟೆ’, ‘ರೆಂಟೆ’ ಶಬ್ದಗಳು ಕೃಷಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ
 ಗೊತ್ತಿರುವಂಥವು. ‘ರೆಂಟೆ’ ಎಂಬುದು ಹಲವಾರು ಜೊತೆ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ
 ಹೊಲವನ್ನು ಉಳುಮೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಮಾರಿ ನೇಗಿಲು. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ
 ಪರಿಸರದಲ್ಲಿದ್ದ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ಗಮನಿಸಿದ್ದಿರಬೇಕು. ‘ಅಡಿಗೆಯ
 ಮಾಡಬೇಕಣ್ಣ’ ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಸಾಧನೆಯ ಮುಖಾಂತರ ದೈವವನ್ನು
 ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ‘ಅಡಿಗೆಯನು ಮಾಡಬೇಕಣ್ಣ |
 ನಾನೀಗ ಸುಜ್ಞಾನ | ಅಡಿಗೆಯನು ಮಾಡಬೇಕಣ್ಣ’ ಎಂದು ಅಡಿಗೆಯ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ
 ಹೇಳತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. “ಮುತ್ತು ಬಂದಿದೆ ಕೇರಿಗೆ ಜನರು ಕೇಳಿ | ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರೆಲ್ಲ
 ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಿ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿ” ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ‘ಮುತ್ತು ಬಂದಿದೆ ಕೇರಿಗೆ’
 ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ತು ಮಾರುವ ಶೆಟ್ಟಿ ಊರಿಗೆ ಬಂದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.
 ‘ದಾನ ಧರ್ಮವ ಮಾಡಿ ಸುಖಿಯಾಗು ಮನವೆ’ ನಲ್ಲಿ ಎಕ್ಕನಾತಿ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ

ಮಾರಿ, ದುರ್ಗಿ, ಚೌಡಿ- ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ಷುದ್ರ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಈ
 ಗ್ರಾಮದೇವತಾರಾಧನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ತಂಬಿಟ್ಟಿನ ದೀಪ ಹೊರುವುದು,
 ಕೊಂಬಿನ ಹೋತ, ಕುರಿ, ಕೋಣಗಳನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಡುವುದು, ಬೆತ್ತಲೆ ಸೇವೆ,
 ಚಿಗುರಲೆ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪಿನ ಉಡುಗೆ ತೊಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಆಚರಣೆಗಳ
 ವಿವರಗಳಿವೆ. ಕೆಳವರ್ಗದವರು ಎಕ್ಕನಾತಿ, ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಮಾರಿ, ದುರ್ಗಿ, ಚೌಡಿ
 ಮುಂತಾದ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ನಿಷಿದ್ಧ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ
 ವ್ಯಸನಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಸುಧಾರಿತ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲು ಕನಕದಾಸರು
 ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿರಬೇಕು. ದ್ಯಾಮವ್ವನ ದುರ್ಗವ್ವನ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿಕೋಣಗಳನ್ನು
 ಬಲಿ ಕೊಡುವ ಜನರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ‘ತಕ್ಕ ದೈವದ ಗೊಡವೆ ಬೇಡ ನರಕ ತಪ್ಪದು’
 ಎಂದರು (ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ವಾಮಾಚಾರಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದವೆಂದು ಇದರಿಂದ
 ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ). ‘ಊರಿಗೆ ಬಂದರೆ ದಾಸಯ್ಯ’ ಕೀರ್ತನೆ ಕೋಲಾಟ ಪದದ
 ಜಾಯಮಾನವನ್ನು ತನ್ನ ಲಯದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದೆ. ಮುಗ್ಧ ಹೆಣ್ಣೊಬ್ಬಳು ಕಿನ್ನರಿ
 ಜೋಗಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಕೇರಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಶಯವುಳ್ಳ ಈ ಕೀರ್ತನೆ
 ‘ಕೇರಿ ಕೇರಿ ತಿರುಗುತಾನೆ ನಮ್ಮ ಕೇರಿಗ್ಯಾಕೆ ಬರುವಲ್ಲೋ’- ಎಂಬ ಕೋಲಾಟದ
 ಹಾಡಿನ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ‘ನಾರಾಯಣ ಎಂಬ ನಾಮದ ಬೀಜವನು
 ನಾಲಿಗೆಯಾ | ಕೂರಿಗೆಯ ಮಾಡಿ ಬಿತ್ತಿರಯ್ಯಾ’ - ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ
 ‘ನಾರಾಯಣ ಎಂಬ ನಾಮದ’ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯದ
 ಉಪಕರಣವಾದ ಕೂರಿಗೆಗೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬೀಜ, ಬೆಳೆ, ಹೊಲ,
 ನೇಗಿಲು, ಎತ್ತು, ಹಗ್ಗ ಇವುಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೂ ಇದೆ.

ಪ್ರದರ್ಶಕ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ತುಂಬ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೇ
 ಗಮನಿಸಿರಬೇಕು. ಜನಪದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ
 ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಕಾಳಜಿ. ಆ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು
 ನಿಗಾ ಇಟ್ಟು ನೋಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ.
 ಬೆರಳಿಂದ ಆಡಿಸುವ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯಂತೆ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣ
 ಅಶಾಶ್ವತವಾದುದು ಎಂದು ಸಾರುವ ‘ಡಿಂಬಿನೊಳು ಪ್ರಾಣವಿರಲು’ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ
 ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಹಾಗು ಅದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಕಲಾವಿದರ ವಿವರಗಳು
 ದೊರಕುತ್ತವೆ:

ಬೆಳ್ಳಿ ಬಂಗಾರಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಳ್ಳೆ ವಸ್ತ್ರ ಹೊದ್ದುಕೊಂಡು
ಅಳ್ಳಾಚಾರಿ ಗೊಂಬೆ(?) ಯಂತೆ ಆಡಿಹೋಯಿತು
ಹಳ್ಳ ಹರಿದು ಹೋಗುವಾಗ ನೀರುಗುಳ್ಳೆ ಬಡಿಯುವಂತೆ
ಉಳ್ಳಿಯ ಪೊರೆಯಂತೆ ಕಾಣೋ ಸಂಸಾರದಾಟವು

“ಕನಕದಾಸರು ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸುವಾಗ ‘ಅಳ್ಳಾಚಾರಿ ಗೊಂಬೆ’ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುವವರು ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಇಡುವವರು, ಆ ಕಲೆಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡವರು ‘ಆಚಾರಿ’ಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ವಿಶ್ವಕರ್ಮ ಜನಾಂಗದವರು. ಈ ಕಲೆಯ ಮೂಲಪುರುಷನೇ ಒಬ್ಬ ಆಚಾರಿ. ಒಕ್ಕಲಿಗ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿ ಲಗ್ನವಾದ ಇವನು ತಾನು ಪಡೆದ ಏಳುಜನ ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಗೊಂಬೆ ಆಡಿಸುವ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿದ. ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ತಾನೇ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ. ಈ ಏಳುಜನ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಗೊಂಬೆಗಳೊಡನೆ ಒಂದೊಂದು ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆ ಕಲೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕ, ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು, ಕೇರಳ ಮೊದಲಾದ ದಕ್ಷಿಣದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ವದ ಹೊರ ದೇಶಗಳಿಗೂ ಈ ಕಲೆ ಹೋಯಿತು. ಈ ಕಲೆಗೂ ಅಳ್ಳಾಚಾರಿಗೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧದ ಪ್ರಥಮ ಉಲ್ಲೇಖ ಕನಕದಾಸರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದು ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯ”^೯ ‘ಬೊಂಬೆಯಾಟವನಾಡಿಸಿದ’ ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲೂ ಈ ಕಲೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ.

ಬೊಂಬೆಯಾಟವನಾಡಿಸಿದ ಮಹಾ ಭಾರತದ
ಅಂಬುಜ ಭವಾದಿ ಯಾದವರು ಈಕ್ಷಿಸಲು
ಕುರುಭೂಮಿಯೆಂಬ ಪುರವೀದಿ ರಂಜಿಸಲು
ಮರೆಯ ಮಾಯದ ಐದು ತೆರೆಯ ಹಾಕಿ
ಧರಣೀಶರೇಂಬ ನರಪ್ರತಿಮೆಗಳ - ನಳವಡಿಸಿ
ನರನ ಹಯರಥದ ಬಾಘಿಯ ಸೂತ್ರವಿಡಿದು
ಓದುವನು ನಾರದನು ವಾದ್ಯ ಕಾರನು ಶಂಭು
ಬಾದರಾಯಣನೇ ಕತೆಗಾರನು

೯. ಅದೇ ಪು. ೬೧೪

ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ / ೨೨

ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೇನೇ ಕನಕದಾಸರು ಆ ಕಲೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆನ್ನಬಹುದು. ‘ನಾನು ನೀನು ಎನ್ನದಿರೋ’ ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲೂ ‘ಕೀಲು ಜಡಿದ ತೊಗಲು ಗೊಂಬೆ ನಿನ್ನದೇನೆಲೋ’ ಎಂದು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಹದಿನೆಂಟು ಅಕ್ಷೇಹಣಿ ಮಾರ್ಬಲವ ಹದಿನೆಂಟು ದಿನ/ ಕದನ ನಾಟ್ಯದ ಕೇಳಿಕೆಯನಾಡಿಸಿ’ - ಎಂಬ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ‘ಕೇಳಿಕೆ’ ಒಂದು ಬಯಲಾಟ.

ಕನಕದಾಸರು ಕೆಳಗಿನ ಸ್ಥರದಿಂದ ಬಂದವರಾದುದರಿಂದ ಬೇರಾವ ದಾಸರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅನುಭವಗಳು ಇವರಿಗಿದ್ದವು. ಹಾಗಾಗಿ ಇವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರಡು ಭ್ರಮೆಗಳಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡುವವರನ್ನು ತಿದ್ದುವ ಪ್ರಯತ್ನವಿದೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾದ ಹಾದಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸಹೃದಯ ಗುಣವಿದೆ. ಶೋಷಣೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದರೂ ‘ಮಾನವ ಜನ್ಮ ದೊಡ್ಡದು ಇದ ಹಾನಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿ ಹುಚ್ಚಪ್ಪಗಳಿರಾ’ ಎಂದರು. ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಪರಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ತರಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಸರಿಯಾದ ಫಲಿತಾಂಶ ಕಾಣದಿದ್ದಾಗ ‘ಸಾಕು ಸಾಕು ಮನುಜ ಸೇವೆಯು ರಂಗಯ್ಯ ಇನ್ನು! ಮನುಜಸೇವೆ ಮಾಡಿದನೆಂದು ನೊಂದೆ ನಾನು!’ ಎಂದು ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹಾಡಿದರು. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಗೊಂಡಾಗ

‘ಬದುಕಿದೆನು ಬದುಕಿದೆನು ಭವ ಎನಗೆ ಹಿಂಗಿತು’

‘ಪದುಮ ನಾಭನ ಪಾದದೊಲುಮೆ ಎನಗಾಯಿತು’

ಎಂದು ಮನಸಾರೆ ಹಾಡಿರಬೇಕು. ಒಟ್ಟಾರೆ ಅವರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನು, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನು, ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ / ೨೨

ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ

ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಸ್ಪೂರ್ತಿ ನೀಡಿದ ಕಾಲಮಾನ. ಎಲ್ಲ ಸ್ತರದವರ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆ ನೀಡಿದ ಸಂದರ್ಭ ಅಪಮಾನಕ್ಕೆ, ತಿರಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದ ವರ್ಗ ಜಾಗೃತ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡದ್ದು ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ. ಕಾಣದ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಾಣುವ ಲೋಕಗಳು ಕಾವ್ಯದ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದುವು. ಭೂಮಿ, ಮಣ್ಣು, ಗೊಬ್ಬರ ಮೊದಲಾದ ನಿಸರ್ಗ ಸಂಪತ್ತು ಕಾವ್ಯದ ಒಡಲಾದವು. ರಾಗಿ ಭತ್ತಗಳಂಥ ಧಾನ್ಯಗಳು ಕಾವ್ಯದ ನಾಯಕರು ಪ್ರತಿ ನಾಯಕರಾದರು. ದುರ್ಗಸಿಂಹ ತನ್ನ ಪಂಚತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಗಿ ಭತ್ತದಂಥ ಧಾನ್ಯಗಳ ಅನ್ಯೋಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಕನಕದಾಸರು 'ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತೆ'ಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪಂಚತಂತ್ರದ ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಅನ್ಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದಾಖಲೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಅಪರೂಪದ ಷಟ್ಪದಿರೂಪದ ಖಂಡ ಕಾವ್ಯ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕವಾದ ಧಾನ್ಯ ರಾಗಿಯನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮವೆಂದು ಸಾರುವ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಾಗಿ, ಭತ್ತಗಳ ಅನ್ಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗಸಂಘರ್ಷದ ಎಳೆಗಳನ್ನು, ರಾಗಿಯು ಭತ್ತವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಮಾತನಾಡುವಲ್ಲಿ ದೀನಜನ ಮೇಲುವರ್ಗದವರನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದಾದ ದಿಟ್ಟತನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬ ಆಶಯವನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಳ ಜಾತಿಯಿಂದ ಬಂದ ನರನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದಾದ ಅನುಭವದ ಸಾಚಾತನ ಇಲ್ಲಿ ದಟ್ಟಿಸಿದೆ. ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ಮನುಷ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಇಂಥ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯನ್ನು

ಸೂಚಿಸಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲ, ದಾಸರು ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ಯೋಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಏಕೆ ಅನುಸರಿಸಿದರು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಇನ್ನೂ ದೊರಕಬೇಕಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅನ್ಯೋಕ್ತಿ' ತಂತ್ರದ ಕಾವ್ಯಗಳು ಅಷ್ಟೇನೂ ಮುಖ್ಯ ಕೃತಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಧೈರ್ಯ ಸಾಲದ ಕವಿ ಇಂಥ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೆ ಎಂಬ ಅನುಮಾನವೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಗಿ ಮತ್ತು ಭತ್ತದ ನಡುವೆ ನಡೆಯುವ ಘರ್ಷಣೆಯನ್ನೇ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಗಿ ಶ್ರಮಜೀವಿಗಳ ಏಕೈಕ ಆಹಾರ. ಈ ಎರಡೂ ಧಾನ್ಯಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಕನಕದಾಸರು ಶಿಷ್ಟ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವರ್ಣನೆಗಳು ಜಾನಪದ ವಲಯದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಂತಿದೆ. ಜನಪದರ ಆಹಾರವಾದ ರಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಹಿಂದೆ 'ಗೊರವರ ಡುಂಡುಚಿ' ಎಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ ಪಂಡಿತೋತ್ತಮರ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆನು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಡಿಮೆಯದಲ್ಲ, ಕೀಳಾದುದಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ಸಮರ್ಥಿಸುವಂತಿದೆ.

ಕೆಳವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬ ಅನುಭವಿಸಿದ ನೋವಿನ ಸಂಗತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಮೈ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ರಾಗಿಯ ಒಂದೊಂದು ಮಾತು ಇದನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. ಪಂಡಿತರ ಹಾಗೂ ಮೇಲುವರ್ಗದವರ ಚುಚ್ಚುಮಾತುಗಳು ಕನಕದಾಸರನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ನೋಯಿಸಿರಬೇಕು. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸಂಘರ್ಷಕ್ಕೆ ನಿಲುಕುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ತನ್ನ ನೋವನ್ನು ರಾಮಧಾನ್ಯ ಚರಿತೆಯ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ತಾನು ಹೇಳುವ ಈ ಮಹಾಕಥೆಯನ್ನು ಜನತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂತಲೇ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಗಿ, ನೆಲ್ಲು, ಹಾರಕ, ಜೋಳ, ಸಾಮೆ, ನವಣೆ ಮೊದಲಾದ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಗಿ ಭತ್ತಗಳ ನಡುವೆ ಜರುಗುವ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಜನನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸಾವಿನವರೆಗಿನ ಆಚರಣೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಉಳ್ಳವ- ಇಲ್ಲದವರ ಸಂಗತಿಗಳು, ಮಳೆ-ಬೆಳೆ-ಕ್ಷಾಮ- ಇವೆಲ್ಲ ಅನಾವರಣಗೊಂಡಿವೆ.

ವೈದಿಕರ ಉಪನಯನ, ಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆ, ಶುಭಶೋಭನ, ಆರತಿ, ಯಜ್ಞ, ಸಮಾರಾಧನೆ, ಮಕ್ಕಳು ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭ, ಗೃಹ ಪ್ರವೇಶ - ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಅಕ್ಷತೆ ಹಾಕುವಾಗ, ಗರಡಿಯಲ್ಲಿನ ಅಸ್ತುಗಳಿಗೆ

ಪೂಜೆ ಮಾಡುವಾಗ, ವೈದಿಕರು ಹಣೆಗೆ ಗಂಧಾಕ್ಷತೆಯನಿಡುವಾಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಶುಭಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ನನ್ನ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದೂ ನೀನು ನನಗೆ ಸಮಾನವೇ ಅಲ್ಲವೆಂದೂ ಭತ್ತ ರಾಗಿಯನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸಹನೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ರಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಕನಕದಾಸರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು:

ಸತ್ಯ ಹೀನನು ಬಡವರನು ಕ
ಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡೆ ಧನಾಡ್ಯರನು ಬೆಂ
ಬತ್ತಿ ನಡವುವುಪೇಕ್ಷೆ ನಿನ್ನದು ಹೇಳಲೇನದನು
ಹೆತ್ತಬಾಣಂತಿಯರು ರೋಗಿಗೆ
ಪತ್ಯ ನೀನಹೆ ಹೆಣದ ಬಾಯಿಗೆ
ತುತ್ತು ನೀನಹೆ ನಿನ್ನ ಜನ್ಮ ನಿರರ್ಥಕರವೆಂದ||

ಸತ್ತದಿನದಾರಭ್ಯ ಮನುಜರು
ಮತ್ತೆ ಕರ್ಮ ಹೊತ್ತು ಪಿಂಡವ
ನಿತ್ತು ತಪ್ಪದೆ ಮತ್ತೆ ವಾಯಸಕುಲವ ಕರಕರದು
ತುತ್ತನೀಡುವರು ಎಳ್ಳುದರ್ಭೆಗೆ
ತೆತ್ತಿಗನು ನೀನಾದೆ ಕೀರ್ತಿಯ
ಹೊತ್ತುಕೊಂಡೆ ದುರಾತ್ಮ ನಿನ್ನೊಳು ಮಾತದೇಕೆಂದ||

ಮಳೆದೆಗೆದು ಬೆಳೆಯಡಗಿ ಕ್ಷಾಮದ
ವಿಲಯ ಕಾಲದೊಳನ್ನವಿಲ್ಲದೆ
ಅಳಿವ ಪ್ರಾಣಿಗಳಾದರಿಸಿ ಸಲಹುವನು ಜಗವರಿಯೆ
ಎಲವೊ ನೀನೆಲ್ಲಿಹೆಯೊ ನಿನ್ನಯ
ಬಳಗವದು ತಾನೆಲ್ಲಿಹುದು ಯಾ
ಹಲವು ಹುಲು ಧಾನ್ಯಗಳೆನಗೆ ಸರಿದೊರೆಯೆ ಕೇಳೆಂದ||

ಹೀಗೆ ರಾಗಿ ತನ್ನ ಭಾವವನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತ ಭತ್ತ ತೋರುವ ತರತಮ ಭಾವವನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ವರ್ಣ ಸಂಘರ್ಷದ ಕೆಟ್ಟ ಪರಂಪರೆಯ ಮುನ್ನುಡಿಯಂತಿದೆ. ರಾಮ ದೇವಾನುದೇವತೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕರೆಸುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಯತನಕ ಆರು ತಿಂಗಳವರೆಗೆ ಈ ಎರಡು ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ರಾಮನ ಸಭೆ ಜರುಗುತ್ತದೆ.

ಸಭೆಯ ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲಾ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಜರುಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕಾಂತಿ ಕೆಡಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ರಾಗಿಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ಎಂಬ ತೀರ್ಪು ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಆಗ ರಾಮ ಅದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇಟ್ಟು (ರಾಘವ) ಅಕ್ಷತೆ ಕಾಳನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ರಾಗಿ ಇದುವರೆಗೂ ತೆಗಳಿ ಮಾತಾಡಿತೋ ಅದೇ ಅಕ್ಕಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಆಶೀರ್ವಾದದ ನೆಪದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಇದು ನಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂದರ್ಭದ ವಿಪರ್ಯಾಸವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಕನಕದಾಸರು ಮೇಲು ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಕೆಳವರ್ಗದ ನಡುವಿನ ಘರ್ಷಣೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ತಿಳಿದವರು. ಕೆಳವರ್ಗದವರ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರು. ಕೆಳವರ್ಗದ ಕನಕದಾಸರೂ ಸಹ ಹಲವಾರು ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಬಂದವರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆ.

ದೇವತೆಗಳ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ರಾಮನು ರಾಗಿಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದ. ಆದರೆ ಅವಮಾನಿತನಾಗಿ ಅಳುತ್ತಿದ್ದ ಭತ್ತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ರಾಮನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ.

ದೀನರಲಿ ದಾರಿದ್ರ ಜನದಲಿ
ನೀನು ನಿರ್ಜಯನೆಂದೆವಲ್ಲದೆ
ಹೀನಗಳೆದವರಲ್ಲ ನಿನ್ನನು ನಾವು ಸಭೆಯೊಳಗೆ
ಮಾನುಷನು ನಮ್ಮೆಡೆಗೆ ನೀ ಸುರ
ಧೇನುವಿನ ಸಮ ನಿನ್ನ ಚಿತ್ರದಿ
ಹಾನಿದೋರಲದೇಕೆ ಬಿಡುಬಿಡು ಚಿಂತೆಯಾಕೆಂದ||

ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ರಾಮನಿಗೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಿಗೂ ಏನೇನೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲವೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇವೆಲ್ಲಾ ಸಾಕ್ಷಿ ನೀಡುತ್ತವೆ. ವಿಮರ್ಶಕರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ “ಎಲ್ಲ ಧಾನ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ರಾಗಿಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ರಾಮನ ತೀರ್ಮಾನ ವ್ಯಾಸರಾಯರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕೆಳಜಾತಿಯ ಕನಕದಾಸರನ್ನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂದು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದದ್ದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಶೂದ್ರಾನ್ನ ರಾಗಿಯೊಡನೆ ಕನಕನು ತನ್ನಂತಹ ಕುಲಹೀನರನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿರುವಂತಿದೆ..... ಭತ್ತ ರಾಗಿಯನ್ನು ಕುಲಹೀನ, ಶೂದ್ರಾನ್ನ ಎಂದು ಕುಚೋದ್ಯಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸ ಮೇಲುವರ್ಗದವರಿಂದ ಪಡೆದ ಅನುಭವವಿದೆ” ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಬಯಲು ಸೀಮೆಯ ದೊಡ್ಡಾಟದ ಸಂವಾದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವುದು ಕೃತಿಯ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಜಾನಪದ ಕಥನ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಸಚರಾಚರವೂ ಮಾತನಾಡುತ್ತವೆ, ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ರಾಮಧಾನ್ಯಚರಿತೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲಿ. ಕನಕದಾಸರ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಕ್ಷಿ ಎಂದರೆ ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ.

ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತುಂಬ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸುವ ಕೃತಿ ಇದು. ಹರಿಹರರಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಗ್ರಂಥವಿದು. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ರತಿಯರ ಕಥೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಅನಿರುದ್ಧ ಉಷೆಯರ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಕಥೆಗಳು ಜನಪದ ಕಥೆಯ ಆವರಣವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಪಕ್ಷಿಗಳು ತನ್ನ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಗುಟ್ಟುಕು ಕೊಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿ. ಜನಪದ ಕತೆಗಳಲ್ಲಂತೂ ಸಹಜ ಚಿತ್ರಗಳು. ತಾಯಿ ಹಕ್ಕಿ ತನ್ನ ಮರಿಗೆ ಗುಟ್ಟುಕು ಕೊಡುವ ಇಂಥ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ರುಕ್ಮಿಣಿ ಕಂಡು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅವರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮಗುವನ್ನು, ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶಂಬರಾಸುರ ಹೊತ್ತೊಯ್ಯುವಾಗ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಎಸೆದುಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮಗುವನ್ನು ಒಂದು ಮೀನು ನುಂಗುತ್ತದೆ. ಆ ಮೀನು ಬೆಸ್ತರವನ ಪಾಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶಂಬರಾಸುರನ ಅರಮನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕುಯ್ಯಾಗ ಅದರಲ್ಲಿನ ಮಗು ರತಿಯ ಕೈಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. 'ಕಂದನ ಕಾದುಕೊ' ಎಂಬ ಅಶರೀರವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಮಗು ದೊರಕಿದ ರೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸದೆ ಶಂಬರಾಸುರನ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದೇ ಮಗುವನ್ನು ರತಿ ಸಾಕುತ್ತಾಳೆ. ಮಗುವಿಗೆ ಆತ ಎಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಆತನ ಶತ್ರು ಬೆಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ನಾರದನಿಂದ ರಹಸ್ಯ ಬಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶಂಬರಾಸುರ ಮತ್ತು ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನರ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧ ಜರುಗಿ ಶಂಬರಾಸುರ ಸಾಯುತ್ತಾನೆ.

ಜೀಶಂಪ ಅವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಜನಪದ ಸಂಕೀರ್ಣ ಕತೆಯ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಇದು ಹೊಂದಿದೆ. ತನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವನೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಮಗುವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದು, ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಎಸೆದಾಗ ಮೀನು ನುಂಗುವುದು, ಆ ಮೀನನ್ನು

ಹಿಡಿದ ಬೆಸ್ತ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಕೊಡುವುದು, ರಕ್ಷಸನಿಗೆ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಆತನ ನೆರಳಲ್ಲಿಯೇ ಮಗು ಬೆಳೆಯುವುದು, ತಾನೇ ಆ ಮಗುವಿಗೆ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ತರಬೇತಿ ನೀಡುವುದು, ಆ ಮಗುವೆ ತನ್ನ ದ್ವೇಷಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಈ ಇಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧವಾಗುವುದು, ಕೊನೆಗೆ ಕಥಾನಾಯಕನಿಂದ ರಕ್ಷಸನ ಮರಣವಾಗುವುದು- ಹೀಗೆ ಕಥೆ ಸುಖಾಂತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಜಾನಪದದಲ್ಲಿ ಇಂಥವು ಅತಿಮಾನುಷ ವಿರೋಧಿ ಕಥೆಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಕನಕದಾಸರು ಪೌರಾಣಿಕ ಮೂಲದಿಂದ ಕಥೆಯನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಾಗಲೂ ಅವರು ಜಾನಪದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಮರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಎರಡನೆಯದು ಬಾಣಾಸುರನ ಕಥೆ. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಮಗನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಉಷೆ ಬಾಣಾಸುರನ ಮಗಳ ಶ್ರೀಗೌರಿಯ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಪುರುಷನನ್ನೇ ಗಂಡನನ್ನಾಗಿ ಪಡೆಯುವ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಆಕೆಯ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಅವಳೊಂದಿಗೆ ರತಿ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಪುರುಷನ ಹುಡುಕಾಟದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಗೆಳತಿ ಚಿತ್ರಾಲಯಕ್ಕೆ ತೊಡಗುತ್ತಾಳೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಸುಂದರ ಪುರುಷರ ಭಾವ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತರುತ್ತಾಳೆ. ಚಿತ್ರಲೇಖಿ ತನ್ನ ಮಾಯಾ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ದ್ವಾರಕೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅನಿರುದ್ಧನನ್ನು ತನ್ನ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಉಷೆ ಅನಿರುದ್ಧರು ಗಾಂಧರ್ವ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಷಯ ಬಾಣಾಸುರನಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅವರಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ಬಾಣಾಸುರ ವಧೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಮೇಲಿನ ಕಥೆಯಂತೆ ಇದೂ ಸಹ ಅತಿಮಾನುಷ ವಿರೋಧಿ ಹಾಗೂ ರಮ್ಯ ಕಥೆಯ ಸಾಲಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ವಸ್ತು ಎಲ್ಲಿಯದೇ ಆಗಲಿ- ಕಥೆ ಯಾವುದೇ ಆಗಲಿ ಜಾನಪದ ಆಶಯಗಳೊಂದಿಗೆ ಭಿತ್ತರವಾಗುವುದು ಆಕರ್ಷಕ ಸಂಗತಿ. ಮನ್ಮಥನ ಪ್ರಸಂಗ, ಶಂಭರಾಸುರ ವಧೆ, ಬಾಣಾಸುರವಧೆ - ಇವೆಲ್ಲಾ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳೇ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ಗಮನಿಸಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಈ ರೀತಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಂಡಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. "ಕಾವ್ಯ ಸಾಂಗತ್ಯ

ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತು ಕಾವ್ಯದೊಳಗಡೆ ಅದ್ಭುತ, ರಮ್ಯ ಜನಪದ ಕತೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಅಂದರೆ ಲಯ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ್ದು, ಆಶಯ ಜಾನಪದ ಕತೆಗಳದ್ದು. ಇಡೀ ಕಾವ್ಯದ ಬಂಧವೇ ಇಂಥವಾಗಿದ್ದರೆ ಕಾವ್ಯದೊಳಗಡೆ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾದ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಹಾಗೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.”^{೧೦} ರತಿ, ಕಾಮರನ್ನು ಮನೆ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ, ಮಗುವಿಗೆ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡುವಾಗ ಪಂಚಾಂಗ ಕೇಳುವುದು, ರತೀ ಕಾಮರ ಮದುವೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಮಜ್ಜನ ಮಾಡಿಸಿ, ಬಾಸಿಂಗವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು, ಆರತಿ ಬೆಳಗುವುದು - ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ಬರುತ್ತವೆ. ಸೋಬಾನೆ ಹಾಡುಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೂ ಇದೆ. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ರತಿಯ ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಕಳಶ ಕನ್ನಡಿ ಸಮೇತ ನಿಂತ ಗೋಪಿಯರು ಮಾಣಿಕ್ಯದಾರತಿ ಬೆಳಗಿ ಸೋಬಾನೆ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. “ಕಳಸ ಕನ್ನಡಿ ಹೊತ್ತ ಗೋಪಿಯರು ಶೋಭನಗಳ ಪಾಡಿದರು ರಾಗ ರಸದಿ ಅನಿರುದ್ಧ ಉಷೆಯರ ಮದುವೆಯಲ್ಲೂ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ರತಿಯರ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವಾಗಲೂ ಸೋಬಾನೆ ಹಾಡುಗಳು ಪ್ರಾಶಸ್ತಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಬಾಣ ಪಂಚಕ ರತಿದೇವಿಗೆ ಪೊಂಬರಿ
ಯಾಣದಿಂದಾರತಿ ಬೆಳಗೆ
ಮಾಣದೆ ಧವಳ ಶೋಭನವ ಪಾಡಿದರು ಗೀ
ರ್ವಾಣ ನಾರಿಯರ ಕೀಳ್ವಿಡಿಸಿ (ಪು. ೨೦೦)

ಮೂರ್ದಾಲ್ಕು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಜರುಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಮದುವೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ದಿನ ಆಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ ಎಂಬಂತೆ ಆ ವಿವರಗಳೆಲ್ಲ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಂಡಿವೆ :

ನೆಟ್ಟನೆ ತೆರವಿಡಿದರು ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಧಿಯಿಂದ
ಮೆಟ್ಟಿಕ್ಕಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಲಿಸಿ
ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಮಂಗಳಾಷ್ಟಕದಿ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ
ಗೊಟ್ಟರು ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ” (ಪು. ೧೨೨)

ಮಧುಪರ್ಕ ತಂಡುಲಾರೋಹಣ ಮೊದಲಾದ
ವಿಧಿಯಿಂದಲಾ ಪುರೋಹಿತರು

೧೦. ಕನ್ನಡ ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ, ಪು. ೫೫-೫೬

ಮಧುವನನಲ ಸಾಕ್ಷಿಯೊಳಗೆ ಧಾರೆಯ
ಪದುಮಾಕ್ಷರರೆದರುತ್ಸವದಿ||

ಶೂರ್ಪ ಸಾಮುದ್ರಿಕ ಗುಡಮುಖ್ಯದಾನವ
ವಿಪ್ರೋತ್ತಮರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು
ದರ್ಪಕ ರತಿಗೂಡಿ ತಾಯಮಂದಿರ ಕೈ
ತರ್ಪ ಸಂದರ್ಭವನೇನೆಂಬೆ || (ಪು. ೧೨೩)

ಪ್ರಣಯೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ಸದ್ವಾದ್ಯ ಘೋ
ಶನೆಯಿಂದ ಧವಳ ಶೋಭನದೆ
ಗುಣನಿಧಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಸಕಲ ನಿ
ಬ್ಬಣಗೂಡಿ ಹೊಕ್ಕರಾಲಯವ||

ಮುತ್ತಿನ ಸೇಸೆಯೊಳೆಸೆವ ರತ್ನಗಳ
ತೆತ್ತಿದರ್ಪ ಹಸೆಯ ವಿಷ್ಣರದಿ
ಪತ್ತಿದರ್ಪ ದಂಪತಿಗಳ ವಿಗ್ರಹಗಳು
ತೆತ್ತಿಸಿದಂತೆ ಶೋಭಿಸಿತು|| (ಪು. ೧೨೩)

ನೋಡಿದೊಡೊಂದೇ ದಿವಸದೆ ದಿನನಾಲ್ಕು
ಜೋಡಿಸಿ ವೈವಾಹವಿಧದಿ
ಮಾಡಿದರ್ ಮಂಗಳೋತ್ಸವದಿಂದ ಹಣವನೀ
ಡಾಡಿದ ಕೃಷ್ಣ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ್ಗೆ||

ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಈ ವಿವರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಊರಿನ ಯಾವುದೋ ಮದುವೆಗೆ ಓದುಗರನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಣಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ “ಹೊಗರಾಂತ ಹೊಸ ಹೊನ್ನ ರಸ ಕಾಯ್ದರೆ ತಂದು| ಸೆಗಣೆಯೊಳೆರೆವಂತೆ ಮೊರದಿ| ಮೃಗ ಮದಗಂಧಿಯರ್ ಗೋಮಯದಿಂ ಮುದ್ದು| ಮಗನ ದೇಹವ ಸಾರ್ಚಿದರು” (ಪು. ೨೨೨) ಅನಿರುದ್ಧ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಮದಗಂಧಿಯರು ಮಗುವನ್ನು ಗೋಗಂಜಿನಿಂದ ತೊಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ‘ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪಿಡಿಯ ಕತ್ತಿಯ ತಂದು ಹೊಕ್ಕುರ ಬೆಳ್ಳಿಯ’ ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮುಗಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮಾಂಸವನ್ನು ಹೂಳುತ್ತಾರೆ. ಬೇವಿನ ರಸವನ್ನು ತಾಯಿಗೆ ಕುಡಿಸುತ್ತಾರೆ- ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುವಂಥ

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಗತಿಗಳು. ಸಮಷ್ಟಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಇಂಥ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಬೆಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಜನಪದ ಕಲೆ, ಜೂಜು, ಕ್ರೀಡೆ, ಬೇಟೆ, ಶಕ್ತಿಪೂಜಾವಿಧಾನ, ವ್ಯವಸಾಯ ಪದ್ಧತಿ, ಶಿಕ್ಷಾಪದ್ಧತಿ, ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಮನೆಗಳು, ಜನಪದ ವಸ್ತು ವಿಶೇಷಗಳು, ಗ್ರಾಮದೇವತೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ರಮ್ಯೋಜ್ವಲವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅನಿರುದ್ಧನ ಬೇಟೆವರ್ಣನೆಯ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು ಬೇಡರ ನಡವಳಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೇಟೆಯಿಂದ ಆಯಾಸಗೊಂಡ ಅನಿರುದ್ಧ ಒಂದೆಡೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಯುವತಿಯರು ಮಧುರಕಂಠದಿಂದ ಸುವ್ವಾಲೆ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ:

ಸುವ್ವಿ ಪೂರಿತಕಾಮ ಸುವ್ವಿ ಸದ್ಗುಣಧಾಮ
ಸುವ್ವಿ ಸುರೇಂದ್ರಲಲಾಮ
ಸುವ್ವಿ ಸರ್ವರಭೌಮ ಸುವ್ವಿ ರಾಘವರಾಮ
ಸುವ್ವಿ ಸಾಸಿರ ಪುಣ್ಯನಾಮ||

ನಿಗಮ ದುರ್ಬಲ ಸುವ್ವಿ ನಿರ್ಜರಾರ್ಚಿತ ಸುವ್ವಿ
ಯಘಹರಭವದೂರ ಸುವ್ವಿ
ಗಗನಚರಣ ಸುವ್ವಿ ಗರುಡಗಮನ ಸುವ್ವಿ
ಜಗದಧಿಪತಿ ಕೃಷ್ಣ ಸುವ್ವಿ|| (ಪು. ೨೭೨)

ಭಕ್ತ ಬೋಜ್ಯಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕವಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ:

ಜೇನುಸಕ್ಕರೆ ಕ್ಷೀರ ರಸವಪ್ಪ ಫೇಣಿ ಸು
ಖೀನುಂಡೆ ವಡೆಗಾರಿಗೆಯ
ನಾಣ ಭಕ್ತ ಬೋಜ್ಯಗಳ ಪರಮ ಸು
ಮಾನ್ಯದೆ ಬಿಡಿಸಿದರೊಲಿದು (ಪು. ೩೨)

ಮದನನು ಶಿವನನ್ನು ವಿಚಲಿತಗೊಳಿಸಲು ಹೊರಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಕೆಲವು ಶಕುನಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಈಗಲು ನಂಬಿಕೆಗಳಿವೆ:

ತೋರಿತು ವಾಯಸನೆಡಗಡೆ ಎಡದಿಂದ
ಹಾರಿತು ಹಂಗ ದಕ್ಷಿಣಕೆ
ದೂರಿತು ಬಲದ ಭಾಗದ ಪಲ್ಲಿ ಮುಂಗಟ್ಟಿ
ಪಾರಿತು ವಾಸುಗಿವಕ್ಕೆ (೬-೨೫)
ಎಡದೋಳು ಹಾರಿತು ವಾಮಲೋಚನ ಬೆಂ
ಬೆಡದಲುಗಿತು ಮುಂದೆ ನೋಡೆ
ಗಿಡುವೆದ್ದು ಸರಿದುದು ಮನ್ಮಥ ಬಲಗೂಡಿ
ನಡೆವಾಗಲೇನ ಹೇಳುವೆನು -- (೬-೨೬)

ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರು ಎತ್ತಿದಕ್ಕೆ. ಸಮೂಹ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ದಾಸರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯ. ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು, ಗದ್ದೆಯ ಬಯಲನ್ನು, ಅರವಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವೀತಿವಂತರಾದ ಜನ ಬಾಯಾರಿ ಬಂದ ಜನತೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂದು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅರವಟ್ಟಿಗೆಗಳ ಪ್ರಸ್ಥಾಪವಿದೆ:

ಕೆರೆಭಾವಿಗಳಿಲ್ಲದಗಡದೆಡೆಯಲ್ಲಿ
ತೋರೆ ನೀರ ಕಂಬಿಯೋಳ್ ತರಿಸಿ
ನೆರೆ ಧರ್ಮಿಷ್ಟರು ನಿರ್ಮಿತವನು ಮಾಡಿ
ದರವಟ್ಟಿಗೆಗಳೊಪ್ಪಿದವು (೨-೨೬)

ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ನ- ಪಾನೀಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಸಂತೃಪ್ತರಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ:

ಸಲ್ಲಲಿತೋಭಯತಟದ ಸಾಲ್ಮರದೊಳು
ಬೆಲ್ಲದಪಾನಕವೆಂದು
ಅಲ್ಲದ ಕೆನೆಮೊಸರಶನವ ಕರೆಕರೆ
ದೆಲ್ಲರಿಗುಣಬಡಿಸುವರು (೨-೩೨)

ಬರಿಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಕೆರೆಕಟ್ಟೆಗಳು (೩೬), ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಕಾಯುವ ಯುವತಿಯರು, ಗಿಳಿಗಳನ್ನು ಕಾವಲು ಕಾಯುವುದು, ಕುಡುಗೋಲು ಹಿಡಿದು ಕಬ್ಬನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವ ಯುವಕರ ಗುಂಪು, ಆಲೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆಲ್ಲದಚ್ಚುಗಳು

ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿದ್ದದ್ದು, ದಾಳಿಂಬೆ, ಖರ್ಜೂರ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಹಲಸು, ನೇರಲ, ಮಾವು, ಬೇವು, ಆಲ, ಹರಳೆ, ಬಿಲ್ವ, ನೆಲ್ಲಿ- ಈ ಎಲ್ಲ ಮರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮೃದ್ಧ ನಾಡಿನ ಚಿತ್ರವನ್ನೇ ಓದುಗರ ಕಣ್ಮುಂದೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೇ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಧಿ, ಕಡಲೆ ಮೊದಲಾದ ನಾನಾ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಂಗಡಿಗಳು, ಬಳೆಗಾರರು, ಕಂಚುದಾರರು, ಚಿಪ್ಪಿಗರು ಹಣ ಮತ್ತು ರತ್ನಾಭರಣಗಳ ರಾಶಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ವಣಿಕರು, ಹಡಗಿನ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಹಣವನ್ನು ತೂಕಮಾಡುವ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು - ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಚಿತ್ರ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ (ಪು. ೨೬). ವೈದಿಕ ಪರಿಸರವನ್ನು ಕನಕದಾಸರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿದ್ದಾರೆ: ಅವರ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಇರುವ ತುಳಸಿ ಕಟ್ಟೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಮಾಡಿರುವ ಪೂಜೆ, ಭಜನೆ, ಹೋಮ- ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಕೈದಣಿವನಕ ನಾನಾ ಪುಷ್ಪಗಳ ಕೊಯ್ದು ಪೊಟ್ಟಣವ ಕಟ್ಟಿದ' ಮುತ್ತೈದೆಯರನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವನವಿಹಾರ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹೆಂಗಸರಂತೂ ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು:

ಅಂಬೆ ಹಳದಿ ಕಾರ್ಗಣಸು ನೀರುಳ್ಳಿ
ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಕರಿಬೇವು ಸಹಿತ ನಿಂಬೆ
ಕೂಗಲಿ, ಪಿಪ್ಪಲಗಾಯಿ ಕೊಯ್ದರು ನಿಂಬೆಯ
ಕಳಿವಣ್ಣಳೊಡನೆ (ಪು. ೪೯)

ಕೃಷ್ಣನರಮನೆಗೆ ಬಂದ ನಾರಿಮಣಿಯರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಡಿಗೆ ಮನೆಗಳನ್ನು ಮರೆಯುವರಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನೀರುಳ್ಳಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ, ಕರಿಬೇವು ಸಮೇತ ಕೊಯ್ದು ಪೊಟ್ಟಣ ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ ಕಾವ್ಯಗಳ ವನವಿಹಾರ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸ್ತ್ರೀಯರಂಥಲ್ಲ ಇವರು. ಈ ಗರತಿಯರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಹಜ ನಡವಳಿಕೆಗಳಿವೆ.

ಶೃಂಗಾರವನ್ನೇ ಭಕ್ತಿಯ ಸಾಧನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿಯನ್ನು ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರು 'ಜಾನಪದ ಮಹಾಕಾವ್ಯ' ಎಂದು ಕರೆದರು. "ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿಯ ಕಾವ್ಯಶೈಲಿ ಜನಪದ ಹಾಡು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳ ಪರಂಪರೆ, ಸಾಂಗತ್ಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ಜನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಲವು

ಹತ್ತಾರು ಮುಖಗಳು - ಹೀಗೆ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಆಯಾಮ ಇಂದಿಗೂ ಅನಾವರಣಗೊಳ್ಳಲು ಕಾದಿದೆ" (ಕನಕಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಶನ, ಪು. ೩೭೯) ದೇಸೀ ಖಂಡಕಾವ್ಯವಾದ ನಳಚರಿತ್ರೆಯೂ ಸಹ ಲೋಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು, ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮೂಡಿಬಂದ ಕೃತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಸ್ವಯಂವರ ಪದ್ಧತಿ, ವಿವಾಹ ಮಂಟಪದ ವರ್ಣನೆ, ಬೇಟೆ ವರ್ಣನೆ, ಯಜ್ಞದ ಆಚರಣೆ, ಪಕ್ಷಿ ಪ್ರಾಣಿ, ಸಸ್ಯಜಾನಪದ, ಆಭರಣಗಳು- ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮಾಹಿತಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ವಾದ್ಯಗಳು

ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಅವರವರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೆ ದಾಸರು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಬಂದರು. ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, ಕುರುಬರು, ಬೇಡರು, ವೈದ್ಯರು ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅನೇಕ ಪದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಸಮಾಜದ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಜನಪದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾತುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು, ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಪದಗಳಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡರು. ಸೋಬಾನೆ, ಸುವಿ, ಉರುಟಾಣೆ, ಲಾವಣೆ, ಜೋಗುಳ, ಕೋಲಾಟದ ಹಾಡು, ವೃತ್ತಗಳು - ಇತ್ಯಾದಿ ಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು, ಅವುಗಳ ಧಾಟಿಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಹರಿಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲ ವರ್ಗದವರಿಗೂ ತತ್ವೋಪದೇಶ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. “ಹರಿದಾಸರು ಹೀಗೆ ನಿರಂತರ ಉಪದೇಶಿಸಿ ಅದನ್ನು ಜನರ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತರಲು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದಾಸಕೂಟಗಳನ್ನು ಪ್ರವರ್ತಿಸಿದರು. ಪ್ರತಿದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಪೂಜೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸಾಯಂಕಾಲದ ಮಂತ್ರ ಪುಷ್ಪದ ಸಮಯಕ್ಕೂ ತಾಳಮೇಳಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿನಾಮವನ್ನು ಹಾಡಿ ಕುಣಿಯುವ, ಮೈಮರೆತು ಕುಣಿದು ಆನಂದಪಡುವ ಭಕ್ತರ ಕೂಟಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉದಯವಾದವು. ಪ್ರತಿ ಏಕಾದಶಿ ಜಾಗರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದವರೆಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೀರ್ತನೆಗಳಿಂದ ಕೊಂಡಾಡಿ ಹರಿವಾಣ ಪೂಜೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗೋಪಿಕಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೊಡನೆ ಆಡಿದ ರಾಸಕ್ರೀಡೆಯ ಪ್ರತಿರೂಪವಾಗಿ ಶ್ರೀತುಲಸೀ ಪುಷ್ಪಗಳ ತಟ್ಟೆಯನ್ನು ತಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸುತ್ತಲೂ ವರ್ತುಲಾಕಾರವಾಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಕುಣಿಯುತ್ತ ಹಾಡುತ್ತ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಹಾಕಿ ಭಕ್ತಿಪರವಶರಾಗಿ

ಆನಂದ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನುದರಿಸುತ್ತ ಶ್ರೀಹರಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಜಾಗರದ ಕೂಟಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉದಯಿಸಿದವು.”^{೧೧}

ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಜನಮನಕ್ಕೆ ನಾಟುವಂತೆ ತಿಳಿಸುತ್ತ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಕೀರ್ತನ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಹುಟ್ಟಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಕ್ರಮೇಣ ಅವು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ವಾದ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ರಾಗಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅವರ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಮತ್ತಿತರ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಥ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು ಎಂಬುದರ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೇ ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಕಲಾವಿದರು ಮುಂದೆ ಇರುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಸರ್ವೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವಿಷಯ. ಅದನ್ನು ವಿಜಯದಾಸರು ಹೇಳಿರುವ ರೀತಿ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ:

ಕಾಳೆ ಹೆಣ್ಣಾಳೆ ದುಂದುಭಿ ಭೇರಿ ತಮಟೆ ನಿ
ಸ್ವಾಳ ನಾನಾವಾದ್ಯ ಘೋಷಣಗಳು
ಸಾಲಾಗಿ ಬಳವಿಡಿದು ಸಂಭ್ರಮದಿ ಬರುವಾಗ
ಆಳು ಮುಂದಲ್ಲದೆ ಅರಸುತಾ ಮುಂದೇನು?

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಾಸರು ಬಳಸಿದ್ದು ಸುಲಭ ಮತ್ತು ಸರಳವಾದ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು, “ತಾಳದಂಡಿಗೆ ನೃತ್ಯಗೀತ ಸಮ್ಮೇಳನದಿ ಊಳಿಗವನು ಮಾಳ್ವ ಹರಿದಾಸರ! ಕೇಳುತ್ತಲೇ ಕರವೆತ್ತಿ ಮುಗಿದು ಯಮನಾಳುಗಳೆಂದು ಹೇಳದೆ ಬನ್ನಿರೋ” ಎಂದು

‘ಹಂದಿಗೆ ಕಿರುಗೆಜ್ಜೆ ಮುಂಗಾಲಿಲಳವೊಟ್ಟು
ಧಿಂಧಿಮಿಧಿಮಿಕೆಂದು ಕುಣಿವ ದಾಸರ ಕಂಡು’

ಎಂದು ಪುರಂದರದಾಸರು ಹರಿದಾಸರ ವೇಷವನ್ನು, ಅವರು ಬಳಸುವ ವಾದ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ದಂಡಿಗೆ ಶಂಖ ತಾಳ ತಂಬೂರಿ ಜಾಗಟೆಯ
ಗೊಂಡು ನಿನ್ನಯ ಪರಮ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥ ದಾಸರು
ಹಿಂಡುಹಿಂಡಾಗಿ ಸಮೋಗನಾಗಿ ನಿಂದು ಬೊಮ್ಮಂಡ

ಕಟಹಬಿಚ್ಚುವಂತೆ ||

೧೧. ಕರ್ನಾಟಕದ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪು. ೨೩೮

ತಂಡ ತಂಡದಿ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿ ಅಭಿನಯ ತಿರುಹಿ
ಕೊಂಡಾಡೆ ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಶಬ್ದವಾಗುತ್ತಿದೆ ಭೂ
ಮಂಡಲದೊಳಗೆ ಈ ಸೊಬಗು ಬಲ್ಲವರಾರು ಕುಂಡಲಗಿರಿವಾಸತಿಮ್ಮ

(ವೆಂಕಟೇಶಸ್ತೋತ್ರ)

ನೃತ್ಯಗಾರರು ಬಂದು ತತ್ತಿಗಿಣಿ ತತ್ಯೆಯ ತಿತ್ತಿರಿ
ಮೃದಂಗ ಜೊತೆ ತಪ್ಪದಂದದಿ ತಾಳ ಬತ್ತಿಸಿರಾಗದಲಿ
ಎತ್ತಿ ಧ್ವನಿ ತೋರುತ್ತ ನೃತ್ಯ ಪಾಡುತ್ತ ಕುಣಿಯೆ ||

(ವೆಂಕಟೇಶ ಸ್ತೋತ್ರ)

ವಿಜಯದಾಸರ ಈ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ದಾಸರು ಬೆಳಗಿನ ಸಮಯದ ವೆಂಕಟೇಶ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕುಣಿಯುವಾಗ ಎಂಥೆಂಥ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ರಾಗಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು, ತಾಳತಪ್ಪದಂತೆ ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿಗಳೆಲ್ಲ ಚಿತ್ರಿಸಿಗೊಂಡಿವೆ. ಇದೇ ದಾಸರು ಇನ್ನೊಂದು ಕೀರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣ ಆನಂದದಿಂದ ಹಲವು ರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳಲನ್ನೂದಿದನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. “ಗೌರಿ, ಗಾಂಧಾರಿ, ಗೌಳ ಪಂತು, ಗೌರೀಶಭೂಷಣ, ಶೌರಿ, ಸಾರಂಗ, ಮೋಹನ, ಸಾವೇರಿ, ಸುರಟಿ, ಭೈರವಿ, ಇವೇ ಆ ರಾಗಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು “ತಮ್ಮದೊಂದು ಲಾಲಿಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ದಶಾವತಾರದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ಪದ್ಮಿನೀ, ಹಸ್ತಿನೀ, ಚಿತ್ತಿನೀ, ಶಂಖಿನೀ, ಭಾಮಿನಿಯರೆಲ್ಲ ಅನುರೂಪವಾದ ವೇಶಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತರಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತ ಬಾಲಗೋಪಾಲ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿ ತೂಗಿರೆಂದು ಆಗ ಅವರು ಕಲ್ಯಾಣ ರಾಗದಿಂದಲೂ ಆನಂದ ಭೈರವಿಯಿಂದಲೂ ದೇವ ಗಂಧರ್ವರು ದೇವಗಾಂಧಾರದಿಂದಲೂ ಹಾಡಿದರೆಂದು ಒಳ್ಳೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.”

ಅಂಗನೆಯರೆಲ್ಲ ನೆರೆದು ಚಪ್ಪಾಳಿಕ್ಕುತ್ತ ದಿವ್ಯ
ಮಂಗಳನಾಮವಪಾಡಿ ರಂಗನ ಕುಣಿಸುವರು।

ಪಾಡಿ ಮಲ್ವಾರಿ ಭೈರವಿ ಸಾರಂಗಿ ದೇಶಿ
ಗುಂಡಕ್ರಿಯೆ ಗುಜ್ಜರಿ ಕಲ್ಯಾಣ ರಾಗದಿ
ತಂಡ ತಂಡದಲಿ ನೆರೆದು ರಂಗನ ಉಡಿಯ ಘಂಟೆ
ಘಣ್ಣ ಣ್ಣಣ್ ಘಣಿರೆಂದು ಹಿಡಿದು ಕುಣಿಸುವರು

ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ / ೪೮

ಎಂದು ಪುರಂದರದಾಸರು “ಮಲ್ವಾರಿ, ಭೈರವಿ, ಸಾರಂಗಿ, ದೇಶಿ, ಗುಂಡಕ್ರಿಯೆ, ಗುಜ್ಜರಿಕಲ್ಯಾಣಿರಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗನೆಯರ ಪರವಸ್ತು ಶ್ರೀರಂಗನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿತ್ತಿರಿ, ಮೌಳಿ, ತಾಳ, ದಂಡಿಗೆ, ಮದ್ದಳೆ, ಶಂಖ, ಶಬ್ದ ನಾದಗಳಿಂದ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ದೇವರ ಸಮುಖದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಪುರುಷರೂ ಗುಂಪು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದು ನೃತ್ಯ ಗೀತೆ ವಾದ್ಯಗಳಿಂದ ದೇವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಆ ಕಾಲದ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಈ ಮೇಲಿನ ಪದಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.... ಹರಿದಾಸರ ಮೇಳಗಳಲ್ಲಿ ಅವರವರ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ವಾದ್ಯಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ತಂಬೂರಿ, ತಾಳ, ಮೃದಂಗ, ಶಂಖಗಳಲ್ಲದೆ ಕೊಂಬು, ಕೊಳಲು, ಮದ್ದಳೆ, ಡೊಳ್ಳು, ಭೇರಿ, ತಮ್ಮಟೆ, ಚಿಪ್ಪಲಿ - ಮುಂತಾದವುಗಳು ಸಂಗೀತದ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಮೇಳವೆಂದರೆ ಹಾಡುವುದು, ಭಾರಿಸುವುದು, ಕುಣಿಯುವುದು (ಗೀತ, ವಾದ್ಯ, ನೃತ್ಯ) ಈ ಮೂರು ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನುರಿತದ್ದು ದಾಸರ ಸಂಗ. ಹರಿದಾಸರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಮೇಳಗಳನ್ನು ದಾಸ ಕೂಟಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಈ ಮೂರು ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು.”^{೧೨}

೧೨. ಅದೇ, ಪು. ೨೩೮

ಜಾನಪದ ವಾದ್ಯಗಳು / ೪೯

ಆಭರಣಗಳು/ ವೈದ್ಯ/ ನಡವಳಿಕೆಗಳು

ಹರಿದಾಸರು ಊಂಭ ವೃತ್ತಿಗೆ ಬದ್ಧರಾದವರು. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ವೃತ್ತಿ ಅವರಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇದ್ದುದನ್ನೆಲ್ಲ 'ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣ'ವೆಂದು ಅವರಿವರಿಗೆ ಹಂಚಿದ ನಂತರವೆ ಅವರು ಹರಿದಾಸರಾದದ್ದು. ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು ದೈವೀಸಮಾನರಾದ ದ್ವಿಜರನ್ನು ಗೌರವಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಒಳ್ಳೆಯ ಜನರ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಕಾಲಹರಣ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ವಾತಾವರಣ ದಟ್ಟವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲ ಅದು. ತಿರುಪತಿ ಆಗಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೈಷ್ಣವ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತು. ಹರಿದಾಸರೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು.

ಮೂರು ನಾಮಗಳ ಧರಿಸಿದ ದಾಸರು
ವೀರ ಮೂರುತಿ ಮತದವರು
ಸಾರುತ್ತ ಬೊಮ್ಮಾದಿ ಸುರರುಗಳನ್ನು
ತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದು
ಬಾರಿಬಾರಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ಹಾರೈಸಿ ಆನಂದ
ವಾರಿಧಿಯಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿ
ತಾರರು ಮನಸಿಗೆ ಮುರುಡು ದೇವತೆಗಳ
ಸಾರಹೃದಯರು ನಿಂದಿಹರು

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀವಾಧಿರಾಜರು ವೆಂಕಟಪತಿಯನ್ನು ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಈಗಿನಂತೆ ತೀರ್ಥಪ್ರಸಾದಗಳನ್ನು ಮಾರಿ ಹಣಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದ್ದದ್ದನ್ನು ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ದಾಖಲಿಸಿವೆ.

ಅಪರೂಪವಾದ ಕಜ್ಜಾಯರಾಶಿಗಳೆಲ್ಲ
ಭಪ್ಪನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾರುವ ಶೆಟ್ಟಿ

ಒಡೆದ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ನಾಮವ ಮಾಡಿ
ಕೊಡುವೆ ನೀ ಕಾಸಿಗೆ ಒಂದೊಂದನು
ಒಡಲು ತುಂಬಿ ಮಿಕ್ಕ ಓಗರ ಮಾಡಿಸಿ
ಒಡವೆಯ ಗಳಿಸುವ ಕಡುಲೋಬಿಶೆಟ್ಟಿ

(ಕನಕದಾಸ)

ಕೇಸಕ್ಕೆ ಅನ್ನ ತಿಂಬುವನ ಬಡ್ಡಿ
ಕಾಸು ಬಿಡದೆ ಹೊನ್ನ ಬಳಸಿ ಕೊಂಬುವನ
ದೋಸೆ ಅನ್ನವ ಮಾರಿಸುವನ

(ಪುರಂದರ)

ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತ ದಾಸರು ಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಮಿಂದ ನದಿಗಳನ್ನು, ಕಂಡ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಲೇ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರವರ್ಣನೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಬರುತ್ತವೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಅಂದು ದಾಸರು ಕಂಡ ಒಡವೆಗಳನ್ನು, ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಬಾಲಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಹಾಕಿದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದ್ದವು: "ಅರಳೆಲೆ, ಮಾಗಾಯಿ, ಕೊರಳ ಮುತ್ತಿನಸರ, ಕಾಲಲಿ ಅಂದಿಗೆ, ಕಣಕಾಲಂದಿಗೆ, ಪಾಗಡ (ಪಾಗುಡ - ಪಾವುಡ), ಬಿಂದಲಿ, ಬಾಪುರಿ, ಕಿರೀಟ, ಕುಂಡಲಿ, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹುಲಿಯುಗುರಿನಸರ, ಬೆರಳಲ್ಲಿ ಉಂಗುರ, ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಚೌಕಳಿ, ನೀಲದ ಬಾವುಲಿ, ನೂಪುರ ಭುಜಕೇಯಾರ ಮಕರ ಕುಂಡಲಿ, ಮುತ್ತಿನಹಾರ, ಉಡುಗೆಜ್ಜೆ ಘಂಟೆ, ಪೊನ್ನಂದಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆ, ಕರದ ಕಂಕಣ, ನೊಸಲ ಸುತ್ತಿದ ಪಟ್ಟಿ, ನಡುವಿನ ಗಂಟೆ, ಪಾದದ ತೊಡಗು, ಸರಿಗೆ, ತೋಳ ಬಂದಿ, ನಡುವಿನ ವಡ್ಯಾಣ, ತೊಲೆಗೆ, ಕಡಗ, ಗಗ್ಗರಿ, ಪಿಂಡೆ (ಪಿಂಡಿಗೆ), ಹಾವಿಗೆ - ಮುಂತಾದವುಗಳು. ಉಡುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಶಿ ಪೀತಾಂಬರ ಗೋಟಂಚಿನ ದೋತರ, ಗೆಂಟಿನ ವಲ್ಲಿ, ಜಾಲದ ಅಂಗಿ, ಪಟ್ಟದಟ್ಟಿ, ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ವಲ್ಲಿ, ಚಲ್ಲಣ, ಅಂಗಿ ಇವು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಉಡುವ ಉಡುಗೆಗಳು ತೊಡುವ ಆಭರಣಗಳು ವಿವರವಾಗಿ ದಾಸರ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವು: ಮಾಂಗಲ್ಯ, ಮೂಗುತಿ,

ತಾಯತ, ಮುತ್ತಿನಸರ, ಕಲ್ಯಾಣ, ಕಿವಿಗೆ ಮುತ್ತಿನ ಓಲೆ, ಬೆರಳುಂಗರ, ಪೆಂಡೆಯ, ಕಟಿಯಲಿ ಮರೆವ ಮಣಿದಾಸು, ದುಂಡು ಮುತ್ತಿನ ಕೊರಳ ಹಾರ, ಹೊನ್ನಿನ ಸರ, ಕಂಕಣ ತೋಳ ಬಳೆಗಳು, ದುಂಡು ಹವಳ, ಕೈಕಟ್ಟು, ಮುದ್ರಿಕೆಯು, ಹೊಸಕುಂದಣ, ಹೊಳತುಂಬು, ಜಡೆಬಂಗಾರ, ಹೊಂಗ್ಯಾದಿಗೆ, ಬಂಗಾರದ ಹೆರಳಿನ ರಾಕಟಿ, ಮುತ್ತಿನ ಮೂಗುತಿ, ಕೆತ್ತಿದವಾಲೆ, ಇತ್ತರಲು ಗುಡಿ, ನೆತ್ತಿಗೆ ಅರಳೆಲೆ, ಚಿತ್ರದ ರ್ಯಾಗಟಿ, ಉತ್ತಮ ಕ್ಯಾದಿಗೆ, ಶಾವಂತಿಗೆ ಹೂ, ಗೊಂಡ್ಯ, ಹಸ್ತಿಕಡಗ, ಚೂಡ್ಯ, ವಂಕಿ, ಮುತ್ತಿನಹಾರ, ರತ್ನದ ಪದಕ- ಇತ್ಯಾದಿ. ವಿಜಯದಾಸರ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ವಸ್ತುಗಳು ಕೆಳಗಿನಂತೆ ಬಂದಿವೆ: ಮುತ್ತಿನ ಪದಕದ ಹಾರ, ಮೋಹನ ಸರ, ಜೊತೆಯಾಗಿ ಇಟ್ಟು ಪಂಜರದೊಲೆ, ರತ್ನ ಕಂಕಣದುಂಗುರ, ಥಳಿಪಮೂಗುತಿ (ನಾಸಿಕದಲ್ಲಿ), ಭುಜಕೀರ್ತಿ ಉಡಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟೆ (ರೇಶ್ಮೆಸೀರೆ), ಸೂರಡಿ (ಜರತಾರಿ ಸೀರೆ), ಪುಟಾಣಿ, ಕುಪ್ಪಸ - ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿವೆ. ಹುಡುಗರ ಆಟನೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಚೆಂಡು, ಬುಗುರಿ, ಚೆಣ್ಣೆಕೋಲು, ಗಜ್ಜುಗ, ಮುಂತಾದವುಗಳು ದೊಡ್ಡವರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಲೆತ್ತ, ಪಗಡಿ, ಪಂಜಿ ಚದಮರಂಗಗಳೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.”^{೧೩}

ವೈದ್ಯ / ನಾಣ್ಯ

ವೈದ್ಯಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳೂ ದಾಸರ ಪದಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತವೆ. ಆಯುರ್ವೇದ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೂಲಕ ರೋಗವನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳು ಪುರಂದರ ದಾಸರ ಪದಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವಾತವಿದ್ವಂಸಿನಿ, ಜ್ವರಾಂಕುಶ, ಮಂತೂರ, ಮಾಲ್ಯವಂತ, ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಚೂಡಾಮಣಿ, ಭೂಪತಿ ಮಾತ್ರೈ, ಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರೋದಯ, ಶೇಶ್ವಕುಠಾರ, ವಸಂತ ಕುಸುಮಾಕರ, ಕರ್ಣಚೂರ್ಣ, ದಿವ್ಯಸಿಂಧೂರ, ತಾಮ್ರ ಭಸ್ಮ ಲೋಹಭಸ್ಮ ವಂಗಭಸ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರೈ ಮತ್ತು ಭಸ್ಮಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ನಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದುವಿ, ದುಡ್ಡು, ಕಾಸು, ಹಾಗ, ಹಣ, ಹೊನ್ನು, ದುಗ್ಗಾಣಿ, ರೊಕ್ಕ, ಕವಡೆಗಳು-ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

೧೩. ಅದೇ, ಪು. ೨೪೧

ನಡವಳಿಕೆಗಳು

ಜೀರಿಗೆ ಬೆಲ್ಲ ಹಿಡಿದು ಸಾರುವುದು ಕಠಿಣ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಸಂಕೇತವೆಂಬುದನ್ನು 'ಜೀರಿಗೆ ಬೆಲ್ಲವ ಪಿಡಿದಂಬಿಕೆಯನು| ಸಾರಿಬಂದ ರುಗ್ನಿಯನು ಕೊಂದು' (ಪುರಂದರ) - ಇದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ತಾಯಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನಾಡಿಸುವಾಗ 'ಹೊನ್ನತಾಗುಬ್ಬಿ ತಾ ಹೊನ್ನಗುಬ್ಬಿ ಎಂದು ಚಿಣ್ಣನಾಡಿಪ ಪುಣ್ಯವೆಲ್ಲಿ ಪಡೆದಳೊ (ಪುರಂದರ) - ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ 'ಥಟ್ಟನೆ ಉಪ್ಪು ಬೇವು ನಿವಾಳಿಸಿ| ತೊಟ್ಟಿಲೊಳಿಟ್ಟು ತಾ ತೂಗಿದಳು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಗಿನ ಸಂದರ್ಭದ ಜನರ ನಡವಳಿಕೆಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ದೇಸೀಯತೆ

ಭಾಷೆ ಹೆಚ್ಚಿಷ್ಟು ಗ್ರಾಂಥಿಕವಾಗಿ ಅದನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ತನ್ನ ಸತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಾಗ ಆ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಪುನಃ ಜೀವದ್ರವ್ಯ ತುಂಬಬೇಕಾದರೆ ಆಡುಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಇದುವರೆಗಿನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತು ನಿಜವೇ ಆಗಿದೆ. ಇದರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಪಂಪಾದಿ ಮಾರ್ಗಕವಿಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಟ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದರು. ನಂತರದ ಹರಿಹರ, ರಾಘವಾಂಕ, ವಚನಕಾರರು, ನಂಜುಂಡ, ಸರ್ವಜ್ಞ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲ ಜಾನಪದ ನೆಲೆಯ ಕಡೆಗೆ ವಾಲಿದರು. ಮೌಖಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿನ ಮುಕ್ತತೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದರು. ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಿಯರಾದ ಹರಿದಾಸರೂ ಸಹ ತಮ್ಮ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಸರಳವಾದ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಬಳಸಿದರು. “ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯ ಜನತೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಸೂಕ್ತ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದ ಚಳುವಳಿಯ ಸ್ವರೂಪದ ಈ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಜನಪದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದು ಸಹಜ, ಹಾಗೂ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆರ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಶ್ರೀಪಾದರಾಯರು, ವಾದಿರಾಜರು ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ ಭಾಷೆ, ಪಂಡಿತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲ, ಸುತ್ತಲಿನ ಜನಪದರ ಭಾಷೆ.” ವ್ಯವಹಾರಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡವನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದೇಸೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ದೈವ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂಬ ಮಡಿ ಮೈಲಿಗೆಯನ್ನು ದಾಸರು ಒಡೆದು ಹಾಕಿದರು. ಮಾಧ್ವಸಿದ್ಧಾಂತದ ತತ್ವ ದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು. ಕನ್ನಡವನ್ನು ಬಳಸಿದ ವಚನಕಾರರು ಎದುರಿಗೆ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ದಾಸರು ಕನ್ನಡವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆಡುಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತೇವೆ

ಎಂದು ಅವರಿಗನ್ನಿಸಿರಬೇಕು.. ಭಾಷಾ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಭಾರತದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಜನಭಾಷೆಯಾಗಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಬಳಸಿದವರು ಬೌದ್ಧರು. ಅನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಜೈನರು, ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಾರರು ಅಯ್ಯನಾರರು ಬಳಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರು ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆ ದಾಸರಿಗೂ ಇತ್ತು.

“ಕನ್ನಡ ಹಾರಿದಾಸಸಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಭಕ್ತರ ಪರವಾದದ್ದು. ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯ ತನ್ನ ಆತ್ಮಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಹಗಲಿರುಳು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತ, ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿಯಾದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ದಿವ್ಯಾನುಭವವನ್ನು ಇತರರಿಗೂ ತಿಳಿಯಹೇಳಿ ಸಮಸ್ತರನ್ನು ಪುನೀತರಾಗಿ ಮಾಡುವುದೇ ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಮಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಹರಿದಾಸರ ಆತ್ಮಶೋಧನೆ ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭವ, ಭಗವಂತನನ್ನು ಅವರು ಆರಾಧಿಸುವ ನಾನಾ ವಿಧಾನಗಳು ಮೊದಲು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಹರಿದಾಸರು ಶ್ರೀಮದ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದುದರಿಂದ ಆ ಮತದ ಪ್ರಮುಖಾಂಶಗಳನ್ನು ಈ ಕೀರ್ತನಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಸರ್ವರಿಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಮೊದಮೊದಲು ಆಯಾ ಭಕ್ತರ ಆ ಆಂತರಂಗಿಕ ಅಭಿಪ್ರೇಯವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದನ್ನೇ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಮದ್ವಾಚಾರ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಸಾರಿ ಹೇಳುವ ಸಾಧನವಾಯಿತೆಂದು ಎಣಿಸಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಈ ರೀತಿ ಅವರ ಕ್ಷಿತಿಜ ವಿಸ್ತಾರವಾದಂತೆಲ್ಲ ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮಣದರ್ಪಣವೆನಿಸಿತು. ಅವರಲ್ಲಿ ವೇದ, ಉಪನಿಷತ್ತು, ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತ, ಭಾಗವತ, ವಿವಿಧ ಪುರಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಪಾಂಚರಾತ್ರಾಗಮಗಳ ತಿರುಳೆಲ್ಲವೂ ತಿರುಳನ್ನಡದ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮಿಡಿಯಲಾರಂಭಿಸಿತು.”^{೧೪}

ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಉಗಾಭೋಗಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಸುಳಾದಿಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಪ್ರೌಢವಿಚಾರಗಳನ್ನೇ ತಿಳಿಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಬಲ್ಲರೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬಹುದು. ದಾಸರು ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಭಾಷೆಯನ್ನು

೧೪. ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳು, ಪು. XX-XXI

ಆಂತರಿಕವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾದಂಥ ಹಲವಾರು ಧಾಟಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೃತಿ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿರುವುದುಂಟು. ಏಳೆ, ಸೀಸ, ಮದನವತಿ, ದೊರೆಯಕ್ಕರ, ತ್ರಿಪದಿ, ಷಟ್ಪದಿ, ನಡುವಣಕ್ಕರ, ಚೌಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯದ ಲಯಗಳನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ವಾದಿರಾಜರ 'ವೈಕುಂಠ ವರ್ಣನೆ' ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿದೆ. ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ 'ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ' ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದೆ. ತತ್ತ್ವ ಸುವ್ವಾಲಿಗಳು ತ್ರಿಪದಿಯ ರೂಪದಲ್ಲವೆ. ಮಹಿಪತಿದಾಸರು ಶಿಷ್ಟ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವಂತೆ ಜನಪದ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಲ್ಲರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಸಾಕ್ಷಿ.

ಮನದಲ್ಲಿ ಬಾವ್ವಾಂಗೆ ನೆನೆದಲ್ಲಿ ಕಾಂಬ್ವಾಂಗೆ
ತನುವಿನಲಿ ನಿಜಗೊಂಡು ತಾನೆಲಿಯುಗೊಂಬ್ವಾಂಗೆ
ಅನುದಿನದಲ್ಪನು ಭಮಿಸುವ್ವಾಂಗೆ
ಕನಗ (ವ) ರಸದಲಿ ಮನೋಹರ ಮಾಡುವ್ವಾಂಗೆ

(ಕೀರ್ತನೆ ೨೫೮)

ಜಾನಪದ ದಾಟಿಯ 'ತಾನಾ ತಂದ ನಾನಾ ತಾನಾ ತಂದನಾನಾ' (೨೬೦) ಎಂಬ ಪಲ್ಲವಿಯಿಂದ ಕೆಲವು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುವುದು ಮಹಿಪತಿಯರಿಗೆ ವ್ಯಾಪಕಾರಿಕ ಭಾಷೆಯಂತೆಯೇ ಜಾನಪದದಲ್ಲಿಯೂ ಆಸಕ್ತಿಯಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದ ಬೂಟಾಟಿಕೆಯನ್ನು ಖಂಡಿಸುವಾಗ 'ಬುಡದಲಿ ಫಲವಿರಲಿಕ್ಕೆ ಅಡರುವುದ್ಯಾಕೊ ತುದಿಗೆ' 'ಬಡವರ ಮಕ್ಕಳು ಮಡಿವಿನೊಳು ಧುಮುಕಿಸಿ ಕಡಿಯೊಲಿದ್ದು ನೆಲೆ ನೋಡುವರೇನಯ್ಯೆ' - ಮೊದಲಾದ ಗಾದೆ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸನ್ನ ವೆಂಕಟದಾಸರು ಪೌರಾಣಿಕ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಜಾನಪದ ಸ್ಪರ್ಶ ಕೊಟ್ಟು ಜಾನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಬಲ್ಲರು. 'ಕೋಲು ಕಾಮನ ಗೆದ್ದ ಕೋಲು ಮಾಯ್ಗಳನೊದ್ದ' - ಎಂದು ಆರಂಭವಾಗುವ ಕೀರ್ತನೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ದಾಸರಿಗಿದ್ದ ಲೋಕಾನುಭವ ಅಪಾರವಾದುದು. ಒಂದೆಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಗೆ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ವಿಭಿನ್ನ ಜನತೆಯನ್ನು ಕಂಡರು, ನಾನಾ ವೃತ್ತಿನಿರತ ಜನಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿದರು. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರು ಆಡುನುಡಿ ಮಾತಿನ ದಾಟಿ, ವರಸೆಗಳು, ಗಾದೆ, ಒಗಟು, ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳು, ಜಾಣ್ಣುಡಿಗಳು - ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ

ತಮ್ಮ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಪುರಂದರ ಕನಕದಾಸರು, ಜನಪದರ ಒಗಟುಗಳನ್ನು ಹೋಲುವಂಥ ಬೆಡಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನಕ ಮುಂಡಿಗೆಗಳಂತೂ ತುಂಬಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಗಾದೆಮಾತುಗಳಂತೂ ದಾಸರ ಭಾಷಾ ಪ್ರಯೋಗದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ರಮಣ ನಿಲ್ಲದ ನಾರಿ ಪರರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಾರಿ, ಕೋಳಿಗೆ ಯಾಕೆ ಹೊನ್ನು ಪಂಜರ ಬೋಳಿಗೆ ಯಾಕೆ ಜಾಜಿಮಲ್ಲಿಗೆ, ಬಾವಿ ತೋಡಿದರೆ ಬೇತಾಳ ಹೊರಟಿತು, ರೊಕ್ಕ ಎರಡಕ್ಕೂ ದುಃಖ ಕಾಣಕ್ಕ, ಹರಿಕೊಟ್ಟ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉಣಲಿಲ್ಲ, ಓಡಿಹೋಗುವ ಮಡಿಯ ಮಾಡಿ ದಣಿಯಲು ಬೇಡ, ಅರಿತವರಿಗತಿ ಸುಲಭ ಹರಿಯಪೂಜೆ, ದೇವಗಂಗೆಯ ತಡಿಯ ಭಾವಿ ತೋಡುವವನಂತೆ, ನಡೆವುದೆ ಹರಿಯಾತ್ರೆ ನುಡಿವುದೇ ಹರಿನಾಮ, ಅರಸು ಮುಟ್ಟಿದ ನಾರಿ ಮಾನ್ಯಳು, ಪರುಷ ಮುಟ್ಟಿದ ಲೋಹ ಚಿನ್ನ ಇತ್ಯಾದಿ. ಆದರೆ "ಶಿಷ್ಟ ಕಾವ್ಯಗಳ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಮಡಿಯಿಲ್ಲದೆ ಜೀವಂತ ಕನ್ನಡದ ಜನತೆಯ ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಬರೆದ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕನಕರ ಕೀರ್ತನೆ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡಾಪಟ್ಟೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲಾರು ಮಾಡುವುದು ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ ಗೇಣು ಬಟ್ಟೆಗಾಗಿ, ದೇವಿ ನಮ್ಮ ದ್ಯಾವರು ಬಂದರು ಎಂಬ ಹಾಡಗಳಂತೂ ಅಂದಿನ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ಹಿಡಿದ ರನ್ನಗನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ. ಅವರ ಕಾಲದ ಜನಪದರ ಭಾಷೆಯ ಸೊಗಡು, ವಾಸನೆ ಮೂಗಿಗೆ ಬಡಿಯುವ ಭಾಗಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದು ಹೆಕ್ಕಿದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಊರೂಟ, ಹಣ್ಣು ಬಿಡದ ಮರಗಳು, ಮೊರದಗಲಕಿವಿ, ಹೊಟ್ಟೆಯಗಣನಾಥ, ಮೋರೆಕಪ್ಪು, ಅಡವಿಗಡ್ಡೆ, ಹಳ್ಳಿಯ ಹನುಮಾ, ಮೂಳದಾಸ ಮಾದಿಗದಾಸ, ಕಲ್ಲಿನಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕೂಗುವ ಕಪ್ಪೆ.... ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಜೀವದ್ವಾಷೆಯ ದೇಸಿ ಹೇಗೆ ಕೆನೆ ಕಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಬಹುದು." ಒಂದು ಜನಾಂಗದ ಅನುಭವ ಗ್ರಹಿಕೆಗಳು ಆ ಜನರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಪಡೆನುಡಿ, ಗಾದೆ, ಸೂಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕೆಲವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

'ಊರಗುದ್ದಲಿಯನು ಕೊಂಡು ನಾಡ ಕಾಲುವೆಯ ತಿದ್ದುವರೆ' (೬-೮)
'ತಲೆ ಬಲ್ಲಿತಂದು ಗಂಗೆಯೊಳು ಮಿಂದರೆ ಪಾಪಿಯ ಮೊಸಳೆ
ತಿಂದಂತೆ'

‘ಕಣ್ಣಿಯದೊಡೇನು ಕರುಳ್ಬಲ್ಲುದು’ (೧೩-೨೫)
 ‘ಕಣಸಿನ ಭತ್ತಕ್ಕೆ ಗೋಣಿಯನಾಂತರ್’
 ಮಿನಮಕ್ಕಳಿಗೀಸ ಕಲಿಪ ಗುರುಗುಳುಂಟೆ’
 ‘ಇರುಳು ನಿಟ್ಟುಸಿದ ಹೆಬ್ಬಾವಿಗೆ ಹಗಲೆ ಬಿದ್ದಂತಾಗು’ (೩೯-೨೦)
 ‘ಕೊಡವಾಲು ಪುಳಿವೆರೆದವು ದಲ್ಲದೆ ಪಾಲ್ಗಡಲ ನಾಶವನೈದುವುದೆ’
 (ಪು. ೨೯)
 ‘ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಪುಡಿಗಟ್ಟಿ ಮಡುವಿನೊಳಿಳಿದಂತೆ (ಪು. ೭೬)
 ‘ಆವಕಾಲವನಾದೊಡೆ ಮಿಂಟುಬಪ್ಪುದು ಸಾವಕಾಲವ
 ಮಿಂಟುಬಹುದೆ’ (ಪು. ೮೯)
 ‘ತಲೆಬಲ್ಲಿತೆಂದು ಕಲ್ಲನೆ ಹಾಯಬೇಡ’ (೧೦೬)

ಇತ್ಯಾದಿ ಜಾಣ್ಣುಡಿಗಳಂತೂ ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ
 ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ

೧. ಹೆಸರುಳ್ಳ ನದಿಗಳ ಒಳಕೊಂಬ ಸಮುದ್ರವು
 ಬಿಸುಡುವದೆ ಕಾಲ ಹೊಳೆಗಳ ಗೋವಿಂದ||
೨. ಉಂಟು ತಪ್ಪಿ ಬಡತನ ಬಂದೊದಗಲು
 ಒಂಟಿಯಂತೆ ಮೋರೆ ತಿರುವರಯ್ಯ

ವ್ಯಾಸರಾಯರು :

೧. ಕರದಲೊಪ್ಪುವ ಮುತ್ತಿಗೆ ಕನಡಿಯ ನೋಡಲೇಕೆ
೨. ಆಳು ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಅಪಾರ ಬಲಮಾಡಿ
 ಕೋಳು ಹೋಗದ ಮುನ್ನ ಕೋಟೆ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು
೩. ಜೇನಿನೊಳಗೆ ಬಿದ್ದ ನೋಣದಂತೆ
೪. ಜೋಗಿಗಾಗಿ ಕೋಡಗ ಪಾಟು ಬಿಡುವಂತೆ
 ಲೋಗರಿಗಾಗಿ ನಾ ತೊಳಲಿಬಳಲುವೆ

 ಶುನಕನ ಓದುಗಳಂತೆ ಎನ್ನ ಓದುಗಳಯ್ಯ

೫. ಬಾವನ್ನ ಸೇರಿದ ಬೇವು ಬಾವನ್ನವಲ್ಲದೆ ಬೇವಾಹುದೆ

ಪುರಂದರದಾಸರು :

೧. ತಲೆಹುಳುಕನಾಯಂತೆ ಬಯಲಾಸೆಗೆ ಸಿಲುಕಿದೆ
೨. ಅಟ್ಟಮೇಲೆ ಒಲೆ ಉರಿಯುವಂತೆ ಎನಗೀಗ
 ಕೆಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಅರಿವು ಬಂದಿತಯ್ಯ
೩. ಗೇರು ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬೀಜ ಸೇರಿದಂತೆ ಸಂಸಾರದಿ
 ಮಿಂಟು ಆಸೆ ಮಾಡದ್ದಾಂಗಿ ಧೀರಕೃಷ್ಣನ ನೆನೆವರೆಲ್ಲ
೪. ಈಸಬೇಕು ಇದ್ದು ಜೈಸಬೇಕು
೫. ಜಾಲಿಯ ಮರದಂತೆ ಧರೆಯೊಳು ದುರ್ಜನರು
 ಜಾಲಿಯ ಮರದಂತೆ
೬. ಬೇವು ಬೆಲ್ಲದೊಳಿಡಲೇನು ಫಲ
 ಹಾವಿಗೆ ಹಾಲೆರೆದರೇನು ಫಲ
೭. ಪಾಪಿ ಬಲ್ಲನೆ ಪರರ ಸುಖ ದುಃಖವ
೮. ಕೋಳಿ ತನ್ನ ಮರಿಗೆ ಮೊಲೆಯ ಹಾಲು ಕೊಟ್ಟು ಸಲಹೀತೆ
೯. ಮುಂಡೆ ಬೋಳಾದರೆ ಮನವು ಬೋಳಾಯ್ತೆ
೧೦. ಮಾಣಿಕವು ಕೋಡಗನ ಕೈಲಿದ್ದಂತೆ

ಉಗಾಭೋಗ :

೧. ಆನೆಮ್ಯಾಲೆ ಬಪ್ಪಿಗೆ ಶ್ವಾನ ಕಚ್ಚಬಲ್ಲುದೆ
೨. ನೀರ ಮೇಲಿನ ಗುಳ್ಳೆ ತೋರಿ ಒಡೆದಂತೆ
೩. ಅಡಿಕೆಗೆ ಹೋದ ಮಾನ
 ಆನೆ ಕೊಟ್ಟರೂ ಬಾರದು
೪. ಹಾಳೂರ ಕೊಳಕ್ಕೆ ಕಾಲು ಚಾಚಿದ ಹಾಗೆ
೫. ವೇದಗಳ ಓದಿ ತಾ ವಾದಿಸಲು ಫಲವೇನು

ಕನಕದಾಸರು :

೧. ದೇವರಿಲ್ಲದ ಗುಡಿಯು ಪಾಳುಬಿದ್ದಂಗಡಿಯು
ಭಾವವಿಲ್ಲದ ಭಕುತಿ ಅದು ಕುಹಕಯುಕುತಿ
೨. ನೆಟ್ಟನೆ ದಾರಿಯು ಬಟ್ಟೆಯೊಳಿರುತಿರೆ
ಬೆಟ್ಟವ ಬಳಸಲಿನ್ಯಾಕಯ್ಯ
೩. ಕೊಟ್ಟಣವ ಕುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಹೊತ್ತು
ಕೊಂಡು ಕಷ್ಟ ಮಾಡಿ ತಿಂಬುವುದು ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ
ಗೇಣು ಬಟ್ಟೆಗಾಗಿ
೪. ತಲೆ ಹುಳಕ ನಾಯಂತೆ ಮನೆಮನೆಯ ತಿರುಗಿ
ಕಳುವು ಹಾದರ ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕಗಳಂ ಮಾಡಿ
ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದೆಲೆ ನರಕದೊಳಗಾಡಿ ಮುಳುಗುವೆನು
೫. ಜಲದ ಬೊಬ್ಬಳಿಯಂತೆ ಸ್ಥಿರವಲ್ಲವೀದೇಹ
೬. ಒಡಲನಾಸೆಗಾಗಿ ನೋಣನು ತುಡುಕಿಬಿದ್ದ ಜೇನಿನೊಳಗೆ
ಮಿಡುಕುವಂತೆ ಬಾಯಿಬಿಡುವೆ ಬಿಸುರುಹಾಕ್ಷನೆ
೭. ಕ್ಷೀರದೊಳಗದ್ದು ನೀರೊಳಗದ್ದು ಗೋವಿಂದ
೮. ಘೋರ ನರಕದ ತನುವು ಎಂದು ಮನದಲಿ ತಿಳಿದು
ಗೇರು ಹಣ್ಣಿನ ಬೀಜದಂತೆ ಹೊರಗಿದ್ದು
ಮಾರಪಿತ ಕಾಗಿನೆಲೆಯಾದಿ ಕೇಶವನ ಪಾದ
ವಾರಿಜನ ನೆನೆದವನೆ ಪರಮಯೋಗಿ

ಹರಿಭಕ್ತಿ ಸಾರ:

೧. ಹೊದ್ದಿ ನಿಲುವುದೆ ದರ್ಪಣದ ಮೇ
ಲುದ್ದುರುಳಿ ಬೀಳ್ವಂತೆ ನಿಮಿಷದಿ
ಬಿದ್ದು ಹೋಗುವ ಕಾಯವೀ ತನುವೆಂಬ
ಪಾಶದಲ್ಲಿ (೭೬)
೨. ಬದ್ಧನಾದೆನು.....
ಗಾಳಿಗೊಡ್ಡಿದ ಸೊಡರು ಈ ಸಂಸಾರ ದೇಳಿಗೆಯು

..... ಕೋಟೆಯವರೆಗೆ
ಕೋಳು ಹೋಗದ ಮುನ್ನ ರಕ್ಷಿಸು
ನಮ್ಮನವರತ (೯೦)

ವಾದಿರಾಜ ತೀರ್ಥರು :

೧. ಆರುಮಂದಿ ಕ್ರೂರ ವೈರಿಗಳಿಂದ
ಮೂರಾದೆನವರ ದೆಸೆಗೆ
.....
ಸತಿ ಉದರ ಪೋಷಣೆಗೆ ತಲೆ ಹುಳುಕ ನಾಯಂತೆ
೨. ಪೀಠ ಪೂಜೆಂಬುವುದು ಲಾಜ ಚೂರಣವಯ್ಯ
.....
ಪಂಡಿತನೆನಿಸುವುದೆ ಕುವಿದ್ಯ ಪಠನೆಗಳು
ಕಂಡಕಂಡಲ್ಲಿ ವಾದಿಸುವುದೆ ತರ್ಕ
ಓದುವುದೆ ಎಲ್ಲಣ್ಣ ಕಲ್ಲಣ್ಣನೆಂಬುವುದು
೩. ಕೊಳ್ಳೆ ನಾಯಕ ಬಂದು ಕೋಟೆ ಕೆಡಹದ ಮುನ್ನ
ಕಳ್ಳರೈವರ ಕಪಟ ಕಾಟದಿಂದ
ಉಳ್ಳ ಪುಣ್ಯಾರ್ಥಗಳು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೋಗದ ಮುನ್ನ
ಪುಲ್ಲ ನಾಭನ ಬೇಗ ಮೊರೆ ಹೋಗಿರೈಯ್ಯ
೪. ನಕ್ಕು ನುಡಿವರ ಮುಂದೆ ಮುಕ್ಕರಿಸದೆ ತಾಳು
ಅಕ್ಕಸವ ಮಾಡುವರ ಅಕ್ಕರದಿ ತಾಳು
ಉಕ್ಕೊ ಹಾಲಿಗೆ ನೀರನುಕ್ಕುವಂದದಿ ತಾಳು
೫. ಉಂಡಮನೆಗೆ ಹಗೆಗೊಂಡಳೆನ್ನದಿರು
೬. ಸರಳ ಸೂರೆಗೆ ಕೊರಳ ಕೊಡದಲೀ
ಪುರದೊಳಿರದೆ ತೆರಳಿನ್ನು

ಸಮಾರೋಪ

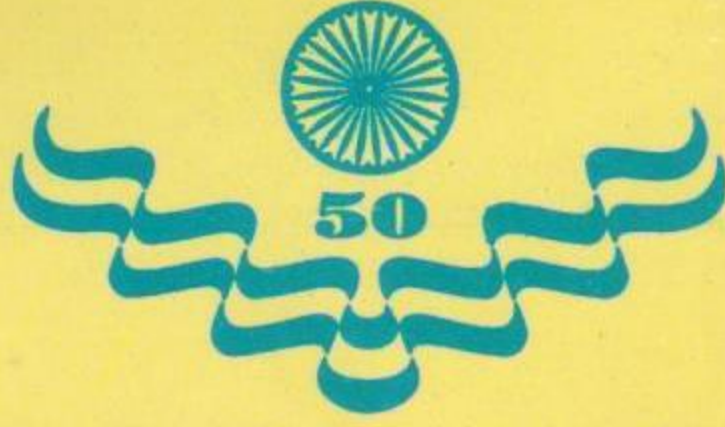
ವಚನ ಚಳುವಳಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಭಾಗವತ ಪಂಥ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಭಕ್ತಿಪಂಥ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೇ ಪಾಪ ನಿವಾರಣೆಗೆ. ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ಪುನರುತ್ಥಾನಗೊಂಡ ಆಂದೋಲನ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಸುಮಾರು ೧೪ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪುನರುತ್ಥಾನ ಚಳುವಳಿ ನಡೆಯಿತು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿ ಮುಂತಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಧಾಳಿ ಆರಂಭವಾಗುವ ಮುನ್ನ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಸಮರಗಳೇ ವಿಫಲವಾಗಿದ್ದವು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಕ್ರಮಣದ ಫಲವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿಯೂ ಆಘಾತವಾಯಿತು. ವೀರಯುಗ ಕಳೆದು ಹೋಗಿದ್ದರಿಂದ ಅರಸುಮನೆತನಗಳು ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಬಂದು ಊರ್ಜಿತಗೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷಿಗಳಾಗಿದ್ದ ವೈಷ್ಣವರು, ವೀರಶೈವರು, ಜೈನರು - ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಬಂತು. ಇದರ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಹುಟ್ಟಿತು. ಸರ್ವಧರ್ಮಸಾರ ಎಂಬ ಕೃತಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ಸಾರ ಹೇಳುವ ಮನೋಧರ್ಮ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹರಿಹರರ ಅಭೇದದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡರು. ಸಮನ್ವಯ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಸರ್ವಂತರ್ಯಾಮಿ ಕಲ್ಪನೆ, ದೈವತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ಮೂಡಿತು. ಕವಿಗಳು ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳತೊಡಗಿದರು. ಆತ ಸಂರಕ್ಷಕನೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕವಿ ಕಂಡ ಕನಸು ಯುಗದ ಕನಸಾಯಿತು. ತಿಳಿಯ ಹೇಳುವೆ ಕೃಷ್ಣ ಕತೆಯ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, 'ಅರಸುಗಳಿಗಿದು ವೀರ' ಎಂದ. ಚಾಮರಸ 'ಇದು ಸತ್ತವರ ಕತೆಯಲ್ಲ' ಎಂದ. ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ ಉಂಡು ಉಪವಾಸಿ ಬಳಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ' ಎಂದ. ಹೀಗೆ ವೈದಿಕ, ವೀರಶೈವ, ಜೈನ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಮರೆತು ಒಂದಾದರು. ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರಾಗೋಣ ಎಂಬ ಮನೋಭಾವ ಅವರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಕ್ರಮಣದ ಮುಂದೆ ಅವರು ಉಳಿಯುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮನ್ನು

ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಇವರೆಲ್ಲ ಒಂದಾದದ್ದುಂಟು, ಇದು ಚರಿತ್ರೆ ಕಲಿಸಿದ ಪಾಠ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, 'ತಿಳಿಯಹೇಳುವೆ ಕೃಷ್ಣ ಕತೆ' ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮವನ್ನೇ ಮುಂದು ಮಾಡಿದ. ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಜಾತಿ ಭದ್ರವಾಗಬೇಕು ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮ ಬಿಡಬೇಡಿ ಎಂದ. ಮಾಂಸವನ್ನು ಮಾರಿ ಜೀವನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಧರ್ಮವ್ಯಾದನ ಕತೆ ಹೇಳುವುದರ ಮುಖೇನ ಅದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡ. ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು, ಅದರಿಂದ ಆ ಆಶಯವನ್ನು ಬಳಸಿದ. ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಏತಕೀ ಸೂಳೆಯರು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು' ಎಂದು ರಾಜರನ್ನು ಬೈದ. ಶಂಕರ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಲ್ಲದವರು ನರಕದಲ್ಲಿ ಓಲಾಡುತ್ತಾರೆ ಅಂದ. ಈ ಯುಗ ಶಂಕರ- ವಿಷ್ಣು ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬಯಸಿತ್ತು. ಇಂಥ ಮನೋಧರ್ಮ ವಿಜಯನಗರದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಬಂತು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಧರ್ಮದಲ್ಲೂ ಇದೆ ಎನಿಸಿತು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹರಿಹರರ ಅಭೇದ ಕಲ್ಪನೆ ಮೂಡಿತು. ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಬಂತು.

ಹರಿದಾಸರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತವನ್ನು ಸಮಸಮ ಮಾಡಿ ಹಾಡತೊಡಗಿದರು. ಅದು ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಗಮನಾರ್ಹ ಅಂಶವಾಯಿತು. ಸಮೂಹ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಉಚಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಚಿತ್ರ, ಜನಪದ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಜನರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದರು. ಜನರಿಗೆ ಮನರಂಜನೆಯೂ ಆಯಿತು, ಭಕ್ತಿಯೂ ದೊರೆಯಿತು. ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಮೂಲದ ಕಲೆಗಳು ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಂಡ ಕಾರಣವಾಗಿ ಜನರು ಸಹಜವಾಗಿ ಅತ್ತ ಒಲಿದರು. ಜನವಾಣಿಯಾದ ಕನ್ನಡವನ್ನು ವಚನಕಾರರು ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಶಿವವಾಣಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಆದರ್ಶ, ಕೀರ್ತನಕಾರರ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ಇತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ನುಡಿವಂತಿಕೆಯನ್ನು ತೊಡೆದ ಕೀರ್ತನಕಾರರು ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಅತ್ತ ಸರಿಸಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹರಿಯನ್ನೇ ಕೀರ್ತಿಸಿದರು. ಭಾಷಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಆದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರೇರಣೆ ಇದು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ಸಂಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ರೇಡಿಯೋ, ನಾಟಕ, ಸಿನಿಮಾ, ದೂರದರ್ಶನ ಮುಂತಾದವುಗಳ

ಮೂಲಕ ಜನರಿಗೆ ರಂಜನೆ ನೀಡಿ ತಮ್ಮ ಉಪಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಮಂದಿಯೆಲ್ಲ
ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯವರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ಕೆಳವರ್ಗದ ಕಲಾವಿದರು ಏಕೆ
ತಮ್ಮ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಉಪಜೀವನಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿದರೆ
ಈ ಮಾತು ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರಿಗೆ ಕಲೆಗಳು ಅವರ ಜೀವನ
ವಿಧಾನಗಳಾಗಿವೆಯೇ ಹೊರತು ಹೊಟ್ಟೆಪಾಡಿನ ಕಲೆಗಳಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಜನಪದ
ಕಲೆಗಳು ಆರಾಧನಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಂಥವು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು
ಇವುಗಳನ್ನು ತೋರಿ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುತ್ತಾರಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಬಡವರ ದೀನಸ್ಥಿತಿ. ಈ
ಮಟ್ಟಕ್ಕಿಳಿಸಿದೆ ಅಷ್ಟೆ. ಬೇಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೇನು ಮಿಷಿ ಉಂಟೆ? ಆದರೆ
ಶಿಷ್ಟ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಗೌರವ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಟ್ಟು ಕೇಳುವುದರಲ್ಲಿಯೇ
ಅವರವರ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕೂಡ
ಬೇಡಿಕೆಯಾದರು ಇಲ್ಲಿ Humiliation ಇಲ್ಲ. ಇದೇಂಥ ವಿಪರ್ಯಾಸ!

ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದಾಗ ಕೂಡ ನಮ್ಮ ಜಾನಪದದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಜೀವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪಂಪ, ರನ್ನ, ನಾಗವರ್ಮ, ನಯಸೇನ, ಬಂಧುವರ್ಮ, ಶಿವಕೋಟ್ಯಾಚಾರ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮಶಿವ, ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಚೀನ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ವಚನ ಕೀರ್ತನೆ ರಗಳೆಗಳಲ್ಲಿ; ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ, ಸರ್ವಜ್ಞ; ಆಧುನಿಕ ಕತೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ, ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈ ಜಾನಪದ ಅಂಶಗಳು ಜೀವಸತ್ವಗಳಾಗಿರುವುದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಿಡಿ ಮಂದಿಗಲ್ಲ, ಬಹುಮಂದಿಗೆ ಮತ್ತು ಬಹುಮಂದಿಯ ಜೀವನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರಧಾನ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ವಚನಕಾರರು ಅನನ್ಯವಾಗಿ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರವತಾರ ಮಾಡಿಸಿದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಸಹಜವಾಗಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಜಾಡನ್ನೇ ಹಿಡಿದ ರಗಳೆ, ತ್ರಿಪದಿ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೇಂದ್ರ ನೆಲೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಜನರ ಭಾಷೆ, ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಆಶಯಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದವು. ಹಾಗೆಯೇ ರಾಜರನ್ನು ರಾಜಾಸ್ಥಾನವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜನದೆಡೆ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದ ಕವಿಗಳು ಪುರಾಣ ಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಭಿನ್ನವಾದ ಮತ್ತು ಜೀವಂತವಾದ ಹೊಸ ಅನುಭವ ಲೋಕವನ್ನು ತಮ್ಮದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ, ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ, ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಪಾತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ, ಆವರಣ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಜಡ್ಡು ಕಟ್ಟಿದ ರಾಜಾಸ್ಥಾನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಕೋಲೆಗಳಿಂದ ಹೊರಗೆಳೆದು ಜನರ ನಡುವೆ ತಂದವು.

ನಮ್ಮ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ಕನ್ನಡದ ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಷ್ಟು ಮತ್ತು ಹೇಗೆ ಜಾನಪದ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ಕಲಾಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಫಲಪ್ರದವೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಕಾಡೆಮಿ 'ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಜಾನಪದ ಸಂವೇದನೆ' ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಜಾನಪದೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವೊಂದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಫಲವೇ ಈಗ ಬೆಳಕು ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಹನ್ನೆರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳು.